

J.-P.
cheibide

lgandea

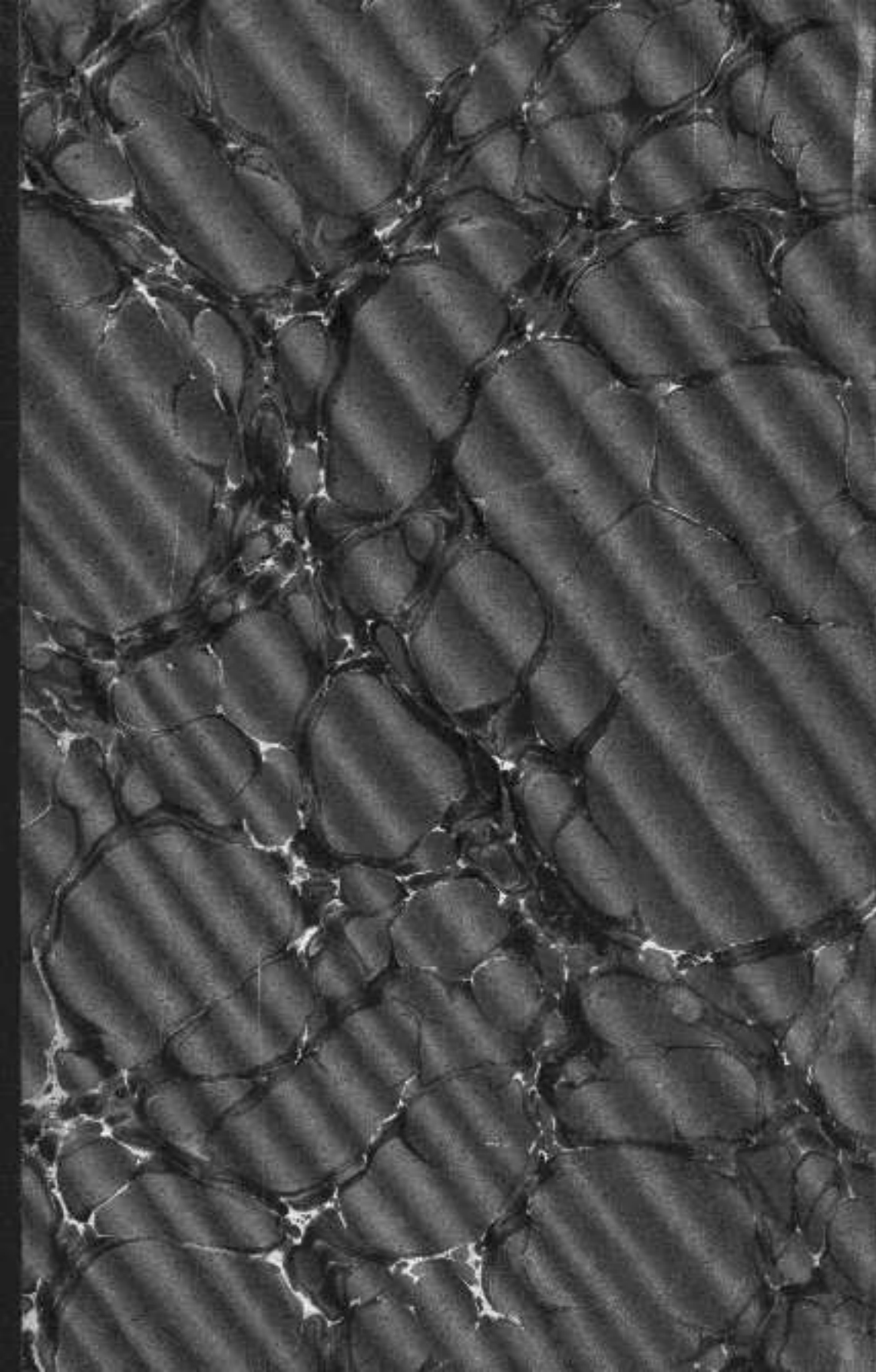
edo

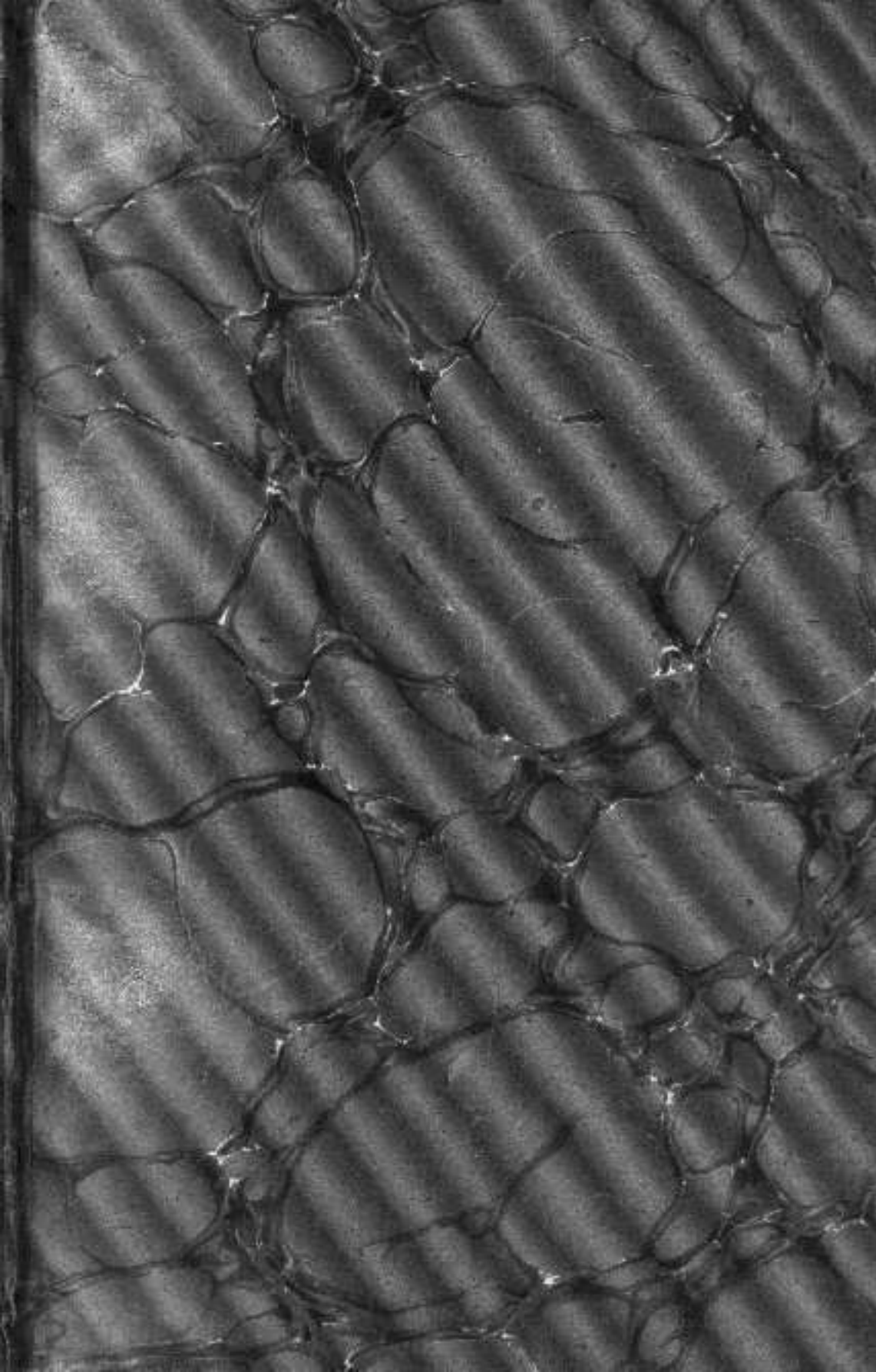
aunare

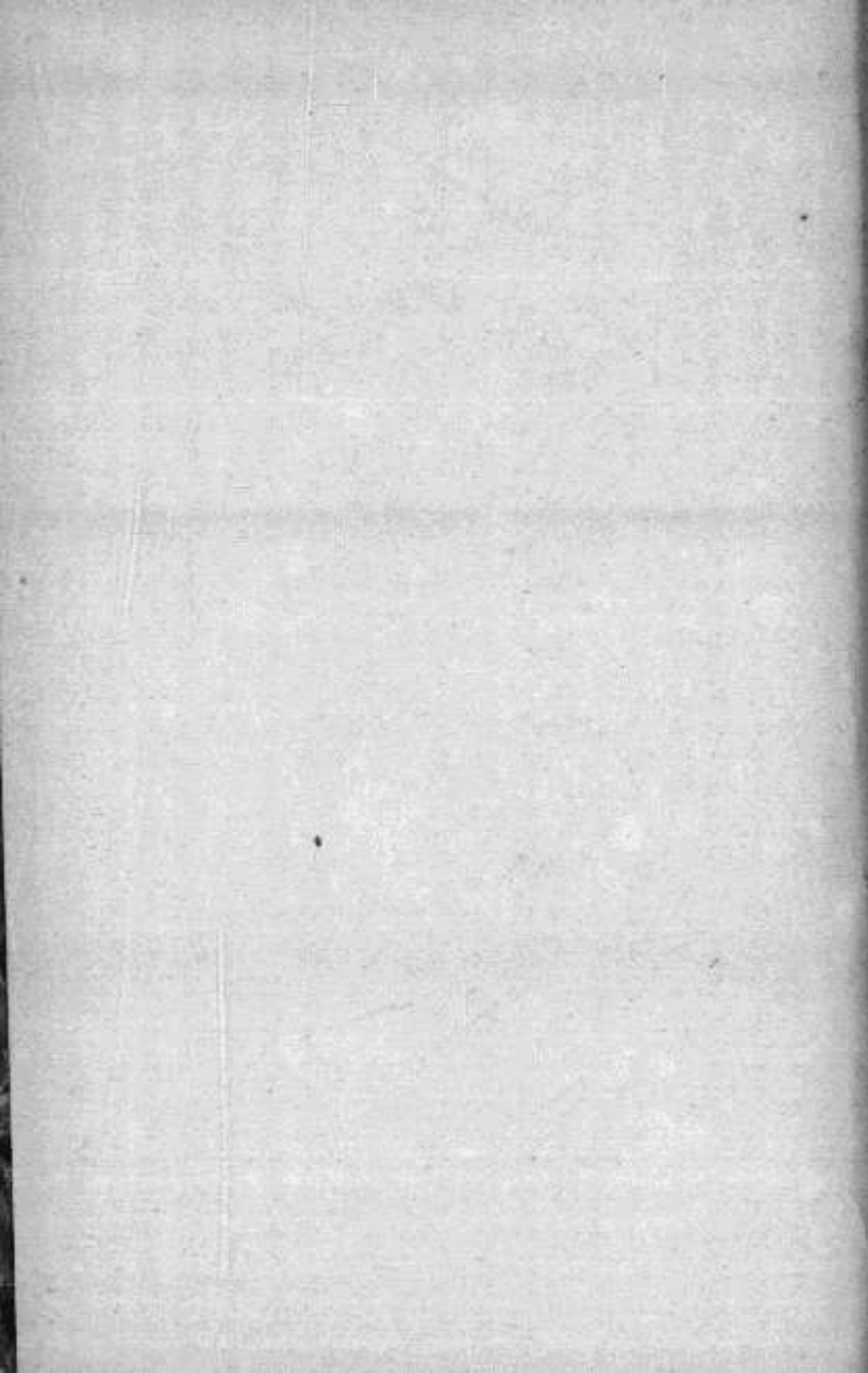
Eguna

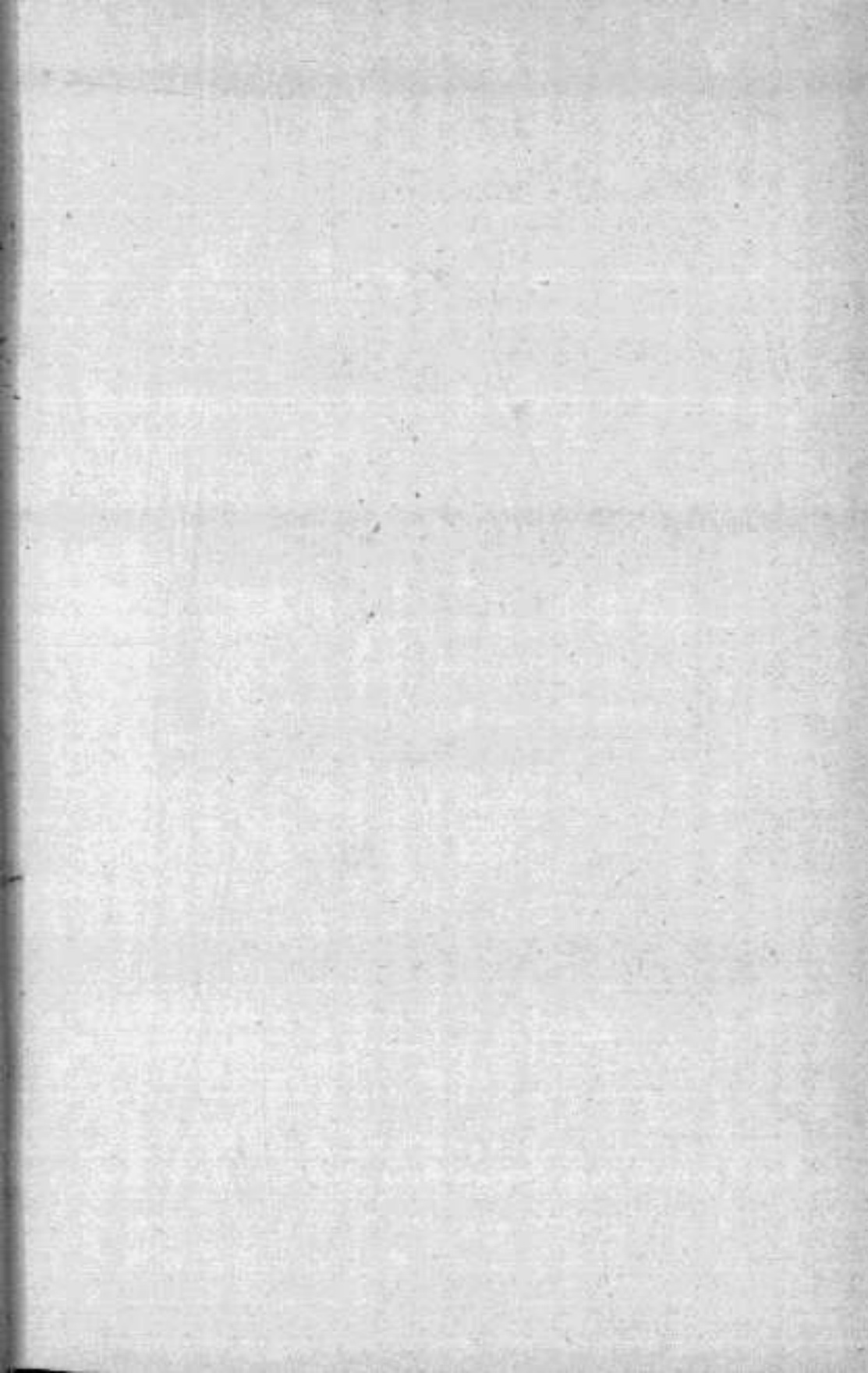
ATV

2811

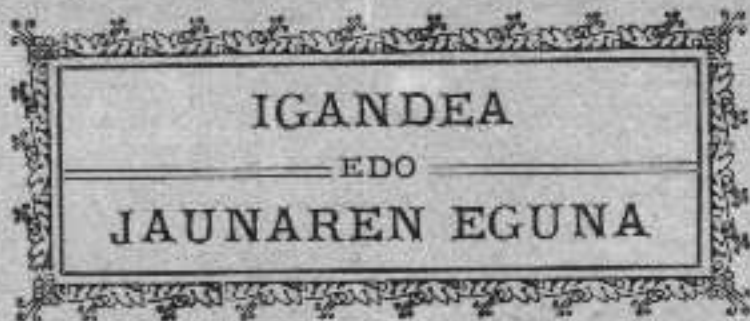

Morde Paul Schlaegel
nere adiskide eta
Milafrankako erretor
Jaunari,
D. P. Arbellide

IMPRIMATUR :

Baionæ, die 23 Martii 1875.

DIHARCE, vic. gen.

H-1113
R-4352

ATU 2811

IGANDEA

EDO

JAUNAREN EGUNA

Meza-Bezperen othoitzekin,

J.-P. ARBELBIDE, Hazparneko
misionesten buruzagiak egina.

San Augustinen Elkhartasuneko

JAUN DESCLÉE, DE BROUWER

Eta heklen lagunen molditztegian.

LILLE, du Metz karrikan, 41. — 1895.

Proletarii, opifces, quotquot
sunt inferiora fortuna, debent
suo quodam proprio jure ad
Josephum confugere, ab eoque,
quod imitentur, capere. (Leo
XIII, 1889.)

San Josepe handia, zu beza-
lako nekazaleentzat mintzo naiz
hemen : Emozute othoi Igandea
iragan dezaten bethi Jainkoak
eta Elizak erakatsi moldean,
lan debekatuetarik baratuz,
Meza - Bezperak entzunez eta
bekhatuzko bidetarik osoki ur-
runduz,

Liburu chume hau onets
ezazu, eta nola iguzkiak loreari
bere edertasuna, berdin zuk nere
lanari emozu Igandearen maita-
razteko eta ongi begiraazteko
indarra.

J.-P. A.

BETHI ESKUARA

BIZI BEDI.

Aitzin Solasak.

Jainkoak begira gure Eskuararen galtzetik. — Eskuara, miltzaya paregabea. — Eskuara, egiazko sinestearen zaintzale. — Gure *fratchi-menten* ordara, nahasia bezain bitchi. — Eskuara bastarta. — Hortaz zer dioen Neurthitziariak. — Eskualdunak herritik ibesi, gaskoinak laster gure nagusi. — Ochala, gure herrian eta lur-lanean baginaude! — Geroaz ez othe da lotsatzeko? — Mintzayarekin atchik othe gure ohikuntza zahar eta onak! — Atchik guziz Igande-eguna!

ZERTAKO liburu berri hau? Lehenik eta oroz gainetik Igandeari dohazkon eginbide premiatsuak chehetasunekin aiphatzeko, eta bertzalde gure Eskual-Herri maitearen mintzay eta ohitura onak, gure ahal ttipiaren araura, hazkartzeko.

Duela bizpahirur urthe, Agorrilako egun eder batez, Eskualdun andana handi bat Lurdera joana zen beilaz edo erromeriaz.

Han zebiltzan gure herritar maite horiek, harpetik elizara, elizatik kalbariora, bethi othoitzean eta kantuz.

Bazen, egun hartan berean, Jaun

Paristar jakintsun bat Lurderat ethorria ;
 eta Eskualdunen othoitzak eta kantuak
 entzutearekin, choraturik zebilan hekien
 ondotik, zer othe zen mintzaya eder,
 zekulan aditu ez zuen hori. Hekien artean
 zegoen, beharriak landaturik, papera
 eskuan, entzun guziak izkribatuz. Ez dut
 uste ihiztaria erneago dagoen ihiziari,
 nola Jaun hura Eskualdun beilarien hitz
 bakhotchari ; eta gogora ethorri zitzaitan
 ihiztariaren kobla hau :

Jaun ihiztaria goizetan ernerik
 Ichil dago kayolan kokorikaturik,
 Harma behar-ondoan, begiak argirik,
 Othe denez airean ihizi-lerrorik,

Orobat zegoen gure Paristar jauna,
 ernerik hartzen eta izkribatzen zituela
 Eskualdunen kantu ederrak.

Huna kantu heyetarik zombait. Goizeko
 mezan, komuniatu aitzinean, guziek eman-
 ahala errepikatu zuten :

Zato arima dohatsua,
 Ez ihes egin beldurrez ;
 Amodioz sustatua,
 Jesus dago oihu minez ;
 Baldin gachtoak arbuyatzen
 Baditu Jainko justuak,

Sainduak ditu gomidatzen
Aita guziz amultsuak,

Eta komuniatu ondoan :

Kausitu dut choilki maite dutana,
Kausitu dut ; ez daukat ez utzirik !
Kausitu dut, neurea da bakharrik,
Kausitu dut Jesus guziz ona !

Jesus, oi zu eztitasuna bera,
Zeruko dohainen ithurburua,
Othoi gathez dezazu esteka
Zuri bethikotz ene bihotza.

Azkenik, Lurdeko Ama-Birjina zerua-
ren erdian ikhusten balute bezala, eta
behinere baino khar gehiagorekin, batetan
kantatzen dute :

Oi erregina handia,
Zoin zaren miresgarria !
Ikhusten zaitut jarria
Seme maitearen aldean
Alkhirik distiantenean !

Sainduak izarren pare
Zeruan argitzen dute ;
Zu distiantago zare,
Oi ama iduri-gabea,
Birjina garbien lorea.

Hoik guziak entzun, ezkiribatu eta

ongi irakurri ondoan, Jaun Paristarra badoha lehenbiziko aphezaren gana eta galdegiten derauko : Zer othe da mintzaya hau ? ederra zait eta ezta, bainan ez dezaket hitz bat ere konpreni !

Ni nintzen aphez hura, eta ihardetsi neraukon : Mintzaya hori da Eskuara ; eta nahi banauzu sinetsi, emazu oraino kobla hau, izkribatu ditutzun kantuen ondotik :

Jakintsun erranetan
Behar bada sineste,
Ederrena mintzoetan
Eskuara da, diote.
Eskualdunek bazterretan
Hortaz ohore dute.

Eman nerauzkion gero chehetasun guziak Eskualdunen gainean eta hekien mintzaya ederraren gainean ; eta erran zerautan : Agian atchikiren ditutzue bethi zuen mintzaya eta zuen bizimolde zahar-rak ; hetan duzue arbasoetarik ukhan duzuen primantzarik baliosena !

.....

Oi herritar maiteak, gogo emazue beraz arbasoen aztura eta bizi-molde onak sekulan aldatzetik, sekulan trukatzetik jende arrotzetako ohitura herrebes eta galgar-

rietarat. Eta guziz, zuen mintzaya edarra, zuen Eskuara, ah ! begira zazue bethi (1).

Gure arbaso eta herritar guziek mintzaya hortan dute Jainko maitea bethidanik othoiztu eta goretsi. Eta guk ere Aita-Amen ganik, hekien galtzarrean, altzoan eta besoetan, Eskuaraz ikhasi ditugu gure othoitzak. Eta Jainkoari bezala, berdin gure ahaide eta laguneri Eskuaraz abiatu gare mintzatzen ; halako molde non barneko gure bozkario ala bihotzminak, ez baititugu sekulan hain ongi aiphatzen eta kamporat agertzen nola haur demborako Eskuara gozo eta aberats horren bidez.

Gure Eskuara, berenaz ere, daiteken mintzaya ederrenetarik bat da (2). Neurthitzlariak dio :

1. On a observé (et cette remarque se trouve généralement juste) que les petits peuples n'avaient point un caractère propre ni une physionomie à part, et qu'ils empruntaient et tenaient tout des peuples plus considérables qui les avoisaient. Les Basques sont une exception à cette règle historique ; mœurs, habitudes, costumes, jeux, langage, rien ne ressemble à ce qui existe autour d'eux. Ils sont à peu près ce qu'ils étaient, quand Auguste envoya pour les soumettre, indépendants et fiers : *Cantabrum indoctum juga ferre nostra.* (*Les eaux de Cambo*, par M. L. 1831.)

2. La langue basque a son idiome si pressant et significatif qu'un interprète fort suffisant et bien versé

Munduko mintzoetan ez da hain garbirik,
Eta dakienarentzat hain gai handikorik (1).

Huna zer zaitan niri gehienik laket
Eskuaran. Elheak labur ditu, erne eta
bizi. Erran nahi den hura erran, eta bethi
aitzina doha. Iduri du zilhar bizia, ez du
hitz bat hutsik ez alferrik. Berriz ere diot
Eskuara garbi eta zalhu hori zaitala niri
laket.

Ez dakit nork darasan Eskuarak ez
dezakela deus gauza gorarik eta barnarik
aipha errechki, nasaiki eta ederki. Horre-
lakoak irakur ditzala Aita Mendiburu,
Atchular eta bertze asko; ikhusiren du
Eskuara, erdara bezain ongi mintza
daitekela edozoin gauza handi eta gora-
tikakoez (2).

en la langue française, serait bien empêché à la tourner
en mesme sens que la basque. (Pierre DE L'ANCRE.)

1. L'incomparable mécanisme de la langue basque
ne saurait être l'œuvre de l'homme; il y a là une
empreinte surhumaine; il y a la trace de la main
divine qui a donné à l'homme les linéaments les plus
accomplis de son langage, en même temps qu'il a
placé l'énergie primitive de la pensée dans son esprit.

(MAZURE, *Histoire du Béarn et du Pays basque.*)

2. Ce qui a été dit de la richesse et des autres qua-
lités de l'*Eskuara* n'a rien d'exagéré. La langue basque
se prête parfaitement à l'exactitude logique, à la clarté,
aux développements soutenus, etc. C'est une noblesse

Huna zer dioen bertzalde gizon aipatu batek : Gaskoina bera ere ez laiteke galtzerat utzi behar, bainan are gutiago Eskuara.

Gaskoina ez da mintzay nahastekatu bat beizik, bertze askorekin hitz berak, molde berak eta itzuli berak darabiltzana.

Bertzelakorik da Eskuara; ez du bertze mintzayekin deus nahastekarik, garbia da eta osoki berezia; bere baithan daduzka bere erro, zimendu, ethorki eta ithurburu guziak; here ganikako jitez eta indarrez asentatzen da burutik buru, nehondikako laguntza arrotzik gabe.

Hortik, mintzay nahastekatu guziek ez bezalako premia du Eskuarak. Eta nola nihori zorrik ez duen Etcheke-Jauna hazkar eta burua gorarik baitago bere eremuetan, hala-hala gure mendien artean dago Eskuara (1).

de tours et d'expressions, un ensemble de sons pleins et nourris, une juste et limpide enveloppe des idées par les mots, qui jamais ne le cèdent au mérite, quel qu'il soit, des textes grecs ou latins...

(Francisque MICHEL.)

1. Il n'y a personne qui ne sente, comme je le sens, que si les patois étaient perdus, il faudrait créer une Académie spéciale pour en retrouver la trace, pour rendre au jour ces inappréciables monuments de l'art d'exprimer la pensée, qui est le premier de tous..... A

Bere baithakoa delarik osoki, ez duela-rik deus maileatzen gaineratiko hizkuntza arrotzeri, Eskuararen eremuak hain dire zabalak eta nasayak non behechkunde hortan berean aurkhitzen baitu aberastanunik handiena. Ez du zeren hitzketa numbait ibil; herriko bere hitzekin errechki eta ausarki aipha dezazke gizonaren buruari darabilzkon asmu eta gogoeta guziak. Eta baldin, aldi bat edo bertze, ez balitz kausitzen gure gogoetari dohakon hitz garbi chuchena, baldin entsegaturik ere ezbaletor hitz hori, — mintzatu nahi eta ezin mintza, — ah! orduan ere ez ginuke zeren lotsatu, ezen gure mintzay - Eskuarak hitz berrien egiteko antzea badu, eta maiz berri horiek ez dire ederrago beizik. Zombat eta zombat aldiz ez dute hori egin gure izkiri-

combien plus forte raison devons nous conserver les langues spéciales, les langues caractérisées et tout à fait à part, qui sont propres à certaines régions de notre domaine topographique, mais qui révèlent une nationalité individuelle, une autre origine et un autre génie, le Bas-Breton de l'Armorique et le Basque des vallées cis-pyrénéennes ! Ce sont là des langues propres qui ne manquent, pour prendre place à côté des plus célèbres, que de quelques grandes illustrations littéraires, comme le sublime Néerlandais Vondel et le sublime Slave Gondola.

(Charles NODIER,

de l'Académie Française, *Philologie.*)

batzaile zaharrek eta guziz Atchularrek, Larramendik, Mendiburuk eta Duhaldak! Mindegian nola haziak eta landareak, berdin Eskuaran hitz-gayak aurkitzen dire nasaiki; gay horiek elkharretara bil bitez, batzu bertzeri loth eta cherta bitez, ez nola-nahi, bainan behar den antzearekin eta jakitatearekin, eta geroztik errechtasuna badukezu zure gogoeta guziak eskuaraz aiphatzeko (1).

Bai, hizkuntza aberatsa da Eskuara. Eta zer erran haren itzuli trebe, zalhuez? Izan ahala ibil errecha da, nola-nahi molda daite, eta bethi ederki, gogoan ditutzun asmuak ausarki agertuz, nasaiki eta gozoki chehatuz. Hitz batetik ala bertzetik has dezazun solasa, zure elheak bethi chuchen adosturen dire, hala-nola ehaile trebearen eskuetan irazkia eta bilba elkharrekin trebeskatzen baitire, bata bertzeari lotzen, josten, eta tinki-tinkian oihal hazkar atheratzen (2).

1. Le Basque est une langue d'une puissance extraordinaire d'agglomération, capable de modifier à l'infini les formes, les temps, les circonstances de ses mots; belle langue, harmonieuse et brillante. (A. JOANNE.)

2. La phrase, dans le Basque, se prête, par le privilège des inversions, à toutes les combinaisons de la pensée, au caprice ou à l'impétuosité de l'imagination, à tous les élans du cœur. (FRANÇOIS MICHEL.)

Bertzalde huna zer dioen *Eskualdun* gazetak :

Eskuara da ere mundu zabalean eza-gutuak diren mintzaya guzien artean zaharrenetarik bat. Nehork ez daki chuchen noiz, nork, nondik ekharria den eskuara toki hautarat? Ala hemen berean sorthua othe den hastapenean? Bertze asko mintzayen ethorkia, heyen erroak eta adarrak errechak dire hatzemaiteko. Hala nola frantsesa, española, anglesa noizdanikakoak diren eta zertarik eginak, erranen dautzute chuchen gizon argituek.

Bainan eskuara nondik atheratua den, nor eta zer ziren lehenbiziko Eskualdunak? Oraiko mintzaya hau bera zutenez, ala bertzelako bat gure lehen arbasoek, ez dakigu. Badakitela uste dutenak badire. Batzuek erdi trufaz bezala, bertzek espantu egiteko, erraten dute : *Adam* eta *Eba* eskuaraz mintzo zirela.

Bertze batzuek diote *Babeleko* dorrearen egileri mintzoa makhurtu eta nahasi arte, gizon guzien mintzaya Eskuara zela : *Omen* hortaz ez dezakegu hemen deusik erran, baizik ere hola

erraten dutela zombaitek, egia bada eta ez bada. Guk dakiguna da, aspaldi-aspaldiko mintzaya zaharra dela gutartean eskuara.

Eta nola gauza onak baitire iraunkor, ageri da behar duela ukhan eskuarak bertze asko mintzayek ez duten zerbait, hoinbertze mendez, galdu gabe, desegin gabe, dirauenaz geroz.

Deus ez da lakhetago, jakitate aphur bat eta lan-arte duenarentzat, nola baita ikhustea Eskuara zaharra eta Erdara gaztea elkarri parrean emanik, bat ala bertzea den othe hobeago.

Orduan da ageri gure mintzaya zoin den aberatsa, bai frantsesaren aldean, bai eta bertze edozoin erdaren aldean. Ez dugu zeren ahalge izan gure mintzayaz. Izan dire eta badire gizon jakintsunak, beren bizia holako lanetan higitu ondoan, berrogoita hamar mintzayetaraino ikhasi-ta, goraki erran izan dutenak, asko eskualdez eskuara oroen nausi dela; nausi iraupenez, ba eta erran gogo duenaren araber hitzen moldatzeko errechtasunaz, eta bereziki mintzatzeko eta izkribatzeko moldeaz.

Izkribatzeaz den bezembatean, Eskua-

rak ez bezalako trabak ditu Frantsesak jende arrotzarentzat (1).

Hortakotz behar dugu eskuara atchiki, begiratu galtzerat utzi gabe, eta ahal badugu oraino azkartu eta hedatu.

Dugun orok gure ahala egin gure her-

1. Voici quelques-unes de ces bizarreries qui causent tant d'embarras aux étrangers qui veulent se familiariser avec la langue française :

Nous portions les portions.

Les poules du couvent couvent.

Mes fils ont cassé mes fils.

Il est de l'Est.

Je vis ces vis.

Cet homme est fier, peut-on s'y fier?

Nous éditions de belles éditions.

Nous relations ces relations intéressantes.

Nous acceptions ces diverses acceptions de mots.

Nous inspections les inspections elles-mêmes.

Nous exceptions ces exceptions.

Je suis content qu'ils content cette histoire.

Il convient qu'ils convient leurs amis.

Ils ont un caractère violent ; ils violent leurs promesses.

Ils expédient leur lettre ; c'est un bon expédient.

Nos intentions sont que nous intentions ce procès.

Ils négligent leurs devoirs, je suis négligent.

Nous objections beaucoup de choses contre vos objections.

Ils résident à Paris, chez le résident d'une cour étrangère.

Les cuisiniers excellent à faire ce mets excellent.

Les poissons affluent dans un affluent, etc.

(*Union catholique de Pau*, numéro du 21 juillet 1892).

ritarrerri hemengo mintzaya maitha-arazteko, eta arrotzeri ere ahalik hobekiena ezagut-arazteko.

Gure mintzayak badu oraino bertze dohain eta probetchu bat.

Nola hesi hazkarra ogi-landaren edo mahastiaren inguruan, hala-hala dago gure mintzaya Eskual-herriaren eremuetan. Sineste zuzen, bizimolde on eta gure ohitura zahar guziak zaintzen eta tieso atchikitzen ditu; bainan bazterretako gezurkeria, egite makhur, aztura arrotz eta gachtoak urruntzen ditu.

Gure Eskuarak dirudi ibaya eder eta aberats bat : ez darabila gutartean ur garbirik baizen; arimatarat hedatzer ditu irakaspén eta argi frango, bainan ez tzarrrik, ezen, Jainkoari esker, liburu gachtorik ez dugu gure Eskuaran, hobe renetarik dire guziak.

Berriki oraino Aphezpiku handi eta guziz aiphatu Jaun Freppel orobat mintzozen Bretaniako jendayari (1).

1. Gardez votre langue, cet antique monument du génie d'une race fameuse: c'est la langue dans laquelle vos ancêtres ont prié, la langue que vous avez apprise

Zer arren, ez othe dugu erdararik ikhasi behar? Bai, bai, ikhasi behar dire erdarak, eta ikhasi ahalik eta hobekienik, eta guziz gure erresuma maite huntako mintzaya, frantsesa.

Bainan oroz gainetik Eskuara dezagun ikhas, mintza, irakur, osoki ezagut. Eskuaraz gaitezin elhesta ala etcheke jendeen artean, ala herriko adiskide eta lagunekin, bai eta herriz kampo ere, hitz batez non-nahi, eskualdunekin garen ber.

Bertzela zer gerthatuko da ?

Hizkuntz erdara frangok jakinen mintzatzen, Eskaraz jakin gabe kasik irakurtzen.

Eta horrela gure mintzaya ederra bortchaz eta laster galduko da.

Geroztik arren ez othe gare bakhan beizik erdaraz mintzatu behar? Ez! Ezen zer gerthatzen da hamarretarik bederatzietan ?

Huna nola deraukun koblariak ihardesten :

sur les genoux de vos mères ; elle sera une garantie pour vos mœurs et un préservatif pour votre foi.

(Discours de Mgr Freppel, au couronnement de Notre-Dame de Følgoët, 8 sept. 1888).

Frantses murdukatzea ez da jakitate,
Ichilik egotea segur hobe lukete.

Eta bertzalde, erran dugun bezala,
gure Eskuararen galtzeko liretezke erda-
razko solas soberanioak.

Bai, erdarez noiz-nahi mintzatzeko
errebeskeriak errekarat garamatza eta
makhur horrek diraueno, gure eskuara
egunetik egunera galtzerat dabilke.

Nola daite bertzela? Erdaratar horiek
gure bilkhura guzietan dathozi, erdi *frant-*
ses eta erdi *gaskoin*; hastean ez deraue
nihork irri beizik egiten, delakotz heyen
elhea nahasia bezain bitchi; bainan hek
ez dire lotsatzen! Ergelkeriari datcheko
thema, eta ihesi joan behar orde, listor-
burrumba horiek darraizku bethi, erdara
dariatela. Nik uste lotarik ere erdaraz
amesten diren; eta ahalik balute, gauaz
ere lethorzke berdin gure beharrietara.

Choriek nahi dute kayolatik ilki,
Liliek ere noizbait jastatu iguzki!

Horrelako hainitz dagozi gutartean
eta kalte frango egiten herriko mint-

zayari. Eta ez erran : Zer dohaku hek erdaraz mintzaturik ere?... dathorke ni gana nor-nahi, eta darasala *frantses* ala *gaskoin*, nik bethi atchikiren dut nere eskuara....

Bai, zuk uste ; ez ordean ahantz erran zaharra : *Olsoa lagun dukanean, ai! bahu hora sahetsean!* Eta bertze hau : *Erradak norekin bizi hisan, nik gero hiri-nolako hisan.*

Beraz holakorik zu-gana balethor, ez ukho egin ez, bainan ezti-eztia erran : Ori, adiskidea, ez dakizu nik baino gehiago *frantsesik*, goazin othoi biak eskuaraz.

Ez datza hortan bakharrik gure makhurra ; bertze gaitz bat badugu are gehiago hedatzen dena eta eskuarari kalte egiten. Hura da eskuara *bastarta*, oro erdararat itzulia, gure hitzkuntza ederraren iduripen zerbait beizik ez duena. Athor beraz, erakurtzaile maitea, harrait, eta nerekin entzun ezak neurthitz-lari zaharra ; huna zer derron eskuararen bihurdikatzaile moldegaitzari :

Munduko bazter orotan ohore dadukate,
Mintzaya bere modutan oso baitadukate.

Hemen aldiz guziera zizaye desohore,
Chumei nola handiei, garbi mintzo badire.

Frantchimanen aiphamenaz osoki hampatuak,
Eskaldunaren izenaz hurren ahalkatuak,
Bere hitzkuntzaz oraino dute arnegatuko,
Zilibokhata bat gero hainitez egiteko.

Adi zagun burigiesa, modara solasean ;
Non zinen atzo, diotza, non atzo arratsean ?...
Es nindusun aperzitu puntuaren gainean ?
Han nintzen han promenatu, damurik, zereinean !

Hain ongi, nola handia, chumea ez da lotsa,
Nahi du haren mihia mintza dadin *frantsesa*,
Latina ere badaki Eskararekin lotzen ;
Izan naiz, dio ederki, kayean (1) ambulatzen.

Huna zer den ene beldurra : erdarari
sobera trebatuz, Eskualdunek premia
ttipitan har dezaten herriko mintzaya,
eta geroztik ezacholaki bazterrerat utz
dezaten. Ez zayote iduri ez askori hola-
korik gertha daitekela.

Bainan orhoit zer dioen erran za-
harrak :

Bide makhurrean trebatu,
Onerat ezin gibelatu.

Horra beraz bi izurrite, gure eskuara

1. Sur le quai.

galtzen ari dutenak. Hirurgarrenbat badugu : Eskual-herritik kampo, hirietarat edo ameriketarat joaiteko ezin egona. Eta zer gerthatzen da hortik ? Bazterrak oro eskualdunez husten eta gaskoinez bethetzen ! Etchetiar eta ofiziale gehienak arrotzak ditugu, nombaitik ethorriak, osoki erdaldunak, eta gure mintzay ederraren orde, ez dakit zer hizkuntza ahalkegarri gutartean hedatzen ari dutenak.

Herritik kampo dohazin Eskualdunek, huna zer darasaten, berek uste gabeen :
 « Goazin etchetik urrun, eta gure es-
 » kuara daramagun norapait gurekin,
 » eta han erdara zerbaitekin trukatuko
 » dugu ; eta arte hortan, gure orde, guk
 » herrian hutsik utzi etcheen bethetzerat
 » eta gure lurren lantzerat eta gure ontasunen
 » sunen ibiltzerat, ethorriko dire gaskoin
 » bonet handi batzu, et *diubibanka* galaziko
 » dute gure arbasoen mintzaya,
 » Eskuara !... (1) »

1. D'un côté l'espagnol, de l'autre le français, travaillent à se substituer au basque, non par la conquête violente, mais par un lent travail de désorganisation. Le demi-million de Basques, désormais enfermé dans un étroit horizon de collines et de montagnes, ne saurait plus compter sur une longue durée pour le langage des

Badantzut, adiskidea, eta horrela mintzatzea eder bazazu, zohazkit hirietarat eta ameriketarat eta nahi duzun tokirat, ezen zuk ez duzu gaurgeroz eskualdun odolik zainetan. Eta ez erran niri bertze tokietan ere eskuaraz mintzatuko zarela, ez erran bertze Eskual-herri bat nahi duzula itsasoz haಿಂದian asentatu ; hori ez da amets bat beizik (1).

Zer dezaket bada ? herrian egon eta goseak hil ?...

Zer dezakezun ? Ah ! guk guziek egiten duguna : Egon herrian, bainan othoi goserik gabe, ezen nihon ez duzu hemen bezain errechki bilduren ohorezki bizitzekoa. Nere bizian herri eta eskualde

aïeux. Comme pour hâter la disparition prochaine du groupe distinct que leur race forme encore dans l'humanité, les Basques émigrent en grand nombre et laissent derrière eux des places vides que leurs voisins viennent occuper en partie.

(ELISÉE RECLUS, *Géographie.*)

I. La majorité de ceux qui s'en vont se compose des hommes les plus énergiques, la véritable élite de la nation. Dans les républiques de la Plata, où ils vont presque tous chercher fortune, leur race est destinée à se perdre, comme élément distinct, encore bien plus rapidement qu'en Europe : c'est en vain que certains patriotes eskuariens rêvent la naissance d'une nouvelle république cantabre dans les pampas de l'Amérique.

(ELISÉE RECLUS, *Géographie.*)

hainitz ikhusi dut, eta bihirik ez gure Eskual-herria bezain ederrik eta aberatsik (1).

Zuk eta nik dagigun bertze herritar gehienek egiten dutena, laborantzari jarraik eta izan bethi girichtino on.

Duela sei urthe huna neronek zer nion nere lehenbiziko liburuan, *Bokazionean edo Jainkoaren deyan* :

Baldin laborantzari zinez emaiten badire gure Eskualdunak, utziko dute hirietarat eta ameriketarat joaiketo duten errabia. Eskual-Herria, munduko ederrenetarik bat da, eta halere sor-tokian ezin egon ! iduri, hemen ez bezalako atseginak eta aberastasunak badirela bethi bertze nonbait (2) !

1. Grâce à l'influence de l'Océan voisin, la contrée n'a pas à souffrir de fortes chaleurs estivales ; elle ne redoute guère non plus les froids de l'hiver, car le vent marin les tempère, et les premiers monts des Pyrénées arrêtent au passage l'âpre souffle du nord et du nord-est. S'il n'avait le désavantage d'un excès d'humidité, le pays basque aurait un des climats les plus agréables de la terre ; du moins est-ce l'un des plus salubres. C'est aussi l'un de ceux qui se prêtent le mieux à la production agricole. (ELISÉE RECLUS, *Géographie.*)

2. L'ouvrier des villes, ah ! l'industrie sans entrailles et le capitalisme oppresseur l'ont réduit, le plus souvent, au rôle abrutissant de la machine. Il est des malheureux qui ne peuvent travailler, dans certaines indus-

Zeru gaina maiz urdin, dembora maiz gozo
 Hiru laurdenak leihor, bertzea itsaso,
 Asko mendi aberats, zelhai gizen asko...
 Non holakorik kausi urus bizitzeko !

Ai gehienek bortz nigar egiten dituzte
 bai Eshual-Herria utzirik ; ohartzen dire
 laster zer zorokeria den eskuko choriaren
 uztea airekoaren menturan.

Nahiz ukhan ez dutena,
 Galtzen dute badutena,
 Eta gaur bizitzekoa ausarki bazutenak,
 Aurkhitzen dire biharko kolpez errumesak.
 Ar beraz tinki lanean,
 Hor, etcheko laborantzan ;
 Zuhurki zazu goberna
 Handik bildu dukezuna.
 Etchea arthatzen baduzu,
 Tresor handia hor duzu,
 Eta doluturen ez zaitzu.

tries, qu'avec un flacon d'essence sous le nez pour ne pas tomber empoisonnés ; il est des ouvriers de raffineries qui vivent dans une atmosphère de cinquante degrés ; il est des mineurs qui, durant des journées entières, doivent rester étendus sur le dos, dans de basses galeries, pour piocher et faire ébouler la houille qui les asphyxie de sa poussière ; il est des jeunes gens et des jeunes filles astreints dans des usines à des besognes si malsaines, qu'ils meurent *fatalement* de phthisie pulmonaire à bref délai.

(*Revue Franciscaine*, juillet 1894.)

Egungo egunean oraino ez ginuke gure Eskuara erdaran trukatu nahi. Bainan zombatenaz baikare erdaran usu mintzatuko, hambatenaz hartuko dugu harrekilako trebetasuna eta amodioa, eta geroztik deus antsiarik gabe bere gisa utziko dugu Eskuara.

Beha zakozu herritik kampo dohan gizon horri : Itsasoa hartzen du, untziak badarama Indietarat. Bere sor-tokia agerian eta bichtan dueno, maiz gibelera behatzen du, bihotzak min egiten dio, nigarra dario begietarik, gogo guziak etchekeo alderat jauzi egiten derauko.

Bainan herriko mendiak itzaliz geroz, ez duenean gehiago lurrik ikhusten ahal, nigarrak chukhatzen dire, barnea deskantsatzen da. Eta handik harat gizon horrek Indietako alderat itzultzen du bere bihotza ; gogorik ez du gehiago hantgotzak beizik; amets guziak dohan tokirat landatuak ditu.

Eta ni beldur naiz hola-hola gerta dakion Eskual-herriari : Bere mintzaya atchikiren dueno, behatuko da bethi bere arbasoen irakaspeneri eta hetan tieso egonen ; bainan joanago eta sartzenago dohala mintzaya arrotzetan, ai geroztik

akhabo izanen da laster Eskual-herriaz !...

Halarik ere uste dut nik ez dela gure Eskuara sekulan galduko ; eta guziz huna zerk atchikiko duen : Eskuarazko liburuek, dembora hotan ederki eta nasaiki agertzen diren liburuek. Huna zer dioen gazeta *Eskualdunak* :

« Atsegin handirekin ikhusten dugu, liburu eskuarazkoen nombrea bethi emendatuz dohala. Eskerrak diotzategu hemen, gure Eskual-herri maitearen izenean, liburu on heyen egileri. Ez detzazkegu hemen oro aipha. Bertze alde aski ezagutuak dire. *Aski ez* ; behinere ez dira obra onak eta heyen egileak aski ezagutuak. Bainan bederen erran dezakegu, azken urthe hautan bezembat liburu on eta eder agertzen bada ondoko urtheetan, erran dezakegu gure mintzaya zaharra eta nihon ez bezalakoa, izanen dela oraino behin eta behin aiphatua munduan. Biba bethi Eskuara !

» Iraunen du Eskuarak, Eskual-herrian gizonik deno. Eta goraki erraten ahal dugu : badira oraino gizonak, eta izanen ere ba agian gero eta gehiago, Es-

kual-herriaren Erlisionearekin batean Eskuara ere gure artean begiratuko dutenak, eta ahal bada — ahal da! — oraino hobeki ezagut-araziko eta maitha-araziko dutenak.

» Behinik behin badut uste, gorachago aiphatu ditugun jaun horietarik zombaitek segurik ez duten oraino bere azken hitza errana. Agian ez! Bainan nola ez baigira mundu huntan *oro orotako*, ez eta, are gutiago, *bethiko*, nahi gintuzke ikhusi, zaharren edo zahartzen ari direnen ondotik *gasteak*, gaztedanik lanari lotzen. Zer laiteke bada ederragorik ikhustea baino, zerbait dakiten edo ikhasteko gutizia duketen guziak, hala nola aphez *gasteak*, eta zertako ez aphez-gayak ere? guziak Eskuarezko liburu zaharretan lehengo Eskuara zaharraren ongi ikhasten; eta gero, buruan zerbait onik ezarri eta bihotzean khar pichka bat phizten zayotenean, berak ere lan berri zerbaiten egiten; handi edo ttipi, guti bada guti, bethi zerbait; ez balitz ere egiteko dituzketen predikuak ahalaz Eskuara garbiz egitea baizik! Nun nahi eta nor nahiren aitzi-nean, edo-zoin mintzayetan, ederki mintzoden gizona bethi atsegin gehiagorekin

aditua da. Bethi badu harek, mintzo de-
nean, bertzek ez duten *indar berezi bat*.
Orok dakiguna da hori; eta bizkitartean
egia hori hobekienik jakin behar ginuke-
nek ardura ahantzten dugu. Ez dezagun
bada ahantz, baldin gure herria maite
bagadu, eta nahi badagu herrian herriari
eman zayon bezala, eta gure ahalaren
arabera, *ongi*, ongi hainitz egin.

» Aphezez mintzatu naiz eta aphez-
gayez, zeren eta heyek baitukete aizi-
narik edo astirik gehiena, bai eta ere ide-
kiduararik gehiena, gure herri gehienan,
Eskuararen buruz eta errotik ikhas-
terat eta behar-orduan, bertzeeri irakas-
terat artzeko. Bainan bertzenaz orori
mintzo gare; zerbait dakiten, eta, aphe-
zek bezala, astia edo aizina dutelarik,
Eskualherriaren ethorkizunaz eta Eskua-
raren aiphamenaz den gutieneko achola-
rik duten guzieri. Zer? Munduaren bazter
guzietan oraiko eta lehengo mintzayen
gainean jendea bethi argitzen ari, eta
guk behar ginukela utzi gure mintzaya
zaharra eta ederra galtzerat! Ez, ez dugu
utziko. Bertze alde, ez gare baitezpada
gal dadin beldur ere. Sobera didu erroak
lurrean barna, eta adarrak lodi eta azkar,

ez baditu ere oraino hamhat urrun hedatuak.

» Nor ere baitzare, adiskidea, barkha zadazut ene bizitasuna eta luzetasuna. Ez nauke, behin bethikotz, gogoan duduna erran gabe.

» Eskuara baizik ez dakienak ez du asmatzen ahal, bertze edo-zoin nahi mintzayen aldean zer esku-gaina dagokan Eskuarak. Bertze zombait bezala hedatua balitz, ongi argi lezake munduan! Hola hola ere, zer dira Eskuarari begiratu eta, hor harat gure auzo-herrietako mintzaya eta erdara guziak?

Ez gare beraz harritu behar, numbaitikako jaun handi batzu heldu badira ere, noizetik noizera, bere tokietan Eskualherriaren eta berezibi Eskuararen aiphamena aditurik, gure herriaren ikhustera bere begiz; eta bere beharriz aditzera bertze nihon ez delako mintzaya hura. »

Eskualdun maitea, bagirauk gazetaren elhe zuhur eta argituari : *Zer laiteke ederragorik ikhustea baino, zerbait dakitena edo ikhasteko gutizia duketen guziak, hala nola aphez gazteak, eta zertako ez aphez-gayak ere? guziak Eskuarazko liburu zaharretan lehengo Eskuara za-*

harrerren ongi ikhasten ?... eta lehia hadi arbasoen Eskuara guziz eder horren ongi ikhasterat.

Gure izkribatzaile zahar eta lehenbiko hetarik hunat erori da hainitz eskualdun mintzaya(1). Ez da beraz gazeta hori ustegabea arranguratzen, eta bizkitartean gehienek erranen dute : Zertako ibil leheneko zaharkeria eta illumbeetan ? oraiko Eskuara errecharekin badugu guk jakitaterik aski! — Badantzut, adiskidea,

1. Le basque de Lizarraga (1571) ne diffère pas seulement *assez sensiblement* du basque de nos jours, il en diffère considérablement. Ayant composé une grammaire et un dictionnaire presque complets de cet ancien dialecte, nous sommes en état d'avancer que son verbe surtout présente de telles particularités, que nous avons été obligé, dans la troisième partie encore inédite de notre ouvrage, de lui consacrer un chapitre à part, qu'un jour nous nous déciderons à publier séparément, vu le grand intérêt qui s'attache aux formes primitives dont ce précieux ouvrage fourmille. La qualification de *labourdin ancien* nous paraît la plus convenable à ce basque, que Larramendi appelle *diestrisimo*. Le labourdin ancien est incontestablement le dialecte basque le plus important que l'on connaisse, quoique le labourdin moderne soit inférieur, selon nous, au guipuscoan quant à la richesse du vocabulaire, à la formation régulière des terminatifs et à la grammaire en général. Nous admettons toutefois volontiers que le labourdin et le souletin ont mieux conservé que le guipuscoan les sons basques. (Prince-Louis-Lucien BONAPARTE, *Revue de Philologie et d'Ethnographie.*)

bainan zuk ere entzun nazazu eta dugun elkhar adi : Zaharretik har dezagun on dena, berritik utz gaizki dena, eta biatarik egin Eskuara garbi eder bat (1).

Eta hemen erran behar dut makhur handi batean behaztopatu direla gure izkribatzaile zaharrak : Eskuarari nolanahika nahasi dute erdara, *frantsesa* ala *español*a (2).

Makhur hortarik begira gaitezen, ezen premia bezain errech da (3).

Bainan bertzerik eta hobeagorik behar ginuke, et huna zer.

1. Toute langue vivante présente trois termes : — un usage contemporain, qui est le propre de chaque période successive ; — un archaïsme, qui a été lui-même autrefois un usage contemporain et qui contient l'explication et la clef des choses subséquentes ; — et finalement un néologisme, qui, mal conduit, altère, mais, bien conduit, développe la langue, et qui, lui aussi, sera un jour de l'archaïsme et que l'on consultera comme histoire et phase du langage. (LITTRÉ.)

2. Quant au vocabulaire du labourdin ancien, il y a lieu de s'étonner qu'il ne se trouve pas à la hauteur de sa grammaire, car les mots étrangers y abondent, sans que leur présence y soit justifiée.

(Prince Louis-Lucien-BONAPARTE.)

3. Il suffit de changer de cercle, de province, de profession, quelquefois seulement de livre, pour rencontrer encore tout vivants des termes que l'on croyait enterrés depuis longtemps. (LITTRÉ.)

Bretaniako eskualdetan gaindi ibilia naiz demboran, eta nola Bretaniak mintzaya bat baitu gurea bezala zaharra eta alde guziz ederra, mintzai hortako gizon jakintsunenak ikhusi nahi izan ditut. Gu uzkur bezain hek erne ete lehiatuak dire. Ala aitorensemek, ala aphezek, bai eta aphezpikuek berek entsegu frango baderabilate herriko mintzaya zahar ederra chutik atchiki beharrez.

Eta geroztik ere, behin baino gehiagotan, Bretaniako asko Jaun argituekin solas egin dut gauza horren ariaz. Aurthen berean, urtharilaren seyan, huna zer izkribatzen zautan *Vanneko* Bikario Jeneralak :

« Aspaldiko gure mintzaya, oraino ere miliun bat herritarrek gutartean mintzatzan duguna, bethi osorik atchiki nahi ginuke. Aiphatzen derautazun biltzarreaz den bezembatean, huna zer lanari dagoen orai : Molditza edo *ortografa* bethikotz asentatu eta finkatu behar du, eta hori, haurrek eskoletan errechkiago beren mintzaya ikhas dezatentzat. Bihotz guziz igortzen derauzkitzut, Jauna, ikhusbide horiek. Eskualdunek eta Bretonek elkhar iduri dute, ezen batzu ala bertzeak osoki

bihotzdunak dire eta arbasoen Erlisio-
nari zinez atchikiak. Nahiz hekien mint-
zayak ez ditezken berdinak, halarik ere
biak elkharren heinekoak dire, direlakotz
bada Europa guziko zaharrenak. Eta
bertzalde Bretonek maitagune berezitan
daduzkate Eskualdunak (1). »

Gehiago dena, *Vanneko* Jaun Aphez-
pikuak eskola girichtino guzietako ira-
kasleri, *Frera ala seroreri*, manatu de-
raukote haurrak beren herriko mintzayari
jarraikaraz detzazten Erdarari bezala,
artha ber-berarekin. Hortik, Bretaniako

1. Nous voudrions, comme vous le dites, sauver
notre vieille langue bretonne, parlée encore par plus
d'un million d'habitants. Le comité auquel vous faites
allusion, s'occupe en ce moment à fixer d'une manière
définitive l'orthographe, afin de faciliter aux enfants de
nos écoles l'étude de la langue.

Je suis heureux, Monsieur le Supérieur, de vous four-
nir ces quelques renseignements. Les Basques et les
Bretons ont plus d'un point de ressemblance. Les deux
peuples se distinguent par une rare énergie, et par un
attachement inébranlable à la foi de leurs aïeux. Les deux
langues ne sont peut-être pas sœurs, mais elles ont au
moins cela de commun qu'elles sont probablement les
deux langues les plus anciennes de l'Europe. Les Bre-
tons, d'autre part, ont une sympathie toute particulière
pour les Basques.

Veuillez, Monsieur le Supérieur, agréer l'expression
de mes sentiments très respectueux.

Jégouzo, vic. gén.

ez geroaz lotsatzerik, gure mendietako harrokek bezembat iraun lezake gure Eskuarak.

Dakusagun orai Eskualdunek nola daduzkaten herriko ohikuntza zaharrak.

teur comprenait sans hésitation et à première lecture le sens de tous les mots.

Un tel résultat, obtenu sans la moindre préparation, était bien de nature à impressionner le Comité diocésain, et à lui prouver qu'il y avait mieux à faire que de se lamenter platoniquement de la disparition lente mais continue de la langue bretonne.

S'il ne nous est pas possible, comme à nos frères du pays de Galles, d'obtenir des pouvoirs publics une place pour la langue bretonne dans le programme des écoles officielles, rien du moins ne nous empêche de l'enseigner aux élèves de nos écoles libres.

Quoi de plus rationnel que d'apprendre à lire et à écrire en breton à des enfants dont la pensée revêt la forme propre au génie de cette langue parce qu'ils l'ont parlée la première ! Rien ne saurait d'ailleurs être plus favorable au développement de leur intelligence, car, pour bien profiter d'un enseignement, la première condition est de parfaitement comprendre le sens et la portée des expressions employées par le professeur. L'étude de la langue française ne pourra elle-même que gagner à ce nouvel enseignement, si l'on reprend l'excellent usage des exercices de traductions. Enfin, qui n'aperçoit les précieux avantages que l'étude du breton est appelée à produire au point de vue religieux et social ? Quand, à la récitation du catéchisme, viendront se joindre des devoirs sur la religion, l'instruction des enfants se perfectionnera d'autant plus qu'ils comprendront mieux ce qui leur sera enseigné.

Gorachago aiphatu izan dut nola Eskuarak zaindu behar dituen gure bizimolde zahar eta onak. Bainan zer gerthatzen da ? Gure mintzaya galtzeratuzten dugu, eta nondik - nahi sartzen

Nous assistons, depuis quelque temps, à un réveil des nationalités dont le signe est la résurrection de la langue nationale. Ce qui se fait sous d'autres cieux peut également se faire chez nous. Le maintien de nos vieilles traditions, la conservation de la foi de nos pères y sont également intéressés.

Ces graves considérations, que je ne puis qu'indiquer, et d'autres encore, ont amené le Comité diocésain à organiser, dès cette année, l'enseignement du breton dans nos écoles libres. Tous les Supérieurs généraux ont bien voulu adhérer aux conclusions d'une circulaire au bas de laquelle vous aviez daigné écrire de votre main, Monseigneur : « Nous désirons que cette mesure » proposée par le Comité diocésain soit accueillie favorablement. »

Dans plusieurs communautés, les Frères et les Religieuses ont reçu, pendant les retraites du mois d'août, des instructions spéciales ; dans les autres, une lettre du Supérieur a prescrit d'ajouter la lecture et l'écriture bretonnes aux matières du programme.

En attendant qu'un ouvrage spécial ait été composé, la traduction en breton des Annales de la Propagation de la Foi tiendra lieu de livre classique. M. le chanoine Le Mené, qui dirige, avec une grande compétence, cette importante traduction, a bien voulu composer le petit manuel de lecture bretonne en prenant dans les annales de toute une année les lettres des missionnaires et les récits pouvant intéresser davantage les enfants. Avec un empressement dont je ne saurais trop le remercier, M. le chanoine a poussé la complaisance

zaizkigu ez dakit zer eta zer bitzikeria galgarri.

Non dire leheneko jauntzurak eta aphaindurak ? Non dire egiazki herrikoak

jusqu'à revoir lui-même toutes les épreuves, afin d'en faire disparaître les expressions trop relevées pour le jeune âge des lecteurs.

Le nouveau livre classique est sous presse ; il se composera de quatre feuilles d'impression et sera livré par la maison Galles, à Vannes, à un prix légèrement inférieur à 0 fr. 25 l'exemplaire.

Nous sommes déjà assurés du placement de deux mille volumes, et, le mois prochain, le nouvel enseignement sera inauguré dans toutes les écoles libres de la partie bretonnante du diocèse.

Ces jours derniers, je me trouvais à Jersey dans une école dirigée par les Frères des Ecoles chrétiennes. Là, comme dans le Morbihan, la rétribution scolaire est exigée de tous les parents qui peuvent la payer. Apprenant du Frère Directeur que l'instruction était donnée en français et en anglais, je lui demandai s'il avait un procédé particulier pour initier ses élèves à celle des deux langues qu'ils ignoraient. Il me répondit qu'il faisait usage avec grand succès d'une méthode dont il eut l'amabilité de m'offrir un exemplaire. J'acceptai ce petit manuel avec d'autant plus de reconnaissance qu'il me sembla pouvoir s'appliquer aussi bien à des exercices bretons-français qu'à des exercices français-anglais.

RAPPORT DE 1892..

L'étude de la langue bretonne a fait sentir son influence par un nombre plus considérable que les années précédentes, de copies écrites en breton. Dans plusieurs localités, une partie des élèves ont composé en breton, les autres en français ; dans dix écoles toutes les copies ont été écrites en breton, et, chose étrange,

eta gureak ziren soineko hek ? Arruntak ziren, bainan merkeak, garbiak eta ederrak !

pendant que les garçons faisaient usage de la langue bretonne, les filles de la même paroisse composaient en français. Il est cependant peu croyable que, dans les familles, les frères et les sœurs ne parlent pas la même langue.

Je ne reviendrai pas sur les graves raisons exposées l'an passé : elles me semblent établir avec la dernière évidence que l'étude de la langue bretonne, là où cette langue est parlée, doit contribuer aussi puissamment au développement intellectuel des enfants qu'à la conservation de la foi, des pratiques religieuses et des vieilles traditions.

« Mais nous n'envoyons pas nos enfants à l'école pour qu'ils étudient le breton, objectent certains parents; ce que nous voulons, c'est qu'ils apprennent le français. » Je suis absolument de leur avis, et c'est précisément dans ce but que je recommande les exercices de traduction qui, pour être fructueux, nécessitent une connaissance approfondie de la langue natale.

Comment dans les collèges enseigne-t-on les langues vivantes ? Après avoir appris aux élèves les règles de la grammaire française et celles de la grammaire anglaise ou allemande, on leur donne une page d'allemand ou d'anglais à traduire en français, ou bien une page de français à traduire dans l'une de ces deux langues. Pourquoi ce qui est considéré à juste raison comme le meilleur des exercices pour initier un Français à la connaissance de l'allemand ou de l'anglais, ne donnerait-il pas des résultats aussi satisfaisants lorsqu'il s'agit d'apprendre le français à un Breton ?

Je persiste donc à croire que, loin de retarder la connaissance du français, l'étude du breton lui viendra, au contraire, singulièrement en aide.

Laborariak nahi du
 Goldea luman trukatu,
 Utzirik bonet mardua
 Chapelaz gorde burua.

Dembora batez choragarri zen gure Eskualdunak ikhustea, igande egunetan, pilota partidetan, merkhatuetan, bakhotcha bere gerriko gorriarekin eta bere makhilarekin. Bainan orai ez da kasik gehiago gerrikorik ez makhilarik. Gizon gaizoek athorra dute gerrian chamar petik ageri, eta bi esku hutsak luze-luzea lurrerat dilindan !

Toutefois si, sur ce point, des divergences d'opinions peuvent se produire, aucun esprit droit et sérieux ne saurait hésiter à reconnaître l'immense supériorité du breton sur le français pour l'instruction religieuse de la partie bretonne du diocèse.

A des enfants qui, pendant toute leur vie, n'entendent parler de DIEU qu'en langue bretonne, ne convient-il pas d'enseigner la religion en breton ?

C'est ce que pensent beaucoup de bons esprits, en tête desquels je dois citer M. l'abbé Jégouzo, vicaire général, qui nous fait espérer, dans un avenir prochain, l'adoption d'une règle uniforme pour l'orthographe de tous les livres d'instruction religieuse imprimés en breton dans le diocèse. Dès que les divergences orthographiques auront disparu, rien ne s'opposera plus à la publication des ouvrages sans lesquels le but que nous poursuivons ne saurait être atteint.

(Assemblée générale présidée par
 Mgr l'Evêque de Vannes.)

Ai non dire leheneko gizon lerden,
zalhu eta biziak? Hek zuten bihotzetik
kantu hau errepikatzen :

Loria zait loria!
Aphaintzen naizenean,
Zetha zinta gorria
Ematea soinean,
Egiazki orduan
Zerbait baniz munduan!

Arrosa primaderan
Zoin den lore ederra!
Idekitzen denean
Bagohazi hartzera,
Bainan laster da histen:
Zintak bethi distiratzen!

Eta makhila? Ez da kasik ageri ere
gehiago Laphurdiko eskualdetan. Athar-
ratzeko eta Garaziko bazterretara joan
behar zare, nahi badituzu Eskualdunak
makhilarekin ikhusi. Ah! han bai gizon
guziek badute makhila. Zohazi edozoin
etchetara; nausiaren eta muthiko gaz-
tearen gambarako athe gibelari beha
zako zu; horra non den makhila :

Gau guzian atzarririk,
Phartitzeko chutiturik,
Argi izkila joitean,
Etchelik atheratzean,
Urrun naizela abian,

Hartzen dut nere makhila,
 Zer-nahi gertha dadila.
 Airos banoha harekin,
 Lagun ona dut nerekin,
 Piaya dezaket egin.

Ah ! zer makhila dudana,
 Mizpira finik-finena,
 Hesian zen chuchenena !
 Han nihaurek dut hautatu,
 Ozkatu, gisuz gorritu.
 Beha, dir-dir du egiten !
 Guziak zaizkit jelosten,
 Eder, hazkarra, zeren den.

Bai, egiaz, eder da Eskualdun lerdena,
 Su pindarrak begian, zalurik dohana,
 Gerriko sedarekin, poneta buruan,
 Ezpartinak oinetan, makila eskuan.

Pilota ere uzten ari du gazteriak ; plaza
 zara joan orde, doha dantzara eta ostatur
 a ; eta hortik , bekhatuak desmasia
 frango badarabiltza gure gizon gazte
 nagituen artean, ezen, dio erran zahar
 rak, *lur beran zilo handi.*

Plaza bat izaiki'ta
 pilotaririk ez,
 Asko herritan hortaz
 dagozi ahalkez :
 Eskualdun aztureri
 ukho hoi egitez

Eskualduna da hola
Kaskointzen nahitez.

Igande'ta bestetan
ofizioz goiti,
Pilota partida bat
behar laite bethi :
Hartan herriko seme
hoberen zembeiti
Zor laye agertzea
jokhatuz nobleki.

Barne edo zokhotan
dagon gazteari,
Trufa egin dezagun,
zeren den hoin nagi :
Kaskoinen jostetetan
gostu badu ari,
Ez dela Eskualduna
aise du ageri.

Zuri menturaz, irakurtzaile maitea, idurituren zaitzu gauza gutiak eta aphurrak derauzkitzudala hemen aiphatzen ; bainan go emazu huni : herriak eta jendayak bakhan direla estropu handiz galtzen, bainan maizenik galtzen direla beren ardurako bizimoldeak erortzerat utziz (1).

1. Le costume marque parmi les signes qui gardent les mœurs d'un peuple, et sa disparition signale ordinairement le fâcheux progrès d'une fausse civilisation.

(Univers, N° du 9 octobre 1888.)

Lehenik erortzen da mintzaya, mintzayarekin sinestea, eta sinestearekin ohi-tura on guziak. Emeki-emeki, inguruetako arrotzekin nahasten eta bat egiten dire jendeak, eta azkenean ez da gehiago ageri izan denez ere toki hetan deus jendakia berezirik.

Etche handi bat ez da ez betbetan eta kolpez erortzen. Ithachurak abiatzen zaizko lehenik. Urthe osoak iraganen dire nihor ohartu gabe ithachur hetaz; ohar-turik ere, ez deraukote khasu handirik egiten; eta horrela, ez balioz, uzten dituzte eta sekulan ez hesten.

Bainan ur-kotera bethi eta barnago chortaka sartzen ari etcheari behara!

Hegastegiko zur-arteak usteltzen ditu, murruaren asenturat idekitzen du sarbidea, morteroa bustitzen du, hariak desoltzen elkharren ganik, eta baratche-baratche zimenduetaraino jausten. Azkenekotz zimenduak urratzen ditu; eta gau batez, ustegabea, jendeak deskantsuki lo daudelarik, hain tieso zen etche hazkarra lurrerat tipustapan erortzen da!

Nolaz bada hori?

Hastetik arrimatze ttipi zerbait egin

eskasean ; teilak itzuli gabez ; ur chortari bere ichuria ez emanik !

Horrelache da gerthatzen herri eta jendakia hazkarrentzat. Iduri kampoz berdin ongi dohazila bethi, bainan kasurik egin gabe galtzerat uzten beren mintzaya eta leheneko bizimoldeak, eta azkenean uzkailtzen eta osoki galtzen.

Bizkitartean, irakurtzaile maitea, egia diozu, ez ditut oraino aiphatu gure ohikuntza arruntenak beizik, kampoari eta gorphutzari behatzen direnak beizik.

Premia handiagoko hainitz badire, ari-men kaltetan erortzera eta galtzera dohozinak.

Eskual-Herriak ederkienik atchiki izan duen ohikuntza badakikezu zoin den : Igande egunaren giristinoki eta osoki begiratzea, Meza-nausia eta Bezperak ahal guzian entzunez, lan debekatuetarik zin-zinean begiratur, arratsetan nor bere etcherat goizik bilduz, bai eta irakurtze ona frango eginez.

Eta egungo egunean zer ikhusten dugu ?

Igande goizetan meza ichil bat lasterka entzun-eta, Mesa-nausiaz deus acholarik ;

Arratsaldetan, Bezperak erraitearekin, eliza hutsik eta ostatuak jendez betherik ;

Aitzakia bano batzuez eta egiazko beharrik gabe, larumbatean belharrak eba-
kitzen Igandeanz baliatzeko ;

Etche zokoetan emaztek asko joste, lisatze eta bertze lan debekatu, eta ez khechu Jainkoak ikhustez baldin jendeen begietarik gordetzen badire ;

Pilota-partida handi bat edo bertze zerbait libertimendu numbait emaiten bada, bethi kasik Igandearrekin, jendea ofizioetarik eta herriz kampo barreyatzeagatik ;

Eta horrela Eskual-herrian Igandea bethi eta gehiago galtzen ari, eta hortan ere, bertze asko gauzetan bezala, gure mendea leheneko arbasoen bizimoldetarik urruntzen, eta aldiz ohitura eta eginkunde *arrotzak*, *numbaitekoak*, jabetzen gure bazterrez.

Gure eskualdetara balethor zerbait izurrite, jende gehienak eri laitezke, ez ordean hein berean guziak ; bainan nihor ez hilik ere, oro kutsutuak, orok zerbait min eta kalte.

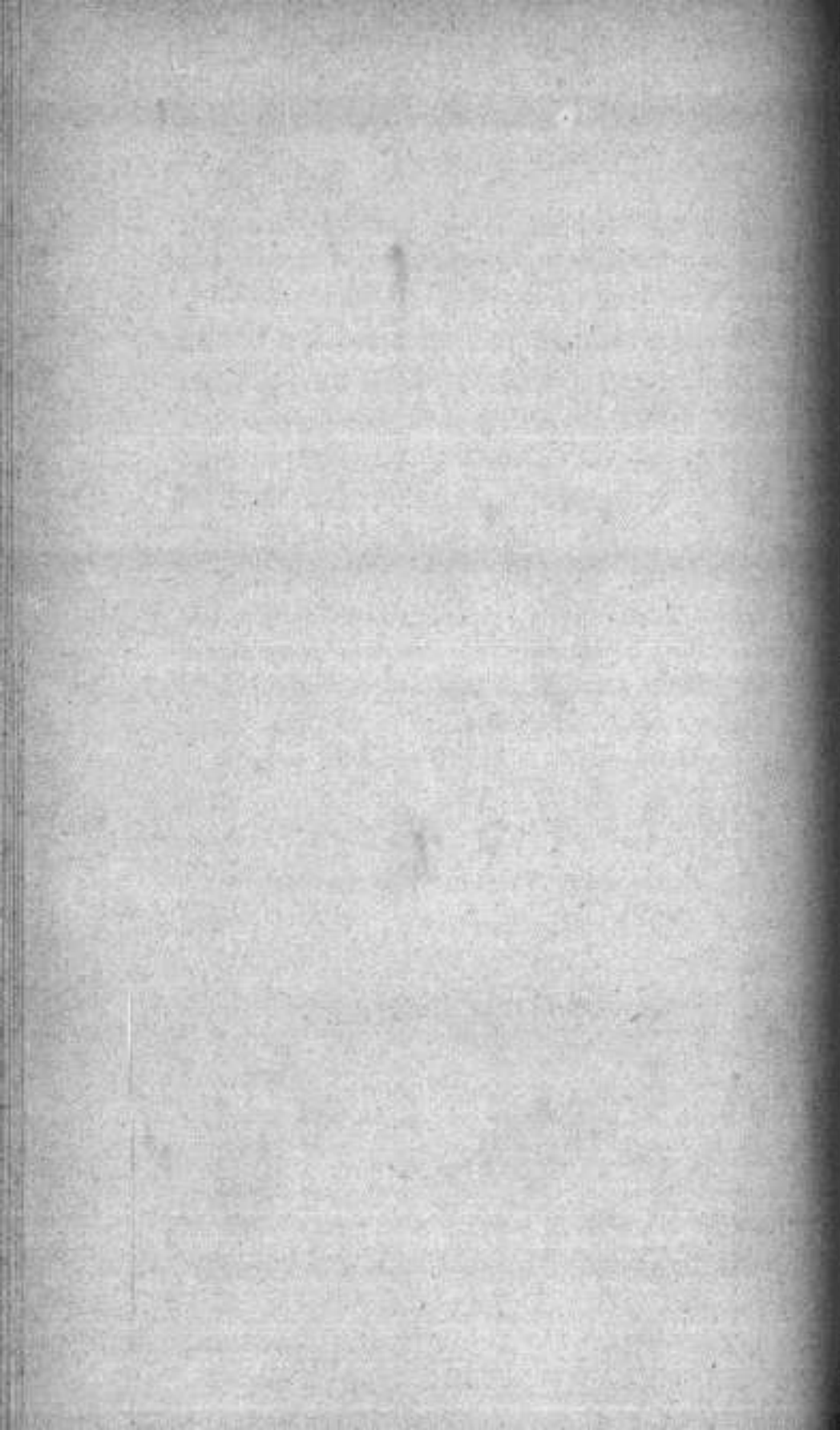
Berdin da gutartean gertatzen. Ez du ez Eskual-herriak bere Erlisioneak galdu,

bainan bai histerat utzi. Eta hortik gure leheneko ohikuntza giristinoak are histu dire. Eta nola jaunztura arrotz bitchi batzuek galarazten ari baiterauzkute herriko gure jaunztura ederrak, hala-hala mende hunen kutsua gure mendietan barna sarthu da, eta emeki-emeki, kasik gure ohar-gabean, ttipitu eta mendratu izan ditu gure bizimolde zahar giristinoak...

Eta orai, Eskual - Herri maitea, zer dezaket bertzerik, baizik ere bihotzetik erran :

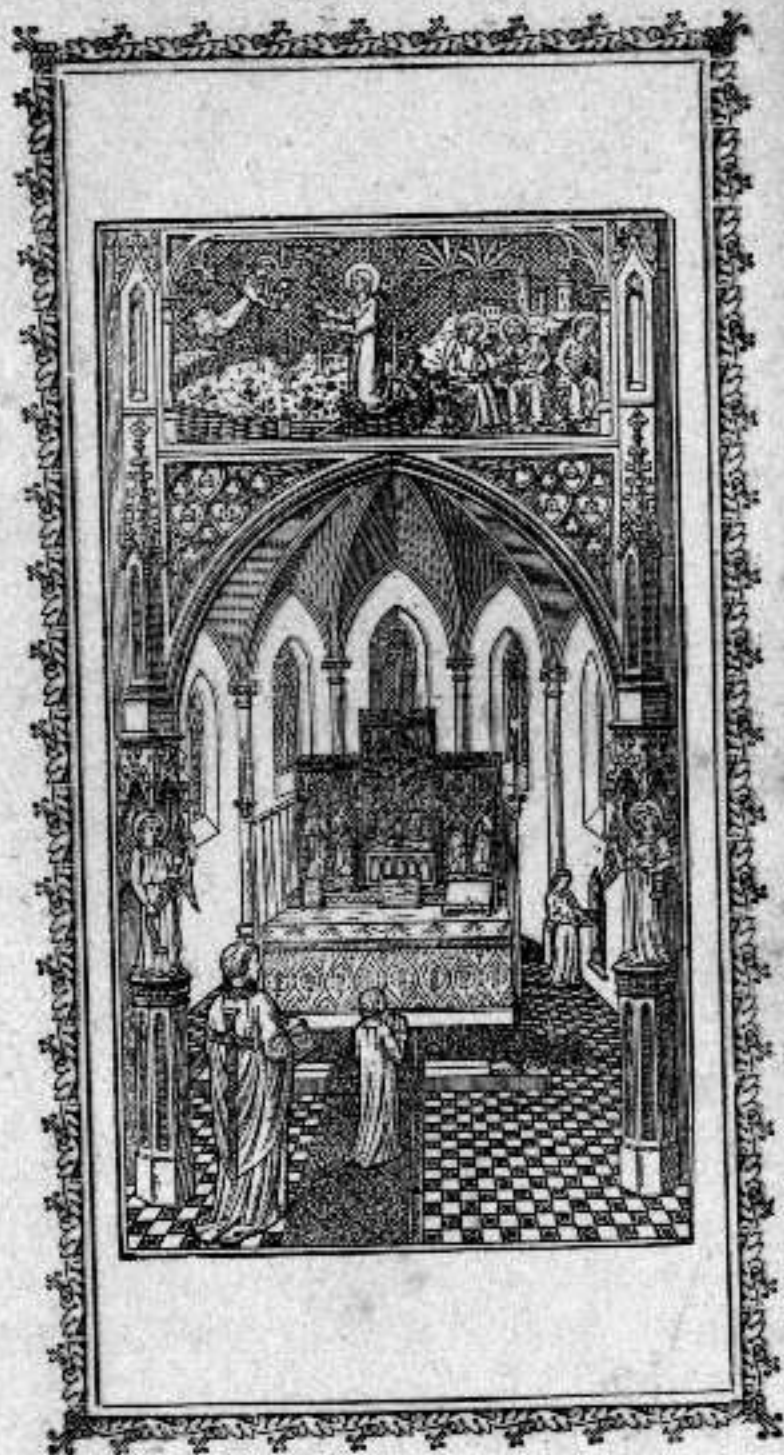
Gauza handirik ez dut zuri eskeintzeko,
 Ez eta ahalik zu ongi ospatzeko ;
 Onetsi behar duzu, nere Ama ona,
 Liburu chume hau nik zuretzat egina.

Igandeak begira zatzu
Jauna ere zerbitza debotki.

I. — KAPITULUA.

Igandea, Jainkoaren eguna.

Bi Echeko-Jaun aita Misionestez mintzo. — Igande egunaren sainduestea, gauzek borek eta gure izaiteak manatzen. — Hasto-hastetik Jainkoak berak hautatu eta sainduetsi du asteko zazpigarren eguna. — Moisen legea. — Jesu-Kristoren eta Elizaren legea. — Igandea gizonarentzat ere egina.

ESKUAL-Herrian eta apherilaren azken egunetan, Igande goiz eder batekin, lehenbiziko Mezara zihoazin bi Echeko-Jaun.

Oilariza zen, argi-hastea; iguzkia ez zen oraino ageri; eta biderearen bazterretan loreak, belharrak, oihanak, choriak, Jainkoaren eskuko gauza bizi horiek guziak, lotarik bezala iratzartzen ari ziren, goizeko argiari irriz eta bozkarioz.

Echeko-Jaun horietarik gehiena, hiru-retanhogoi urthetako gizon lerdan erne bat, koplaria zen. Ikhusten zuena bai zer-bait ederrik edo hunkigarririk, haren burua phindarka abiatuko zen; eta nola hegastinak beren ohandzetik, berdin neurthitzak hegaldaka airatuko ziren haren ezpainerarik (1).

1. Le mécanisme de la langue basque, ses inversions,

Horra non beraz oilariza eder horrek
oro choraturik ezartzen duen gure gizona;
koplak gaindizka bururat heldu zaizkio,
eta nola Eskual - Herrian neurthitzlari
guziak kantari baitire, abiatzen da kanta
errepiketan, dioelarik :

Aspaldi mendietan
Urthu da elhurra,
Eta errepietan
Beztitu da lurra ;
Orai dire bethetzen
Bazterrak loreez,
Orai dire estaltzen
Arbolak hostoez.

Hasi dire dostatzen
Bildotsak phentzetan,
Bai-ta ere agertzen
Inharak airetan,
Oi errechinoleta,
Laster ager hadi,
Goizetan hire kanta
Adiaraz bedi.....

ses désinences grammaticales, facilitent singulièrement la versification. Un jeune homme a-t-il une imagination vive, un père barde ou une mère habituée à répéter les chansons du temps passé, il commencera par chanter à son tour. Bientôt il composera lui-même des chants sans autre étude, pareil à l'oiseau qui redit d'instinct les concerts de son père veillant sur la couvée.

(FRANCISQUE-MICHEL.)

Bainan hemen kantaria ichilarazten du bere lagun gazteak eta diotso :

Adiskidea , dakusagun orai zerbait goragorik, ezen , zure neurthitzetan aiphatu ditutzun ikhugarri horiek altchatzen derautate bihotz guzia , eta gorphutzeko begiez ikhusten ditugun kampo lorestatu horiek, Jainkoaren ganat hegaldarazten dute nere gogo. Primadera hoin ederki aiphatzen duenak, bertzerik ere aipha dezake, behar derauzkidatzu bihitz erran gure azken *Misione* hunek utzi derautan burujope batez. Zer mihiak dituzten Misionest horiek,.... ez ahal ziren lehenago profetak hobeki mintzo. Eta bihotzean zer gozoa datchekon heyen elhe sainduari ! Nigar ezti nasayak ichuri ditut hek entzutearekin, eta oraino ere barnean dadukat bethi Jainkozko zorion berezi bat, eta zinez iduri zaut zerua nibaithan dela. Oi Jauna, deskantsu gozo horrek iraun baleza bethi !

Huna zerk nauen ni Misione hortan gehienik hunkitu. Dakizun bezala, nere auzoko etchean gizon bat bazen Igandegabea, Meza - Bezperetako demboran kampo lanetan trebeki ari zena. Abere basa batek baino gehiago ez zuen Jain-

koaren beldurrik, ez giristino khararik, ez eta jende molderik. Harritua nindagon, iduri zaitan Jainkoaz madarikatua zela, ez nezakeen begien bichtan ikhus. Eta horra non Misione hunek osoki itzulikatu duen ; lehen sordiesa bezain, orai jarraikia da ; ez du Igandearekin den gutieneko lanik hunkitzen, ez - eta sekulan hutsegiten Mezarik ez Bezperarik. Eta zerk uste duzu Misionean horrela oneratu duela ? Berak errana dut : Igande egunaren gaineko prediku batek. Zer mirakulua ! Eta orai gizon hura, nere adiskiderik minena dut. Ochala ! gogoz banazki prediku haren chechetasun guziak !.....

— *Etcheko-Jaun zaharvak* : — Hori duka hire burujopea ? Ah ! bertzerik ez baduk, jarraikhadit, eta hitzez-hitz emanen derauzkiat Misionestaren elheak, ezen badakik ene buru zahar hunek barnean daduzkala bethi beharritik sarthuak oro, bai eta *latina*.

— *Etcheko-Jaun gazteak* : — Ez dut hoinbertzekorik nahi ; eginen derauzkitzut choilki galde zombait ; eta zuk, Misionestaren araura, emadazkitzut ihardeste zuzen eta garbiak.

Lehenik beraz erradazut nolakoak diren Igande-egunaren erroak, ethorkiak, lehenbiziko hastapenak eta ithurburuak. Misio-
nean adituak ditut, bainan oraiko graziak nere bihotzean diraueno, atsegin berri batekin entzunen ditut bethi egia horiek.

— *Etcheko-Jaun zaharrak* : — Gizatasunaren errayetan landatua den sinestea da, gutaz gorago ezarriak direneri sortzez, ontasunez, botherez, antzez, jakitatez edo zerbait balentria ederrez, ohore eta begirune ekharri behar zayela. Lurra lur denetik hunat horrela egin izan da jendaya guzietan, eta kristau legeak, hori debekatzetik urrun, hortaz beraz eginbide berezi bat egiten derauku. Jesus-Jaunak nahi zuen Judu legeko aphezari beren herrunka goraren gatik ohore bihur zekioten, urrun ziren arren behar zirenak izatetik; eta Jaundone Paulo, Ebanjelioaren adiarazale indartsuak nahi zuen nori bere ikhustasun zuzena eman zakion, *cui honorem, honorem*, bai eta manatzen zuen pekoek nagusieri jauspen eta ohore bethi ekhar zekiotela : *Servi dominos suos omni honore dignos arbitrentur.*

Nor daiteke bada Jainkoa bezain gora eta nagusi denik ? eta zeruko egoileek

berek, ala aingeruek ala dohatsuek, ez othe dute bethi Jainkoa ahal guzian go-
resten eta handiesten ?

Bai, Jainkoari zor derauzkogu ohore eta ospe guziak, amodio eta maithagune guziak, delakotz nagusien Nagusia eta handitasun guzien jabe soberanoa; delakotz oraino gure egilea eta kreatzailea, gure eroslea eta salbatzailea; eta azkenik behar delakotz egun batez izan gure saristatzailea zeruko zorion bethiereko eta izarigabeen. Jainkoaren alderako jauspen hori, maitagune hori, gure izaiteak berak manatzen derauku, eta hortarik zeihartzea, gure eginbide hertsienetik baztertzea laiteke eta zuzentasun guzien haustea. Baitezpadako urratsa, gure gizatasunari berari datcheikona da hori.

Eta noiz uste duzu ospe eta maitagune horiek Jainkoari hobekienik eskein dezazkegula ? Igande egunarekin.

Urrunago ere banoha eta diot, Iganderik ez balitz, Jainkoak ere laster ez lukeela gutartean dengutieneko ikhustasunik, ezen, dio hemen Kardinale aiphatu batek, Igandea gal, Erlisioe guzia ere gal ! Herri bati khenozu Igandea, eta

geroztik ez dukezu han arimagabeko abere multzo lurtiar bat beizik (1).

Iguzkia bezain agerizko egia da beraz : Igande egunaren girichtinoki atchikitzea, dela eginbide bat gure gizatasunari berari, gure izaiteari hurbildanik datcheikona. Eta erran dut nolaz : Gure eginbide baitezpadakoenak ezin bethe ginetzazkeelakotz igande eguna gabe.

Bertzalde, munduaren haste-hastetik Jainkoak berak asteko zazpigarren eguna hautatu izan du othoizezko eta pausuzko egun berezi batentzat. Huna ezen Testament zaharrak zer dioen : Jainkoak zazpigarren eguneko osatu zuen bere eskuko lana, *Kreazionea*, eta pausu hartu zuen bere eginkari guzietarik, eta zazpigarren egun hura benedikatu zuen eta saindutu (2).

1. L'observation de cet unique précepte conduit directement et comme nécessairement à l'observation de tous les autres préceptes. Le dimanche est la clef de voûte de tout l'édifice religieux et social. Pas une vérité dogmatique, pas une loi morale, pas une pratique utile qui ne soit liée à la sanctification du Dimanche ; en sorte que la profanation du Dimanche est le renversement absolu de toute l'économie chrétienne.

(Cardinal PIE, *Instr. Pastor.*)

2. Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat, et requievit die septimo ab universo opere quod patrarat. Et benedixit diei septimo et sanctificavit illum. (*Gen.* 2, 2.)

Hortik ageri da Jainkoak asteko zazpigarren eguna bertze egunetarik berezi eta hautatu izan duela, ala bere hitzaz ala bere egintzaz ; eta gure lehen burrasoeri, Adami eta Evari, bai eta hekien ondokoeri, eman zeraukotela othoizezko eta pausuzko demboratzat (1).

Eta beraz, galdatzen baderautazu noiz danik abiatua den Jainkoari baxharrik zazpigarren egunaren emaiteko eginbidea, ihardetsiko derauzut gure lur hunen sortzetik bereik abiatu dela. Eta oraino, galdatzen baderautazu nork duen lehenik atchiki eta bere egintzaz santifikatu egun berezi hori, ihardetsiko derauzut : Jainkoak berak, egun hartan pausatuz, lanetik osoki baratuz zeru-lurrak egin-eta (2).

— *Etcheke-Jaun gazteak* : — Ederki,

1. Deus à mundi exordio hoc primo sabbati die illum sanctificavit, id est actu festum instituit, colique voluit ab Adamo ejusque posteris sacro otio et cultu Dei, maximè recolendo beneficium creationis sue totiusque mundi illo die completæ. Unde patet sabbatum fuisse festum institutum et sancitum primitus, non a Moise, sed longè anteriùs, puta ab origine mundi, hoc ipso primo mundi sabbato. (CORNEL. A LAP.)

2. Le premier observateur de ce jour saint, ce fut Dieu lui-même, qui le consacra par son exemple en même temps qu'il l'institua par son autorité.

(Cardinal PIE, *Instr. Past.*)

uere adiskidea ; jikhusten dut nolakoak diren Igande-egunaren erroak, ethorkiak, lehenbiziko hastapenak eta ithurburuak. Bainan oraiarte ez zaizkit Testament zaharraren araura beizik mintzatu. Ez othe du hemen lege berriak densik aldutuko ? Zerbait erradazut JESU-KRISTOK Igandeari ekharri duzken aldamenez.

— *Etcheko-ŷaun zaharrak* : — Beraz huna non dathorrela JESU-KRISTO, mende guzietako Asmakariek urrundik agindu zutena. Zer chedez othe zerauku ethortzen ? Zeruko bidea gizonari idek dakiontzat. Eta nola bere guziahaltasunean baizekarkeyen lege bat osoki berria, lege berri hori Ebanjelioan eman derauku (1).

Ehun eta hogoi eta hamahirurean, (133). Judu bati huna zer erraten zeraukon Elizako Aitetarik lehenak, San Justinek : Zuen liburuetarik ere banakien ethorriko zela lege bat berria eta bethierekoa, baliaturen zena mende eta bazter orotako jende guzientzat. Juduek lege bat zinuten hertsia eta zueri bakharrik zagoena ; orai aldiz JESU-KRISTOK eman derauku lege bat, lurraren laur izkine-

tarik gizonak nasaiki Elizaren arthalderat bilduren dituen (1).

Horiek hola, zer eginen othe dute JESU-KRISTOK eta Eliza Sainduak? Lege berri bat munduari ematearekin, khenduko othe dute Jaunaren eguna? Khentzetik urrun ez dute hazkartuko beizik. Choilki zazpigarren eguna larumbatetik Iganderat aldarakuto dute. Eta nolaz hori? zer arrazoinez? Igandearakin hasi zuelakotz Kreatzaileak zeru-lurren egintza; Igandearakin phiztu zelakotz JESUS bere hobitik; Igandearakin behar zelakotz Izpitu-Saindua Apostoluen gainerat jautsi (2).

Eta geroztik hunat, Igande egunaren

1. Legeram, venturam esse legem novissimam et fœdus firmissimum, quod nunc omnes, qui hæredes Dei fieri cupiunt, observare debent. Lex enim in Horeb data jam inveterata et pro vobis solis destinata est; hæc autem pro omnibus sine discrimine lata est. Lex autem posterius promulgata priorem tollit, et fœdus recentius vetus abrogat; nobis legem æternam et ultimam, ac fœdus firmissimum Christus attulit, postquam alia lex non promulgabitur.

2. Le témoignage des Ecritures elles-mêmes fait remonter si haut la substitution du Dimanche au Samedi, qu'il faut entendre ici par l'autorité de l'Eglise celle du Collège apostolique. Et quand on sait par les Actes des Apôtres que le Christ ressuscité s'est entretenu avec eux pendant quarante jours, leur parlant du

sainduesteko eginbide hori, mendez mende bethi errepikatu eta finkatu izan dute ala Aita-Sainduak ala Kontzilioek ala Emperadore, Errege eta gobernamentuak suerte guzietan, salbu *framazonek*.

Igandek bertalde, Apostoluek eta Elizak bertze zombait Bestaegun hautatu izan dituzte, igande-egunak bezala begiratu behar direnak. Eta nondik dator hori? zer ariaz eta zer chedez? JESU-KRISTOREN, Ama-Birjinaren eta Sainduen Misterioak, Egintza ederrak, bertute bereziak ospatzeko eta gure onetan baliarazteko.

Besta premiakoenak laur dire Frantzian: Eguberri, Jaundone Salvatore, Andreana Maria Aboztukoa eta Omia-Saindu.

Eta igandek ala bestak nola behar dire begiratu? Meza entzunez eta lan debekaturik behargabe ez eginez.

— *Etcheko-Jaun gazteak*: — Bertze zerbaitekin jakin nahi nuke. Orai arte Igandek

royaume de Dieu, c'est-à-dire de son Eglise, dont il leur enseignait toute l'organisation, ce n'est pas aller trop loin que de considérer comme un résultat direct des instructions divines la grande mesure législative de la transposition du sabbat.

(Cardinal PIE, *Inst. Past.*)

egunaren ethorkiaz eta hastapenaz mintzatu zaizkit, eta gero erran derautazu JESU-KRISTOK eta Eliza-Sainduak Igandearentzat zer egin duten. Bainan guk ere, gizonek, ez othe dagu egin hor gure lan suertea? Igandetan ez bide gare Jainkoarentzat bakharrik Mezarat ibiltzen eta lanetik gelditzen; guhaurek ere badukegu hortan gure probetchua. Eta baldin Jainkoak astean egun bat beretzat atchiki badu, ez ahal du choilki bere buruari behatu; gizonen beharorduari ere behatu duke.

— *Etcheko-Jaun zaharrak*: — Bai, bai, Jainkoak hortan gure beharorduari behatu izan du, eta baldin Jaunaren eguna bada Igandea, erran dezakegu gizonaren eguna ere dela.

Huntarik ikhusiren duzu.

Izraeldarrerri erraiten zeraukoten Moisek: Orhoit zaitetze Jainkoak zombat hersturetarik atheratu zaituzteten, eta aldiz maitagunezko zombat emaitza aberatsez gainditurik ezarri zaituzteten. Eskerrak bihurtzeagatik, ai haren eguna, *Zabatoa*, ahalik eta arthoski begira zazue.

Horra beraz Jainkoak nola manatzen deraukun haren Eguna arthoski begirat-

zea, eta zeren gatik? ah! hari eskerrak bihurtzeagatik, hari zor zayon ospea emateagatik.

Bainan orai huna gizonaren aldea: Jaunaren eguna egiazki eta bihotzez atchikitzen baduzu, Jainkoak ordainez zu lur-reko goratasun guziak baino ere gorago alchaturen zaitu, eta patriarka Jakoberen primantzak emanen derauzkitzu; — erran nahi baita horrelako gizon jarraikiari, ala mundu huntan bere grazia, ala zeruan bere loria, emanen derauzkola: *Tunc delectaveris super Domino, et sustollam te super altitudines terræ, et cibabo te hereditate Jacob patris tui.* (Isa. 58, 14.)

Ororen buruan, Jainkoak gure beharrik ez du, den gutienik; eta gu aldiz haren beharretan gare, gauza guzietan eta bethi; eta horra non laguntzarik aberatsenak hitzemaiten derauzkigun, haren Eguna sainduesten dugun ber; eta beraz errepika dezagun, Jainkoari bezala gizonari ere Igandea baliatzen zeraukola, eta dela gure eguna nola baita harena.

Orhoit bertzalde jadanik erran dudana: Igandea gal, Erlisione guzia ere gal! Herri bati khenozu Igandea, eta

geroztik ez dukezu han arimagabeko abere multzo lurtiar bat beizik.

Igandeak laguntzen gaitu, ez choilki arimarentzat eta zerukotzat, bainan halaber lur huntako bizimolde on, zuzen eta bakezkoarentzat. Iganderik ez balitz, ez ginduke laster gutarteko elkartasun egiazkorik. Eta aldiz Igandeak, bere Meza, Bezpera, prediku, eta gainerateko othoitz edo bilkhurekin, gizonari zaphatzen derauzko bere baithako jaidura makhur eta bihurriak; gehiago dena, gogo zuzenez bethetzen du, eztitasuna maitarazten derauko, berari bezala bertzeeri ongia gutiziatzerat ekhartzen du; eta horra nola jendaya giristinoak diren bethi bertzeak ez bezalako eta hainitzez ho-beak (1).

Hortik erran behar dugu, Jainkoak, astearen egun bat beretzat hautatzearekin, gizonari ere behatu izan duela, eta baldin egun hautatu hura bere loria eta ospearentzat begiratzen badu, hala-hala gizonaren beharorduentzat ere baliarazten duela. Hitz batez, bere ospearentzat

1. Il n'existera jamais rien de plus moralisateur que l'institution du Dimanche, tel que l'Église catholique le prescrit. (Cardinal PIE, 1er vol.)

bezala Jainkoak gizonaren onetan egin du Igandea.

Solas horietan bide egin zuten gure bi Etcheko-Jaunek, eta elhetik elhera, den gutienik ohartu gabe, elizaraino heldu izan ziren.

Ordukotz ihesi juana zen oilariza, emeki-emeki iguzkia nausitu zen, eta nola errege bat distiradura handirekin jartzen baita bere alkhi aberatsaren gainean, hala eta ederkiago aitzinatu zen eta zeruko cremu zabalaz jabetu. Inguruko mendi-gainek sua zarioten; aldapetan beheara, araneko larre, oihan, landa, sorho eta bazter guzietaraino dirdiraka jausten ari zen goizeko argi gozo hori.

Eta horra non eliza dorretik ezkila saindua kantuz abiatzen den, *Anjelus* joiten duela. Gure bidelantak ichiltzen eta gelditzen dire; boneta eskuan hartzen dute eta Gabriel aingeruarekin Amabirjinari hirur *Agur Mariak* erraiten.

— *Etcheko-Jaun zaharrak* : — Orai, nere adiskidea, badiaguk gutarteko predikurik aski, dugun adi gure Jaun Erretor onarena, ezen Meza hasiren duk laster; elizan sar gaiten.

Sartzen dire beraz elizan eta Meza
entzuten khartsuki.

O Jaunaren amodio
Bethi maitatzekoa,
Graziatzko misterio
Bethi gorestekoa!
Gizonek zure galtzeko
Hartu zuten chedea,
Gizonekin bizitzeko
Zuk asmatu moldea!

Dohain guzien dohaina
Kristaumentzat munduan:
Zeruan gora dagona
Gurekin desterruan!
Gizona Jainkostatzeko,
Jautsirik aldarean!
Zer ginuke bilhatzeko?
Zerua da lurrean!

II — KAPITULUA.

— Lanik ez egin. —

Jainkoak Moisi orran hitzak. — Igandeko lana Jainkoak borthizki gartzigatzen du lege zahar-rean. — Elizak bezala Gobernamentuek ere debekaitzen dute Igandeko lana. — Gure gor-phutzeko eta arimako Jsteak eta beharorduek ez dute nahi lanik Igandearekin, ez eta aberek. Jainkoak nola laguntzen dituen Igandearen begirailleak, eta aldiz gartzigatzen hausleak.

ERRAN dugun bezala, Igandek ala Bestak begiratu behar dire : 1° lan debekaturik ez eginez, 2° Meza entzunez.

Lehenik beraz ez da lan debekaturik egin behar.

Testament zaharrari garraizkola, huna zer irakurtzen dugun Moise baithan; Jainkoa bera da mintzo gizonari : « Sei egunez ariko haiz lanean, eta eginen dituk hire lan guziak. Bainan zazpigar-ren egunean duk Jainko Jaunaren larum-bata : egun hartan ez duk lanik eginen, ez hik, ez hire semeak, ez hire alabak, ez hire muthilak, ez hire neskatoak, ez hire abereak, ez eta hire etchean den arrot-zak, — Ezen sei egunez egin ditu

Jaunak zerua eta lurra eta itsasoa eta hekietan diren gauza guziak, eta pausatu zen zazpigarren egunean : horren gatik Jaunak benedikatu eta sainduetsi du larumbata (1). »

Jainkoaren hitzak dire horiek, osoki garbiak, legea dena-den eta bere lãrderia guziarekin agertzen dutenak.

Hitz horietarik baino ere hobeki gertakari huntarik ikhusiren dugu lege guzietarik premiatzucna hori zela Jainkoaren begietan. Izraeldarrek gizon bat larunbata rekin egurketazabilala hatzeman zuten eta Moisi eraman. Hunek, zer egin ez jakinez, preso ezarri zuen. Bainan Jainkoak larderiatu zuen : Ez hola utz gizon hori ; Jaunaren egun handia hautsi du ; harrika zazue eta hil (2).

Eta bertze zombat horrelako gaztigu, bai eta maiz borthitzaagoak, hala - nola

1. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini tui est : Non facies omne opus in eo, tu, et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum, et advena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum et terram et mare et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo : idcirco benedixit Dominus diei sabbati et sanctificavit eum. (*Ex.* 20, 9.)

2. Morte moriatur homo iste ..! (*Numer.* 15.)

Babyloniako gatibotasuna, Jainkoak bere populu guziari jasanarazi zeraukona, eta zertako? Jaunaren eguna populu horrek sordieski hausten zuelakotz (1).

Eta lege berrian, JESU-KRISTOK berak ekharri eta irakasi deraukun legean, erran diteke Elizak noiz-nahi errepikatu izan duela eginbide hertsu hori. Kasik kontzilio bakhar bat ez da, Eliza Katholikoaren hastapenetik hunat, Igandetako lana hazkarki debekatzen ez duenik (2).

Elizak bezala; Gobernamentuek ere debekatu izan dute Igandetako lana. Gure erresuma ederrak, Frantziak, debeku saindu horiek larderiarekin atchiki izan ditu azken urthe hotaraino (3); diot *azken urthe hotaraino*, ezen buruzagitzat ditugun oraiko minichtro eta deputatuek gure lege zahar giristinoak errotik khendu dituzte, eta guziz jazarri dire Igan-deari (4).

1. Dominus adduxit super eos Regem Chaldeorum, et omnes tradidit in manibus ejus.... donec celebraret terra sabbata sua (*Paralip.* II, 36, 17.)

2. Aucun précepte n'a été plus constamment intimé par les gardiens de la loi sainte. (Card. PIE.)

3. Art. organ. 57me. — Code civil, 25me art. — Code crimin. art. 353. — Loi du 18 nov. 1818. — Arrêt de la Cour de Cassation, 24 juin 1838.... etc.

4. Loi néfaste votée récemment par le Sénat.

Eta aldiz bertze jendayetan, hala-nola Angleterren, Alemanian, Ameriketan, hazkarrago beizik ez dire egungo egunean, Igandearekin lanik ez egiteko lege salbagarriak (1).

Hitz batez, bethidanik eta bazter guzietan, *Igandea*, izan da Jainkoarentzat berezia, hautatua, kontsekratua; eta nola hori? ardurako lan nekagarrietarik osoki baratuz.

Urrunago ere banoha. Ez choilki Liburu-Sainduak, ez choilki Eliza katolikoak, ez choilki jenday guzietako Gobernamentuek debekatu izan dute Igandetako lana, bainan gure izaiteak berak, gure gurphutzeko zainek, gure arimako endelguak, gure bihotzeko jiteak, hitz batez gu-baithako ekharritasum eta beharordu minenek nahi dute Igandearekin sosegua, pausua, deskantsua. Sosegu eta deskantsu hori gabe, jendeak ez dezake

1. Tout comme en Suisse et dans une grande partie de l'Allemagne, en Hollande les trains de marchandises ne circulent plus les dimanches et jours de fêtes, depuis le 1er mai. On a ainsi facilité le repos dominical à un millier d'employés, et rendu autant de familles à la vie chrétienne.

Quand suivrons-nous en France ce bel exemple, donné par des protestants ?

(Journal *La Croix*, 19 mai 1894.)

iraun. Ez eta aberek ; ezen, irautekotz, aberek ere baitezpada behar dute astean behin pausatu (1). Eta zer diot, aberek, gizonak bezembat, Igandeko pausuaren beharra badutela ? ez choilki gizonak bezembat, bainan hainitzez gehiago, ezen guk arimaren nahikunde hazkarraz erreberri detzazkegu gorphutz akhituaren idar eroriak ; bainan arima gabeko aberek ez dute horrelako altcha - biderik. Hekientzat, gorphutza eror, oro eror (2).

1. On sait maintenant, par expérience, que le cinquième jour est trop près et le dixième jour trop loin pour le repos. La Terreur, qui pouvait tout en France, n'a jamais pu forcer le paysan à remplir la décade, parce qu'il y a impuissance dans les forces humaines, et même, comme on l'a remarqué, dans les forces des animaux. Le bœuf ne peut labourer neuf jours de suite ; au bout du sixième, ses mugissements semblent demander les heures marquées par le Créateur pour le repos général de la nature.

(CHATEAUBRIAND, *Génie du Christ.*)

2. L'homme, étant doué d'une nature supérieure, oppose à l'excès de la fatigue l'énergie de son âme, et le dommage que produit une surexcitation continue sur son système animal ne se manifeste pas aussi vite que chez la brute ; mais il succombe enfin d'une manière plus soudaine, il diminue la longueur de sa vie et prive sa vieillesse de cette vigueur qu'il devait conserver avec le plus grand soin. L'observation du Dimanche doit donc être acceptée, non seulement parmi les devoirs religieux, mais parmi les devoirs naturels, si la conservation de la vie est un devoir, si l'on est cou-

Ez da beraz espantitzeko baldin Jainkoak borthizki gaztigatzen baditu Igan-deko pausuaren hausle sordiesak, eta aldiz ausarki laguntzen, gerizatzen eta saristatzen, lanetik Igandearekin urruntzen direnak (1).

Gerthakari eder huntarik ageriko da.

Maiz gure eskualdetan merkatari batzu ikhusten ditugu beren ontasun guzia bizkarrean darabilatenak eta bethi herri-herri dabiltzanak (Colporteurs).

Horrelako hirur merkatari, elkharrekin aste guzia saltzen erabiliak, ostatura bilt-

pable de suicide en la détruisant prématurément. Je ne parle ici que comme médecin.

(Docteur FARRÉ, au Parlement anglais.)

1. L'important congrès du repos du dimanche a ramené l'attention du public sur cette grave question, la réforme sociale par excellence. Le *Génie civil*, le plus important et le plus compétent de nos journaux industriels, vient de publier un graphique fort curieux qui rend palpable la répartition des accidents de travail entre les différents jours de la semaine.

Il résulte de cette statistique que, tandis que le samedi compte en moyenne 6 accidents, le jeudi 14 et le lundi 84, on relève pour le *dimanche* le chiffre énorme de 308 accidents.

On voit combien l'Eglise a raison de combattre ce travail maudit du dimanche.

(*Union catholique*, 19 mai 1892.)

zen dire larumbat astiri batez. Iguzkia sartzera zohan eta hirurek bazuten nork zer erran egun hetako beren saltze eta irabaziez; bainan solasbiderik handiena zuten zer egin behar othe zuketen biharramunean, igandearekin : ostatu hartan egon, meza bezperak entzuteko gisan eta pausuan, lanik ibili gabe? ala joan aitzina kurri, bertze egunetan bezala, etchez- etche, saltzerat ? lanean, irabazian, Jainko legeaz kasurik egin gabe ?

Batek zion ez zela handik higituko, nahiago zuela igande eguna giristinoki iragan ezenez irabazi pochi bat egin.

Bertzeak aldiz igandearen atchikitzeaz guti khechu, baitezpada nahi ziren bertze herri batetarat heldu ilhuna gabe, biharramunean goizik saltzen abiatzeko gisan.

Erran bezala egiten dute : bat, giristino ona, ostatu hartan gelditzen da igandeko eguna othoitzean eta lanik gabe iragan dezantzat ; eta bertzeak, diru gose tzar bati zarraizkola, auzo herrirat dohazi, igande guzia lanari jokhatzekotan.

Ostatuko nagusiak khara gachtoa zuen. Elhe zuri frango erranagatik, haren begiek, haren kopetak, haren ezpain zimur-

rek, haren khara eta itchura guziek, bazuten halako basa molde borthitz bat.

Zer nahi izanik, gure merkatari Jainkotiarrek ostaler horri eman zerauzkayon bere puskek, gau hartan gakhoturik atchik lizantzat, ezen baliosak ziren puskahek, gehienak urrhe eta zilharrezko joyak.

Eta gero, afari zerbait jan-eta, bere gelarat igaiten da, bainan ez arrangurarik gabe. Barnetik bethi zerbaitek erraiten zeraukon : etche hau etche tzarraduk !

Gambaran ere iduri zitzayon gauza guziak bertzeetan ez bezalakoak zirela.

Zertako arrangura horiek ?

Berak ere ez zakien. Huna beraz nolakoa zen gela hori : lehio bakhar bat burdin barrez hetsia ; inguru guzian paretak adarailuz, salbu hegal bat taulaz egina ; athe zokoan khutcha handi bat ; eta gainean hegastegia, ernayak ageri, berinazko trampa edo idekidura bat teilen artean. Horra nolakoa zen gela hori.

Oherat joan aitzinean bere arratseko othoitzza egin zuen khartsuki merkatari onak, eta gero bere arrosarioa, eta bat erran ondoan, oraino bertze bat. Othoitzzean ari delarik, arrabots bai entzuten

du. Zer othe diteke tenore hortan? Gauerdik joiten ari du eta illun beltza da, ez da den-gutieneko ilhargirik !..... Eta harek bethi zerbait entzuten, zurubi bat etcheari kontra emaiten balute bezala, eta gero urrats batzu zurubiaren mailetan. Ah! geroztik izitzen da, argia hiltzen du, eta ohepean gordetzen da. Han deneko, urrats berak teilatu gainean, eta laster norbaitek berinazko trampa idekitzen du, gelarat jauzi egiten, ohean sartzen eta berehala lo zurrungan hasten.

Nor othe da ?.... Merkataria harriturik dago. Bainan horra non berriz ere urrats batzu aditzen dituen, ez gehiago kampoetik, ez-eta urrundik ; han ber-berean dire, etchearen barnean, gambaratik hurbil ; eta bethi aitzinatuz heldu dire. Esku bategen paretako bi taula ezteki deslotzen eta khentzen ditu.

Merkatariak ez dezake hatsik har izialduraz. Eta chuchen ordukotz gauaren ilhumpeak arhindu ziren, eta teilatuko berinatik argi gutibat emaiten zuen ilhargiak.

Merkatariak beraz ikhusten ditu bi gizon itsumandoka gambaran sartzen eta

zango punttetan ichilik oherat hurbiltzen. Batek oihal bat daduka eskuan eta bertzeak ganibet handi bat.

Oi JESUS eta Maria, othoi urrikal zakizkitet, dio bere bihotzean merkatariak. Oi Jainko ona zure legea ez nahiz hautsi aurkhitzen naiz hemen ; othoi salba nezazu.

Nombaitik ethorri lo egilea bethi ohean zagozen, zurrungan ari. Gizon hek hurbiltzen zaizko. Lehenbizikoak oihalaz estaltzen eta estekatzen derauko buruguzia, oihurik egin ez dezantzat. Eta bertzeak berehala bulharretan barna sartzen derauko bere ganibet ikharagarria.

Merkatariak oro entzuten zituen ; eta ikhusi balitu bezala, chehetasum lazgarri horiek guziak begien bichtan zarabiltzaizkon.

Bi hiltzailek athe gibelego khutcha baztertzen dute, tronadurako hirur taula altchatzen, eta zilo hari behera gorphutz hila norapait aurthikitzen. Gero, taula berekin ziloa hesten dute, khutcha berriz bere tokirat emaiten, eta ganibeta eskuan duenak bertzeari erraiten du : Bihar garbituko ditiagu odol zortak, goazin orai merkatari horren urrhe-zilarren hartzera.

Eta hitz hortan badoazi biak, pare-tako bi taulak elkharri ongi lothurik.

Urrundu direnean, merkataria ohepetik atheratzen da, kadera baten gainera igaiten, teilatuko trampa berinezkoa idokitzen, hilak murruari hurbildu zuen zurbuari behera jausten, eta gero lasterka etche madarikatu hartarik ihes egiten.

Bide puska bat egin duenean, emaiten da belhauniko eta Jainkoari eskerrak bihurtzen derauzko khartsuki.

Bainan bertze eginbide bat bazuen baitezpada bethe beharra : Justiziari erraita zer izigarrikeriak ikhusi zituen etche hartan.

Hiribat baitzen handik hurbil, Prokuradorea ikhusten du, gau hartako chehetasunak emaiten derauzko. Jaun horrek bere karrusan hartzen du merkataria, eta argiko etche hartarat helduak ziren jandarme tropa batekin.

Ez bide ziren guti harritu gizon-hiltzaileak ikhustearekin merkataria, beren ustez ganibetarekin chahutu zuten hura, horrelako gorthearekin berriz hekien gana jiten. Ihesari eman nahi dire, bainan nondik eskapa? jandarmek inguraturik

dadukate etche guzia !... Erran zaharra :
Jainkoa luzakor, ez ahanzkor.

Elkharren anayak ziren bi hiltzaile horiek, ifernutik elkhi egiazko debruak. Hartu zituzten jandarmek eta burdinkhadena batez zango besoetarik finki estekatu.

Gau hartan huna zer gerthatu zen. Anaya horietarik gehienak, ostatuko nagusiak, seme bat bazuen bera bezain tzarra. Eta seme horrek ikhusi zituenean hirur merkatari hetarik biga ostatutik urruntzen larumbat arratsean, izilka jarraiki zeraukoten, bide zokho batean makhilaukhaldika lurrerat aurthiki zituen, hekien urrhe-zilharrerriak ebatsi, nombait gorde, eta gero, bere jokoa eginik, etcherat itzuli.

Eta ez nahiz tenore hartan nihori bere burua salhatu, zurubia eman zuen murruari kontra, teilatura igan, handik gelan sarthu, eta ustez nihor etzela han etzatekorik, ohera gan eta lo zurrungan jarri. Horrela zuen aitak hil bere semea, eta osebak bere iloba.

Bi anaya izigarriak gillotinatuak izan ziren.

Eta merkatari Jainkotiarrek are hobeki

ikhusi zuen zer premia den Igande egu naren ongi begiratzea (1).

(COMTE DE CISSEY, *Dimanche catholique.*)

Bi lan mota badire, batzu arimaren

1. Dans la dernière guerre avec la Prusse, on a remarqué que la plupart des revers de la France eurent lieu ou furent annoncés, à la capitale, le *Dimanche*.

Le journal *La Liberté* ayant donné, jour par jour, la série des principaux événements survenus depuis le commencement de la guerre, on en a extrait la liste de ceux qui ont eu lieu le *Dimanche*. La voici :

Le *Dimanche* 7 août 1870, on apprend à Paris la défaite de Reichshoffen et de Forbach, et une proclamation de l'impératrice adjure tous les bons citoyens de maintenir l'ordre dans la capitale.

Le *Dimanche* 14 août, l'empereur quitte Metz et l'armée, à laquelle il adresse sa dernière proclamation.

Le *Dimanche* 4 septembre, une proclamation des ministres annonce la capitulation de Sedan, et la République est proclamée à Paris.

Le *Dimanche* 18 septembre, institution de la commission des barricades avec Rochefort pour président. Entrevue de Jules Favre et de Bismarck à Ferrières.

Le *Dimanche* 2 octobre, un décret du gouvernement de la Défense nationale annonce à la population de Paris la reddition de Strasbourg.

Le *Dimanche* 16 octobre, capitulation de Soissons.

Le *Dimanche* 30 octobre, M. Thiers rentre à Paris et y apporte la nouvelle certaine de la reddition de Metz. Reprise du Bourget par les Prussiens.

Le *Dimanche* 27 novembre, capitulation de la Fère ; bataille d'Amiens.

Le *Dimanche* 4 décembre, bataille de Chevilly. Le

aldetik datozinak, eta bertzeak gorputzaren aldetik.

Arimatik datozi *Irakurtzea, ezkribatzea.*

prince Frédéric-Charles entre à Orléans.

Le Dimanche 18 décembre, bataille de Nuits.

Le Dimanche 8 janvier, le bombardement atteint Paris dans les quartiers de la rive gauche.

Le Dimanche 22 janvier, manifestation à l'Hôtel-de-Ville, à Paris.

Le Dimanche 29 janvier, occupation des forts de Paris par les Prussiens. Convocation de l'Assemblée nationale.

Le Dimanche 26 février, signature des préliminaires de paix à Versailles. Le ministre annonce qu'une partie de l'armée prussienne entrera dans Paris.

Le Dimanche 19 mars, le Comité central de la garde nationale s'empare de l'Hôtel-de-Ville, et le Gouvernement se retire à Versailles.

Le Dimanche 26 mars, élection de la Commune à Paris.

Le Dimanche 2 avril, premier engagement à Neuilly entre l'armée de Versailles et les troupes de la Commune.

Le Dimanche 4 juin, ouverture des Conférences de Francfort entre les plénipotentiaires français et prussiens.

N'est-ce pas le rappel de DIEU à l'observation du Dimanche ?

Ne voit on pas en ces tristes événements la confirmation de cette parole de l'Écriture : *C'est le péché qui rend les peuples malheureux ?* (Prov., XIX, 35.)

Et cependant, nous n'avons pas été convertis !...

Faudra-t-il que la justice de DIEU s'appesantisse de nouveau sur nous ?

Hélas ! hélas ! nous devons le redouter.

(*Œuvre dominicale, DE CISSEY.*)

Kantatzea, eta horrelako bertze hainitz; eta nork ez du ikhusten izpiritutik dathorrela hor lanik gehiena? Hortakotz igandetan ez dire horiek berenaz bekhatu. Diot *berenaz*, ezen Elizak horietarik zombait, debekatzen ditu, hala-nola *Tribunalerak deitzea*, *Sententziaren emaita*.

Gorphutzaren aldetik datozi *lur iraultzea*, *haitzurtzea* eta bertze hainitz horrelako. Gorphutzaren nekea dute lan horiek gehienik eskatzen, eta hortakotz debekatzen ditu hirugarren manamenduak.

Ez dut hemen gainerako chehetasunik aipatu nahi, eta zertako hori? nihor gutik ongi endelgatzen dituelakotz horrelako chehetasunak, gauza berean maiz batak ikhusten baitu gorri eta bertzeak churi. Zer egin beraz? Jaun erretorari edo aita kofesorari mintza beharorduan eta haren erranari jarraik. Geroztik ez du nihork bere Igandea hautsiko.

Bainan orhoit oraino ez dela edozoin estakuru aski lanari Igandearekin lotzeko. Ez! Sainduak izan dire, egiazko martyrak, zer-nahi pairatu dutenak ez nahiz lanik egin Igandearekin. Huna haur gazte batek zer borthizkeriak jasan dituen

Igandeko pausu sakratuarentzat, Igandeko lege saindu horren gatik.

Pariseko hirian zen, urtharrilaren gau hotz batez. Hiri handiaren karriketako argiek bazter guzietarik distiratzten zuten, hala-nola izarrek eta ilhargiak zeru-gainetik. Eta jende aberatsa, neguko soinekoiez beroki jauntzirik, harat-hunat trumilka zebilan, eguerdi bethean baino ere ausarkiago, iduri egunak ez duela epherik aski gure atzegin edo eginkhundeentzat.

Bainan karriketetan ez bezalako ilhumbeak eta bihotzminak eta nigarrak ari ziren etche gora eta handi baten selhauruan. Han zauden dotzenabat haur gazte, hamabi edo hamahirur urthetako muttiko batzu, Igandeko egun hura guzia cheminei garbitzen iraganik beltz-beltza eginak, akhituak, goseak, beren Aita-Ama maitteetarik norapait desherrituak, gehienak nigarrez ari.

Lasto eta belhar nahasteka, selhauruaren inguruan hedaturik, horra haur gaicho hekien jartokia eta ohea.

Gizon adinetako borthitz bat heldu zayote eta bakhotchari ogi puska bat afaritzat emaiten. Gizon hura haur gaicho hekien nagusia zen.

Batetik bertzera dohalarik, haur guziek, ogi puska hartzearekin, emaiten deraukote egun hartan irabazi diru pochia. Bainan batek ez zuen deusik, eta orduan nagusiak : Ah! hori duka berriz ere, igandetan lanik ez egin nahi !...

Hitz horietan besotik hartzen du haurra, lurrerat aurthikitzen, eta han pasoka eta ostikoka itsuski joiten. Azkenean, joiteaz hatsanturik gelditzen da gizon bihotzgabea eta sakreka urruntzen, dioela : Ikhusiko diagu, ikhusiko, ez dukanez lanik eginen igandearekin !

Haur gaichoa ez daiteke altcha lurretik, minaren minez. Oro uspeldua da, oro zehatua, Laguntzen dute bertze haurrek, eta chutitu deneko lotzen da othoitziari, belhauniko emanik, bi eskuak juntaturik, begiak nigarra dariotela zerurat altchaturik : « Oi nere Jainko guziz ona, berriz ere hitzemaiten derauzut ez dutalanik sekulan lan debekaturik eginen igande egunarekiu. Nere herritik urrundu naizenean, Jaun Erretorak eta nere Ama maiteak besarkatu naute eta erran : Aste guzian gogo onez lanean ar hadi, bainan Igandea bethi Jainkoarentzat atchik !... Eta horrela eginen dut bizi naizeno. Jo

nezatela, hil nezatela, bainan bethi astea lanari, igandea Jainkoari !... »

Zen bezala uspeldua izanagatik, haur hori lanean hazkarki aritu zen aste guzia. Igandea ethorri zenean, bertze lagunekin etchetik athera zen, bainan hek lanera, hura aldiz elizara. Oi zer otthoitzak eta zer nigarrak igande hartan ! Jesusi eta Mariari galdatu zeraukoten bere nahigabe guziera ihardokitzeko indarra. Eta horrela, orthoitzean eta nigarretan laster iragan zen igandea ; bai laster eta lasterregi, ezen osoki lotsatua zen haur gaichoa gauari buruz, beharrietan zituen oraino bere nagusi borthitzaren dichiduak, ez zakien zer gaitz othe zuen igurikitzeke, menturaz zerbait heriotze ikharagarri !...

Oi haur maitea, bai min handiak jasan beharko ditutzu, bainan zu bezalako aingeru garbiak

Jainkoaren baithan ahal duke bethi fidantza
Hersturetan altchaturen dioela bihotza,
Eta etsayen menera ez duela utziren,
Aitzitik heyen ahalaz duela burlaraziren.

Ikharan itzultzen da beraz etcherat. Selhauruan sarthu deneko kausitzen du bere nagusia, bethi bezala afariko ogi-

pusken emaiten ari. Gure haur Jainko-tiarrari ere bere zathia eskeitzen derauko, bainan erranez: Emak hunat egungo hire irabazia. Eta harek ikharan: Jauna, igandea zen egun eta ez dut lanik egin.

Ah! ez duk lanik egin nahi igandearekin, eginen duk beraz bertzerik... Eta nagusi bihotzgabeak haur gaichoa buruko iletarik hartzen du, herrestan ostikoka ibiltzen, eta gero, bethi iletarik herrestatuz, eskaleretan behera eramaiten. Mailez-mail gorphutz guzia kaskaka uspeltzen zayo martyr berri huni. Etche zolaraino herrestatu duenean, nagusi bihotzgabeak karrikarata aurrhikitzen du; eta gaua han iragandezala, athea barnetik hesten derauko.

Lehen mendetako asko martyrek ez bide dute hunek bezembat pairatu, ez eta beren oinazeak ederkiago jasan.

Bere nagusiak karrikarat aurrhiki zue-nean, ezagutzarik gabe zen, osoki trempechartua. Bainan hotza baitzen gaua eta haize bizi bat ari, laster ernatu zen. Eta orduan, ikhustearekin non zen horrelako tenorean, ah! izitu zen eta othoitzean hasi: « Oi nere Jesus ona, zuretzat dut pairatzen, othoi ez nazazulu ahantz hertura huntan! »

Ordu berean Jaun zahar bat han gaindi iragaiten da, hauraren hasperenak entzuten ditu, hurbiltzen zerauko eta chehetasunak galdatzen.

Jaun hori hunkitua da osoki Martyr gaztearen bihotz handiaz. Eta nola sobra minberatua baitzen haur gaichoa, ez baitzaiteken ibil, karrosa batean ezarri zuen eta etcherat eraman berekin.

Bere andreari dio, etcheratu bezain laster: «Aberastasun frango badugu eta haurrik ez, huna non Jainkoak igortzen deraukun berak hautatu primu bat.»

Ahalik eta ongi arthatzen dute haurra Jaun-Andre aberats horiek; sendotu denean, handizki eskolatzen dute, eta nola jiterik hoberena baitzuen, beren egiazko umea bezala maitatzen dute eta beren primu egiten.

Azkenean apheztu nahi izan zen haur hori, eta huna zertako; Igande egunaz, haren santifikatzeko premia handiaz hobeiki mintzatzekotzat populu giristinoari.

(Comte DE CISSEY, *Dimanche catholique.*)

III KAPITULUA.

Meza entzun.

Zertako behar dugu Meza Igande guzietz entzun ? — 1º Jainkoari emalteko zor deraukogun ospe guzia. — 2º Guretzat ere osoki probetchos delakotz. — 3º Kalbarioko sakrifizioaren orhoitzapenetan. — 4º Gure bihotzminen ezlitzeke. — 5º Igandetan bederen komuniatzeko errechtasuna guzlek izan dezaguntzat. — 6º Gure etchetako grina eta hersturak errechkiago jasaiteagatik.

ESKUAL - HERRIAN sakramenduak erietarat eraman behar direnean, maiz Etcheko-Jaunak dathozi berak aphezaren bilha eta laguntzera.

Horrela egin du berriki Garaztar laborari on batek.

Bazko dembora zen eta ordukotz elizatik oihu egina eriak aste hartan ikusiren zituela Jaun-Erretorak.

Sakramenduen bilha ethorri zen beraz Etcheko-Jaun hori, eta norentzat uste duzu?bere sehi zahar batentzat, aspaldian ezindua, bainan Nagusiak maite zuena bere haurride bat bezain osoki.

Jaun-Erretorak Meza erran-eta, berehala abiatu ziren sakramenduekin. Eta

aphez khartsuak eriarri artharik eztiinak eta elherik sarkorrenak eman zerauzkon.

Laborari etche horren aitzinean haritz handi bat bada, oihanetako ederrenak baino ere ederraagoa; laur edo bortz mende baditu, eta etche-aitzin hortarik bazter hetako zuhaitz guziak ikhusi ditu sortzen, zahartzen, bai eta asko eiharturik erortzen.

Gosari ttiki bat hartu-eta, Erretorak erran zeraukon Etcheko Jaunari: Goazin othoi zuen haritz eder horren itzalpera, han eginen dugu solas, ez hargatik luzaz, ezen larumbata dugu eta nik biharkotzat asko gauza aitzinetik begies-tatu behar ditut.

Badohazi beraz eta biak haritzaren ondoan jarririk solasean abiatzen.

Etcheko Jaunak:

Nere haritz maitea, bortz aldiz haurrean,
Igandetan mezatik etchera sartzean,
Bai, bortz aldiz jarri nauk amaren aldean,
Hire adar handiek egin itzalean...

Diot *haurrean*, ezen geroztik ere gure haritz ederrak ni eta nere etchekoak maiz bere itzalpean ikhusi gaitu, bainan

dakizun bezala, ama gazterik galdu nuen, eta bethi hastapeneko urthe gocho hetaz orhoitzen naiz errechkienik.

Larumbata dugunaz geroztik, Jaun Erretora, bihar ere beharko naiz ni, egun bezala, elizarat ethorri!... Zergatik bada atchikiak gare Igande guziez Mezaren entzutera, eta hori bekhatu mortalaren azpian?

Jaun Erretorak : — Eliza katoliko gure Ama sainduaak hala nahi duela-hotz :

Meza saindua entzun ezazu
Besta Igandetan debotki. (1)

Bainan manu hori Elizak zertako ekharri izan du? Huna zertako : Mezako sakrifizioa delakotz Erlisionean Jainkoari ospe gehienik emaiten deraukona, eta gizonari probetchurik handiena.

Kontsekratu geroz, Jesu-Kristo den guzia dago ala Ostia sainduan ala Kalizan, bere gorphutz, odol, arima eta Jain-

1. Omnes fideles usum rationis habentes tenentur sub gravi singulis Dominicis et festis diebus interesse sacro, nisi justa causa excusentur. Constat 1° ex variis Juris Can. Locis, 2° ex omnibus Catechismis, in quibus indubium præceptum de Missa his diebus audienda declaratur. (GURY.)

kotasunarekin ; eta hori guzia, bere neurrigabeko merezimenduekin, eskeintzen derauko bere Aita-Jainkoari Meza guzietan. Nork erran lezake horien balioa ?

Zeruko aingeru eta saindu guziek elkharrekin Jainkoaren handitasunari emaiten derauzkoten ospe, esker-on eta goresteak, ai ! osoki ederresgarriak eta aberatsak dire ; bainan hekien merezimendu guziak bethi neurridunak, bethi kreatura huts batzuenak. Eta aldiz aldarereko Ostia eta Kalizan dagoen Jesu-Kristo, Zeru-lurren-Jaun eta Errege soberanoa da ; Jainko eta gizon da ; Aita eternalaren seme egiazko eta baxharra da ; bere Aitarekin eta Izpiritu-Sainduarekin Jainkotasun ber-bera daduka ; eta haren merezimenduek neurririk ez dute, berak baxharrik eman dezake Jainkoaren handitasunari dagokion ohorea, Jainkoaren ontasunari dagokion esker-ona, Jainkoaren asarreari dagokion eztigailua ; Jainkoaren eta gure arteko bakeak egin dezazke ; harek baxharrik ongi bizitzeko eta zerurat heltzeko behar ditugun grazia eta laguntzak eman zerauzkiagu. Eta horra gure aldaretan zer den egun oroz gerthatzen. Hortik asma daite zer den

Meza saindua eta zombat den Jainkoarentzat ospagarri eta atsegingarri, eta berdin guretzat probetchos, aberats eta nasai.

Bai, diot berriz ere, horra zertako Elisa Ama Sainduak nahi duen Meza entzun dezagun Igandetan: Mezakosakrifizioa delakotz Jainkoari eman daiteken osperik handiena, eta girstinoari probetchu gehienik dakarkiona.

Etcheko Jaunak : — Ederki, Jauna. Eta orai bertze chehetasun bat, bertze argialde bat. Zer da aiphatzen duzun Mezako sakrifizio hori? Erranen derautazu nik hori aspaldian jakin behar nukeela, eta kasik ahalke naiz horrelako galderik egiteaz, bainan guk, gaizo nekezalek, ah! zinezko jakitate guti dugu; igande guzietz Meza, asko predikuekin entzunagatik, gu bethi jakingabeak gare, guk behinere gauzak achaletik baizen ez ditugu ikhusten, erdizka eta lambroan.

Jaun Erretorak : — Ez lotsa, adiskidea; Eskualdun nekezaleak ez du zeren bere burua gutietsi. Ez bide dute burgies hainitsek Erlisionean harek bezembat ere jakitate, eta baldin egia bada gure arbasoen errana : *Itsu baino okher hobe*, asko arrotzek ez bezalako argiak baditu.

Huna beraz Mezako sakrifizioa zer den : Jesu-Kristoren gorphutz eta odolaren sakrifizioa, Aphezak Jesu-Kristo beraren eta Eliza guziaren izenean Jainkoari egiten deraukona, oghiaren eta arnoaren itchuran. Eta ohart huni : Mezako sakrifizioa ez da alegiazko itchura zerbait, bainan da sakrifizio *egiazkoa*, *sineskoa*, berekin daduzkalakotz hortakotzat behar diren dohain guziak. Eta zer othe dire egiazko sakrifizioari dohazkon dohainak? Laur dire : — 1º *Ageriden ofrenda baten eskeintzea*, eta horrelakoa da Mezan, ez lehenago bezala bildots, ahari eta idi batzu, bainan Jesus, Jainko-gizona, ikhusten duguna bere estalkietan, oghiaren eta arnoaren itchuratan ; — 2º *hortakotz esku eta indar duenak eskeint dezan*, eta Mezan horrela da egiten, ezen hortarako berezi aphezak beizik ezin eskeini dezake, Jesus beraren ordain bezala ; — 3º *Jainkoari bakharrik eskeintzea*, eta Mezak ez du bertze chederik, Jainkoa nahi du gauza guziez gorago handietsi ; — 4º *eskeinia den gauzaren desegitea* edo bederen leheneko moldetik bertze batetarat aldatzea, eta hori Mezan gerthatzen da bethi, lehenik

ogia eta arnoa bilhakatzen direlaketz Jesusen gorputz eta odol Aphezak erraitarekin kontsekrazioneko hitzak, eta bigarrenekorik Aphezak komuniatu-eta Sakramenduko itchurak laster desegiten direlaketz (1).

Etcheko Jaunak : — Oi nik maite ditudala chehetasun horiek! Othoi, Jauna, aitzina zohazkit. Bainan lehenik arrangura bat khenazut burutik, eta una zer : Maiz entzun dut kalbarioko eta Aldareko sakrifizioak bat-bera beizik ez direla, eta hori ez dut orainokoan zure elhetarik ongi ikhusten.

Jaun Erretorak : — Dakusagun beraz. Munduaren hastapenetik izatu dire sakrifizioak, ezen bethidanik baitezpada beharrak ziren, alde batetik gure bekhatuek asarretu Jainkoaren ematzeko, eta bertze aldetik haren izaite soberanoari ospe eta esker bihurtzeko.

Lege zaharrean Jainkoak berak ezarri

1. Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. (Concil. Trident.) — Sacrificium propriè dictum sic definitur : Oblatio rei sensibilis soli Deo facta per legitimum ministrum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, quæ ritu mystico consecratur et immutatur. (KNOLL.)

zituen Aphezak eta eginarazi sakrifizioak, baina nola lege hura baitzen eskasa, haren sakrifizioak ere berdin eskasak ziren ; eta ordutik, ez Aaronen aphezta-suna ez-eta haren bitimak ez ziren gai gizonaren bekhatuak borratzeko eta Jainkoari zor den ospearen emateko (1).

Behar zen agertu bertze Aphez bat bertze Sakrifizio batekin ; eta ethorri zauku, eta hurada Jesu-Kristo, bere burua bitimatzat Aita-Jainkoari eskeintzen deraukona. Horra zertako lur huntarat jaustearekin hunela zayon mintzo bere Aitari : Ez duzu nahi izan lege zaharreko bitimarik, baina ni gorphutz batez jauntzi nauzu, eta huna non heldu naizen zure nahikundearen bethetzera (2).

Hortik, ortziraile sainduz, kalbarioko mendiaren gainean eta kurutze bati itzaturik Jesu-Kristok bere odola, bere bizia, bere izaite guzia eman du, osoki sakrifikatu izan du Bitima bezala Jainkoarent-

1. Impossibile est enim sanguine taurorum et hircorum auferri peccata. (*Ad Hebr.* 10, 4.)

2. Cùm scilicet incarnatus cognovi holocausta bouum hircosque pro peccato tibi non placere, tunc dixi : *Eccc venio*, ut corpus meum, sanguinem et vitam tibi in sacrificium pro peccatis et redemptionem hominum offeram. (Cornel. à Lapid.)

zat eta guretzat : *Cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* (*Ad Roma.* 5, 6). Eta geroztik kurutzeko sakrifizio hori bera mendez mende Jesu-Kristok erreberitzen du gure aldaretan. Halako moldez non Mezako sakrifizioa ez baita choilki kalbarioko heriotzearen gogorapen eta begitarapen bat, Salbatzailearen hitz haukien arabera : *Hoc facite in meam commemorationem*, hau bera nere orhoitzapenetan egizue ; bainan oraino baita zinez eta egiazki Jesu-Kristok kurutzean egin zuen sakrifizio hura bera. Horrela dio Trenteko kontzilioak ; fedezko artikulua da (1).

Aita Grazien, karmesetako buruzagi hainitz aipatu batek, zerutikako ageraldia bat izan zuen Santa Theresa hil-eta laster. Sainda hori ikhusi zuen, argiz eta edergailuz oro jauntzirik. Botz ezti eta khar gozo batekin erran zeraukon aita Grazieni : Guk zeruan, zuek lurrean, Jainko bera amodio berarekin behar dugu maitatu, ezen aldarean kalbarioko Jesus bera duzue, nola guk zeruan.

1. Una est eademque hostia, idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. (Sess. 22, cap. 2.)

Ageraldi hori gerthatu zen hamabortz ehun eta lauretan hogoi eta bian (1582).

Eskeintzeko moldean beizik ez da Mezako Sakrifizioa kurutzeko sakrifioziotik bertzelakoa ; eta hori, zeren kurutzearen gainean odolezkoa izan baitzen, zelakotz orduan Jesu-Kristo pairakor eta hilkor ; orai aldiz gure aldaretan egiten dena, odolichuri gabea baita... etc. (1).

Etcheko Jaunak : — Oh ! beraz, ez balitz ere eginbide guzietarik hertsiena, zer lehiarekin, zer bihotzeko suarekin, eta begietako zer nigarrekin ez ginuke Igan-detako Mezan aurkhitu behar, Kalbarioko sakrifizio bera denaz geroz ! Dolor-esko gure Ama Andredena-Mariarekin, Jaundone Joanni apostoluarekin, Maria-Madalena bekhatoros urrikituarekin, ortzirale sainduz han ziren bertze arima kartsu guziekin, guk ere, bederen Igan-detan Jesu-Kristo gure Salbatzailea in-

1. Differt offerendi ratione quia : 1° in cruce Christus oblatu est juxtà modum existendi naturalem, in altari offertur sacramentaliter sub velamine specierum panis et vini ; 2° in cruce oblatu est mortalis et passibilis, in altari offertur immortalis et impassibilis ; 3° in cruce morte cruenta pro nobis mactus est, in altari vero incrento modo pro nobis immolatus sistitur ; 4° in cruce solutum est pretium redemptionis nostræ, per missæ sacrificium communicatur. (KNOLL.)

gura, maita, ohora eta othoitz dezagun Mezako Sakrifizioan !...

Eta hastapenean erran baiterautazu Mezaren entzuterat atchikiak garela, sakrifizio hori delakotz Jainkoari eman daiteken osperik handiena, eta giristinoari probetchu gehienik dakarkiona, — ez othe gare oraino eginbide horri berari baitezpada jarraiki behar Kalbarioko sakrifizioaren orhoitzapenetan? Ezpalitz ere Jainko- gizonaren heriotzeaz eta gure Erospenaz orhoitzea beizik, ez othe laiteke gizonentzat eginbiderik hertsiena Igandetako Mezaren entzute hori?

Jaun Erretorak : — Bai, bai, eta hortan datza Igandetako Mezara jarraikitzeke hertsakunde minenetarik bat. Halanola kurutzearen gainean Jesu-Kristoren odola haren gorphutzetik izan baitzen *berezia*, berdin Mezan ere *bereziki* kontsekratzen da odola eta *bereziki* gorphutza. Eta *berechte* horri darontzala, Kalbarioko orhoitzapena gure aldaretako sakrifizioari datcheiko bethi, elkarri jarraitzen eta lotzen dire. Eta nola baitezpadako eginbidea baita gizonentzat Erospeneko eginkunde handiaz ahalik eta maiz orhoitzea, hortik Mezarat Igandetan

bederen jarraikitzeke eginbide hertsia (1).

Ez espanti beraz Igandeko Mezaren arbuyatzaileri Jainkoak gaztigu borthitzak igortzen baditu.

Igande batez ihizira joan ziren bi muthiko gazte ; bat ala bertzea lazoak, ezacholak, osoki barreyatuak. Halarik ere batek bere meza nolazpait goiz hartan entzuna zuen.

Ihizin harat-hunat dabiltzalarik, horra non goibeltzen den zerua, eta laster ortzantza karraskan abiatzen. Ihurtzuria zartaka ihiztarietarat erortzen da, mezarik entzun gabeko dohakabe hura erretzen du.

Eta bertzea harriturik ihesi, nombait gorde nahiz...

Botz batek hedoyetarik oihu egiten du ihurtzuriari : Jo zak! jo zak!... Bainen bertze botz batek ihardesten du : Ez

1. ... ut jugiter nobis id eam vitæ et passionis suæ testamento relinqueret, quæ singulis jugem tantæ redemptionis et dignationis memoriam refricaret; in Eucharistia enim seorsim consecratur sanguis, et seorsim corpus Christi, ut significetur passio ejusdem, in quâ sanguis Christi fuit effusus et separatus à corpore; species ergo vini sanguinem Christi effusum, species vero panis examine Christi corpus representant. (Corn. à Lapide.)

dezaket jo, ezen goiz huntan meza entzun du. (*S. Antoninus.*)

Huna bertze gerthakari bat. Italian bada Gubio deritzon herri gothor bat, Urbineko hiritik hurbil. Larunbat goiz batez herri hortarik hirur merkhatari joan ziren Zizternoko feriara; hirurak gizon erneak, beren eginbidetan osoki ohartuak eta handizki heltzen zirenak.

Zizternoko ferietan darabilate egun hura guzia, eta beren sal-crosteak eginik gaua ostatuan iragaiten dute.

Biharamunean, igande goizarekin, zer eginen dute? nola behar dire etcherat itzuli? meza entzunik ala entzun gabe?

Batak hau eta bertzeak hura, thirabiran dagozi askariteko dembora guzian. Azkenekotz batek derrote bertze bieri: Egizue biek nahi duzuen, bainan nik bidean abiatu baino lehen nahi dut Meza entzun.

Bata beraz doha Mezaren entzutera, bertzeak aldiz, bide luzearen egiteko eta etcherat goizik heltzeko estakuruan, Mezarik gabe lotzen dire bidcari.

Eta orai, orhoit hemen gure arbasoen bi erran-zahar hotaz :

*Ago Jainkoarekin,
Jainkoa dukek hirekin.*

Horra lehena, huna bigarrena :

Jainkoa luzakor, ez ahankor.

Merkhatari horietarik bat mezaren entzuten elizan zegoelarik, bertze biak bidez bide etcheko aldera mezarik gabe zebiltzan.

Biderditan bezalatsu, ibaya bat bada eta chuchen egun hetan uria jauts-ahala ari, urak gaidituak dire, osoki borthiztuak, eta harramantza handirekin joiten eta khordokutzen dute bazter hetako zubi bakharra. Gure bidelantak ez dire izitzen, zubian aitzina dohazi. Erditsutara direneko, horra non ur olde borthitzak erotik eramaiten duen zubia !

Meza gabeko bidelant dohakabeak bethikotz galtzen dire.

Eta aldiz hirurgarrena, bere Meza entzunik eta ur handiak untzi batean iraganik, etcherat bakean heltzen.

Etcheko-Jaunak : — Bai, Eliza sainduaren irakaspenetik bezala, gaztigu horietarik ere ageri da zer bekhatu handia den Igandetan Meza gure faltaz ez entzutea.

Ori, Jaun Erretora, hambat gachto Meza Igandearekin hutsegiten duenarentzat ; nitaz den bezembatean, ez balitz ere nere bihotzminen gozagarrizat beizik, deusetan truk ez nuke Mezarik gabe egon nahi.

Nahi duenak nahi duena erranen du, bainan nik dakidana hau da : Gure bizia lur huntan nigarrezko ibaya khirets bat dela, eta gizon dohakabeak bere hersturetan ez dukeela nihon halako laguntza eztirik nola Aldareen oinetan, Mezako sakrifizioan.

Jaun Erretorak: — Hambatenaz egia diozu, Etcheko-Jauna, non mezan aurkhitzen direnak oro partalier baitire Aphezarekin aldareko Sakrifizio hortan.

Hala-nola Aphezak, meza erratean, eskeintzen baitu sakrifizioa, bai beretzat bai bertze fededunentzat, halaber elizan aurkhitzen direnek berdin eskein dezakete harekin batean, nahiz beretzat, nahiz bertze zaizkotenentzat eta behar-orduguzientzat. Eta nola herri batek mandatariz Errege bati dohain bat egortzen deraukonean, herriko guziek parte baitute eskeintze hartan, nahiz hotarik bakhar bat ere ez zayon mintzo ; molde berean, Me-

zako Sakrifizioan ere, nahiz Apheza den baxharrik mintzo dena, han diren guziak ez dire gutiago partalier.

Eta orduan orhoit bereziki Jainkoaren ontasunari zor deraukogun esker-onaz.

Hori da Aphezak bereziki derrana Ofertorioko hitz hautaz: Ene anayak, othoitz egizue ene eta zuen Sakrifizioa gogorako izan dadin Jainko Aita guziz botheretsuaren aitzinean (1).

Hortan garenaz geroztik behar derauzut bada gerthakari eder bat aiphatu, Mezaren entzutetik zer probetchu dukegun irakasiren derauzuna.

Etcheko Jaunak: — Biba zu, Jauna; osoki maite ditut zure ichtorio ederrak.

Jaun Erretorak: — Adi zazu beraz. Santa Elisabeth, Portugaleko erreginak, bi aitoronseme bazituen bere menean. Hetarik bat osoki ona zen eta Jainkotierra, bertzea aldiz ahal bezalako jende minkhor gaizgarri bat.

1. Orate, fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum Patrem omnipotentem.

Cum sacerdos vices Christi agens Ecclesia: atque fidelis populi, speciatim adstantium nomine sacrificium peragat, quorum vota et necessitates tanquam mediator Deum inter et homines Deo representat: fideles quoque, non quidem immediate, sed mediate, per sacerdotem scilicet, sacrificium offerre dicendi sunt. (KNOLL.)

Ikhusteko da zoinen baithan zeduzkan Erreginak bere bihotza, bere adiskidantza, bere sinestea : Aitoronseme on eta Jainkotiar haren baithan.

Hortik bertzearen bekhaizkeria. Barne guzia eritua du, osoki goibeldua, mendekiozko su beltzean jarria ; nolazpeit, zuzenetik edo makhurretik, baitezpada, bere laguna galduko du, hilen edo hilaraziko du.

Badoha beraz Erregearen gana eta derro : Jauna, zuk hainbertze maite duzun Erreginak, zure esposak, guphidesten zaitu, osoki arbuyatzen, gaizki bizi da aitorenseme nere lagunarekin.

Ni nola, bertzeak hala, Errege hits harek berehala sinesten du bere idurikoa duela Erregina, eta den gutieneko dudamudarik gabe gaztigurik ikharagarriena gogoratzen zayo. Gisulabe erretzaile bat deitzen du eta erraiten derauko : Aitorenseme bat igorriko derayat galdetzera : — *Erregearen nahia egin olhe duzu ?* eta orduan berehala harturen duk eta gisulabearen surat aurthikiko, ezen hari bizi-rik erretzea zor ziakok.

Aiphatu egunean Erregeak igortzen du aitorenseme dohakabea. Bainan nola, obendun izaitetik urrun, Jainkotiarra

baitzen osoki aitorensemea, eliza baten aitzinean iragaitearekin sartzen da eta meza entzuten. Meza hori erran deneko bertze bat hasten da eta hura ere entzuten du.

Arte hortan ez dauke Erregea zer gerthatu den jakin beharrez eta aitorenseme gezurtia gisulabe erretzailearen ganat igortzen du. Hunek egiten du laster eta galdatzen gizon hari: *Erregearen nahia egin othe duzu?* Hitz horietan, gisulabe erretzaileak kolpez hartzen du eta suaren erdirat aurthikitzen.

Handik dembora puska baten buruan, ethortzen da aitorenseme Jainkotiarra, bere bi Mezak entzunik. Galde bera egiten du harek ere: *Erregearen nahia egin othe duzu?* Bai, ihardesten du gisulabe erretzaileak, errakozu Jaun Erregeari guziak harek nahi bezala egin ditudala.

Gortherat itzultzen da aitorenseme ona bere ihardesmenarekin.

Harritzen da Erregea. Chehetasunak jakitearekin, ikhusten du hor Jainkoaren mirakulu handi bat, Mezako debozioneer bidez egina. Bere espos sainduari barkhamendu eskatzen derauko eta gerroztik ez du harentzat amodiorik baizen.

Etcheko Jaunak : — Bai, sekulan izan bada mirakuilurik, hori hala da, eta itsu ez denak ikhusiren du hor Meza-ren entzuteko urratsak zer ondorio handiak dituzken bethi. Halarik ere izanen dire sinestegabeak edo lazoak, Meza Igandearekin hutseginen dutenak, bertzeri ere bai galaraziko : *Itsuak, bertzeak ere itsu nahi*. Bainan horrelakoak alde guziz nigaregingarri dire eta jende basak baino ere sordiesago.

Dugun orai bertzerik aipha, eta huna zer : Jende multzo bat ikhusten dut Mahain Saindura hurbiltzen Igande gutizgehienetan ; ez bide zayote iduri Mezarik hekientzat badela non ez duten komuniatzen. Holakorik ez zen gure demboran, Jauna, eta zure aitzineko Erretor zaharrek ausartzia batentzat zedukaten Igandeko Mezan zortzitik komuniatze hori... eta orai ?...

Jaun Erretorak : — Badantzut, adiskidea, eta zuk aithortu gabe ikhusten dut zure barneko mina zer den. Amodioz baino gehiago larderiaz nahi zinituzke arimak Jainkoari buruz ibilkatu. Eta ondikotz ! sobra demboraz horrela egin dute gure arbasoek.

Bainan lehenik dakusagun egia handi bat : Igandearen eginbidea, harek duela hobekienik bethetzen nork ere egun hartan kommuniatzen baitu. Nolaz bada hori? Huna : Oroz gainetik eta lehenbikoz zertako da Igandea? Jainkoari emaitagatik zor deraukogun ospea, amodioa, adorazionea ; eta eginbide hori bethetzen dugu Meza entzunez eta Meza hartan eskeiniz Jesusen gorphutzaren eta odolaren sakrifizioa, sakrifizio guzietarik baliosena. Bainan zu, giristino on eta Khartsua, urrunago nahi zare joan, Jainkoari zure Jesus maitea eskeini eta eman nahi deraukozu, ez choilki aldarean Apezkaren arartekotasunaz, bainan zeronek eta zuhauren bihotzean ; eta hortakotz kommuniatzen duzu. Eta zer gerthatzen da ? Jainkoari zeronek Jesusekin osperik eta adorazionerik aberatsena emaiten deraukozu. Ez daiteke deus hoberik Igande egunaren sainduesteko (1).

Azken bi mendetan, hamazazpigarre-

1. L'Eucharistie met en nous et le Dieu adorant, et toute l'adoration qu'il se donne, et le Dieu adoré selon la mesure sans mesure où il est adorable. Lorsque nous communions, tout ce mystère de l'adoration passe en nous, demeure en nous, vit en nous. (Mgr GAY, *Élévations*, 8me.)

nean eta hemezortzigarrenan, *Jansenistak*, behinere agertu diren heretikorik kaltegarrienak, hasi ziren komunietik urruntzen. Eta erran zaharrak dioena, *zuzen-gabeak orro handi*, zer nahi prediku, liburu, bilkura, bai eta komentu berriak egin zituzten makhurkeria horren hedatzeko, haimbertzetaraino non hekien izurriak laster bazterrak oro kutsatu baitzitu.

Bertzalde mende hunen aitzineko izkribatzaile gachtoek, eta hekien ondotik Frantziaren nahasmendu edo erreboluzione handiak, are gehiago jendeak hoztu zituzten, komunietik baztertu eta Jesusen ganik urrundu.

Azkenik badakizu eliza guziak hetsi zituztela. Nihon gehiago aldarerik ez tabernaklerik. Orduan ikhusi zen mende galduenek sekulan ikhusi ez dutena : Jainko-Gizona, Jesu-Kristo, bere aphez errebelatuen eskuez norapait eramana, eta gauza ebatsi baten pare, nombait gordea, mendietan, harroka ziloetan.

Eta gerotzik nolaz iraun zezaken komuniatzeko jarraikitasunak? Alde batetik Jansenisten irakaste gezurriak, bertze aldetik erresuma osoki nahasia eta elizak

oro hetsiak, ai ilhumbezko orena zen hura, ifernuak asmatu orena, giristinoak Jesu-Kristoren ganik urruntzeko.

Halarik ere egia gezurrari nausitu azkenean!

Emeki-emeki Jesusen Bihotz-Sakratuak berriz ere gizonen bihotzak bildu ditu, eta horra jadanik zombait urthe giristinoak nombre handitan komuniatzerat maiz jarraikitzen direla.

Eta ez othoi uste izan jarraikitasun hori oraiko Aphezek asmatua dela. Ez; bethidanik, haste-hastetik, Eliza sainduak nahi zuen Mezaren entzule guziek komunionea egin zezaten. Horrelako ohitura zen Apostoluen demboran (1).

Sakrifizioari berenaz datcheikon eginbidea da Mezaren entzulek aldi oroz komunian dezaten. Eta hori zertako? Komunioneak Sakrifizioa osotzen eta bethetzen baitu. Hortakotz lege zaharrean Bitimen haragitik jateko, ez choilki baimena, bainan manua eta eginbide hertsia (2).

1. Tempus quidem olim fuisse cum fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex Apostolorum Actis intelligimus. (Cat. Concil. Trid.)

2. De même que, dans l'Ancien Testament, il n'était pas seulement permis mais ordonné de manger de la chair des hosties pacifiques, ainsi maintenant, la com-

Nere adiskidea, ez espanti beraz Igandeko Mezan ikhusten badituzu giristinoak Mahain Saindura zortzitik hurbiltzen.

Etcheko Jaunak : — Hitz derauzut, Jaun Erretora, ni ere gaugero Igandeguziez mahain saindura jarraikiren naitzela. Eta nik bezala Eskual-Herriko gizon guziek, gaztek ala zaharrek, errechki eginen ahal lukete, ezen Igandegoiza laborariak dukeyen arterik lañoena da kofesatzeko eta komuniatzeko.

Errradazut, Jauna, ez othe laiteke bada eder Igandeguziez gizon andana bat mahain sainduetan ikhustea? *Gisonez* mintzo naiz, ezen gorachago erran baderauzute jende multzo bat ikhusten dudala Igandetan mahain saindura hurbiltzen, emaztekiak dire gutiz-gehienak.

Jaun Erretorak : — Adiskidea, zerenek uste baino hobeki mintzo zare. Bai, eder baino ere probetchosago laiteke gizonak eta guziz muthil gazteak Igandearekin mahain saindura zortzitik hurbilt-

munion est ajoutée comme la conclusion et le sceau du Sacrifice.

(DOLLINGER, traduit par l'abbé Bayle : *L'Eglise à l'époque de sa fondation.*)

zen balire. Ez dezakete gazte gehienek ongian iraun non ez diren Sakramenduetara maiz hurbiltzen (1).

Hortakotz muthil gazteen elkhartasunak, haurridetasunak, kongregazioneak, asentatzen eta biltzen ari dituzte beren elizetan asko Jaun Erretor khartsuek, Eskual-Herrian baino ere gehiago bertze hainitz herrietan, eta guziz Bretanian eta Lyoneko eskualdetan (2).

1. J'affirme que la confession mensuelle elle-même, qui est un puissant secours, ne suffit pas pour un grand nombre de jeunes gens. Les huit dixièmes des jeunes gens de mon Œuvre se confessent tous les huit jours.

(L'abbé TIMON-DAVID.)

J'ai connu une multitude d'âmes qui demeuraient pures, pures comme des anges, au milieu même de la boue ; que faisaient-elles pour cela ? Elles se confessaient et communiaient tous les huit jours.

(Mgr DE SÉGUR.)

Une expérience de trente-cinq ans m'a appris qu'un grand nombre de jeunes gens n'auraient pas persévéré sans la confession et la communion de tous les huit jours.

(M. ALLEMAND.)

2. L'Assemblée émet le vœu : 1° Que dans chaque paroisse M. le curé choisisse, dans les écoles libres ou parmi les enfants de la Première Communion, ceux qui sont les plus *pieux* et les plus *énergiques* pour les former plus spécialement à la piété, à toutes les pratiques religieuses et aux œuvres d'apostolat ;

Que ces enfants soient organisés et conservés, après leur sortie de l'école, en une association ou congrégation ; qu'ils soient constamment entraînés à la vie chrétienne, active, par la fréquentation des sacrements, la

San Frantses Salesekoak huna zer dioen :

« Errana da Mithridate, Ponteko erregeak, asmaturik erremedio bat pozoinaren kontrakoa, eta hartarik maiz hartuz, temperamendu bat hain sendoa eta borthitza egin zitzayola, non gero ondoan, Erromaren eskuetara ez erortzea gatik, eta gathibo ez izan nahiz, bere burua pozotzera entseyaturik ere, ezin egundaino pozoinak hilarazi baitzuen. Horra gure Salbatzaileak, aldareko Sakramendu sainduan bere gorputza eta odola errealki jateko eta edateko guri ematean, presentatzen darokun erremedioaren itzal eta figura suerte bat. Nork ere maiz hartzen baitu barka saildu eta erremedio salbagarri hori bebozionerekin, eta hainak hartarainokoan borthizten du bere arimako osasuna eta bizia, non imposible bezala baita izan dadin posoatua afekzione

pratique des œuvres, la propagande par le journal, par toutes les œuvres de zèle et d'action ;

2° Que les propriétaires chrétiens suscitent, encouragent, soutiennent de leur influence et de leur dévouement ces associations ou congrégations d'enfants ou de jeunes gens.

(Assemblée générale des propriétaires chrétiens, 17 mai 1894.)

gachtoen pozoinaz ; ezen bizitzeko haragi hortaz haztea eta bekhatuaren heriotzez hiltzea, ezin baltsa ditezken gauzak dire. Eta egiaz lurreko parabizuan gizonak iraun ahal bazezaken, gorphutzeko bizia galdu gabe, Jainkoak han ezarri zuen bizitzearen arbolako fruitutik janenueno ; miresteko othe da gizonak, bizitzeko sakramendu horren berthutez, orai irautea izpirituzko heriotzean erori gabe? Baldinetariak fruiturik samurrenak eta ustelkorrenak, nola baitire gereziak, abrikotak eta arregak, kontserbatzen badire errechki urthe batez, azukrean edo ez-tian konfitatzen direnean ; ez da miresteko gure bihotzak, diren bezalako flakorik ere, iraun dezaten bekhatuaren ustelduraz khutsatuak izan gabe, Jainko-Semearen haragi eta odol ezin-ustelduzkoaz azukreztatzen direnean (1). »

San Frantses Salesekoa horrela da mintzo.

Eta orai, jakiteaz noiz behar duen bakhotchak komuniatu, ala egun guzietz, ala zortzitik, ala ilhabetetik, ala bertze edozoin ephetik, hori Jaun Aphezen

1. *Introduction Vie dév.* traduction Haraneder.

eskuetan ezarria du Eliza katolikoak (1).

Guziagatikere huna nik zer diotan :
 — Ifernuko etsayaren oldar gachtoeri
 ibardokitzeko, gure jaidura tzarren ga-
 raitzeko, munduaren sare galkorreta-
 rik begiratzeko, Komunionea da Jain-
 koak eman deraukun laguntza guzietarik
 hazkarrena ; (2) — Igande eguna neka-
 zalearentzat hauta da Sakramenduetara
 hurbiltzeko, orduan ditu jende cheheak
 errechtasunik handienak, ephea, jaunz-
 tura, bertzeen etsemplu edo ikhusbidea,
 hitz batez eginkara lañoenak ; — Maiz
 orok komuniatzea nahi du Jesu-Kristo-
 ren maitaguneak, bihotzeko suak. Eta huna

1. Pour permettre la communion plus ou moins fré-
 quente, le Confesseur doit se régler principalement sur
 le fruit qu'en retirent ses pénitents. Cette règle est pré-
 cisément celle qu'établit le Décret du Pape Inno-
 cent XI. (ST ALP. LIG. *Epouse de J.-Ch.*)

2. La Très Sainte Eucharistie joue aujourd'hui dans
 la destruction des habitudes de péché un plus grand
 rôle qu'à aucune autre période de l'existence de l'Eglise.
 Autrefois l'Eglise comptait sur des moyens rigides, sur
 le jeûne et les austérités, pour détruire l'influence des
 habitudes de péché. La condamnation universelle du
 Jansénisme est la solennelle protestation de l'Eglise....
 que c'est sa volonté d'employer le Saint-Sacrement
 comme le plus puissant moyen de guérir les habitudes
 coupables.

(DALGAINNS, *Sainte Communion.*)

amodio horrek egin mirakuiluetarik bat.

Hamahirur ehun eta berrogoyean, (1340) ekhainaren hemeretzian, eritasun luze baten ondotik hiltzera zohan Santa Juliana Falkonieri.

Aspaldi hartan ez zezaken den gutieneko janharirik har, ez-eta komunioerik egin. Oi zer bihotzmina ! Jesusentzat beizik amodiorik ez izanki, eta ezin komunia, ezin bat egin Jesus maite harekin !

Bainan huna haren amodioak zer asmatzen duen. Bere aita kofesora errekeritzen du othoi bere ohe-ondora ekhar dezon ziborioan Sakramendu-Saindua. Kofesorak ekhartzen derauko, eta Jesus hurbiltzearekin, eri khartsua amodiozko hasperenetan abiatzen da : Othoi, othoi, ezpa-dezaket Komunia, bederen nere bihotzaren gainean emadazuet Jesus !

Mezako oihala bulharretara hedatzen deraukote eta Ostia-Saindua han ezartzen. Eta ordu berean, bihotzari barna Ostia-Saindua, bere baitharik, sartzen zayo ; eta mirakuluzko komunione hortan emaiten du Santa Julianak bere azken hatsa ; eta geroztik haren gorphutz sainduak bulharretan ekhartzen du bethi

Ostiaren iduria edo zigilua, ezkerreko aldean, bihotzaren tokian (1).

Horra, horra Jesu-Kristoren amodioa guretzat Sakramendu sainduan, osoki handia, neurrigabea, deus izaririk ez duena, hitz batez Jainkoak bakharririk izan dezakeen bezalakoa. Eta gero zuk horrelako maitaguneari trabak emanen derauztotzula Mahain-Saindutik urrunduz! Othoi, othoi ez sekulan ahantz hitz zeman derautazuna: Igande guzietz Mezan komuniatuko duzula zortzitik.

Etcheke Jaunak: — Bai, Jaun Erretora, berriz hitz derauzut Igande guzietz jarriko naizela Mahain Sainduan.

Bertze gauza bat ere erran behar derauzut. Dakizun bezala, laborariak eta guzietz etche handi baten nagusi denak, asko griña eta buru hauste baditu. Haurrak, sehiak, lanetako aro gachtokak, aberetan eritasunak, auzoekin ere batzuetan thirabirak, ez dakit zer eta zer, bethi nombaitik Khecha-bide frango. Eta hertura horietan nun uste duzu nik kausitu dudala bethi argia, indarra eta sosegua? Igandeko mezan!

1. Inventa est circa sinistrum pectoris latus carni veluti sigillo impressa forma Hostiæ. (*Brevi. Rom.*)

Etcheke nere griñez mintzo naiz hemen, eta ez gorago aipatu bihotzeko eta arimako herstura handiez ; eta diot familiako griña arrunt horietan ere Igandeko Mezak gaituela hobekienik laguntzen.

Ez dakit nola, bainan ezin ukhatua dut : Igande goizetan, bizarra eginik, athorra churia eta soineko garbiak jauntzirik, elizarako bidean abiatu naizeneko deskantzatzen zait bihotza. Eta gero Mezan, ah ! han bertze gizon bat naiz, nere arrangura gachto guziak norapait hegaldatzen dire, gauza guziak begi garbiago batez ikhusten ditut, aldare gaineetik bihotzera heldu zait nahigabe guzien alegeraki jasaiteko indar berezi bat. Ori, Jauna, munduko laguntza guziek ez dute neretzat balio Meza ongi entzuna ; nekazale akhituak nahi badu bere nahigabetan deskantsatu, Igande guziez elizara ethor dadiela chuchen.

Jaun Erretorak : — Gizona ! liburu bat bezala mintzo zare. Egia diozu, nekazaleak Igandeko mezan aurkhituren ditu bethi laguntzarik hoberenak, ez choilki arimarentzat, bainan oraino askotan bere ardurako nahigabeentzat. Gerthakari huntarik ikhusiren duzu.

Huna zer irakurtzen dugun san Bartelemy martiraren bizian.

Egun batez, meza erratean, prefaziotik lekhora, luzaz geldi-geldia egoiten da. Ustez-eta ahantzirik dagoen, beetterak ohartaraazten du.

Eta ordutik meza zalhuki badarama azken hitzeraino; eta aldaretik jautsi deneko, eskerrik ere bihurtu gabe, igaiten da gambarara et muthil bat oihuka deitzen: Egizu laster, horra diru andana bat, zohaz holako tokira, eta han aurkhituko duzun gizonari, sokha bat besapean dohala, emokozu eta erran: Othoi ez zure buruaz etsi, Jainko bat badela orhoit zaite!

Muthilak laster egiten du eta bere gizona hatzemaiten: Othoi, adiskidea, ez etsi, horra non Aita Bartelemik diru hau igortzen derauzun!

Eta gizon harek nigarrez: Oi Jauna, bi behi galdurik, haurrak ezin haziz, nere buruaren hiltzera nindohan. Bainan orai bertze bi erosiren ahal ditut!...

Nere adiskidea, egungotz badukegu erranik aski; eta elhestaldi hunen solasik premiatsuenak batetara biltzeko,

orhoituren zare Jesu Kristok bere izaite guzia Meza sainduan eskeintzen eta sakrifikatzen duela : 1° Jainkoaren handitasun soberanoari dagokion ospea emateagatik ; 2° Barkhamenduzko bitima bezala, zeruko bere Aitaren hasarrea ezitzeagatik ; 3° Jainkoak egin ongiez hari eskerrak bihurtzeagatik ; 4° Gure arimako eta gorphutzeko behar guziak zeruko gure Aita ganik edozoin hersturetan ardiesteagatik. Zer maitagunea eta zer emaitzak!... Dathorrela beraz neurthitzlaria eta dugun harekin bozkariotan errepika Aldaretako Jesus onari :

Choriek badituzte beren ohantzeak,
Urzo tortoilek ere non eman umeak :
Zure aldaretan da nere iheslekua,
Nik han dut edireiten nere sosegua.

Eta orai, adiskidea, bederatziak baitire hurbil, uzten zaitut eta banoha ; Jainkoak dizula egun on.

Etcheko Jaunak : — Milesker, Jaun Erretora, ez ditut nik behinere zuk egun erranak ahantziko.

IV KAPITULUA.

Bezperetara jarraik.

Zer den Igandearen *ongi* sainduestea. — Gure aitzinako giristino onetarik jakin dezakegu hori. — Zer erran eta zer egin duten Elizako gure arbasoek. — Kontzilioek zer dioten. — Aphezpiku handi baten hitza. — *De Sonis* Jenerala Bezperetan. — Giristino hoberenak, Bezperetara jarraikiak. — Bezperetako othoitz eta kantuak, zoin ederrak.

IGANDE egunaren *ongi* sainduesteko aski othe da goizean meza baten entzutea? Ez, ez da aski (1).

Oren erdi bat, gorenaz oren bat, Jainkoari emaita, egun osoa zor deraukogularik, nolaz daite hori Igande-egunaren sainduestea? Legeak erraiten du Jainkoari eman behar dela, ez Igandearen *oren erdi bat*, ez eta *oren bat*, baina *eguna*. Beraz hitzek berekin dakharten egia da hori.

1. Diot : *ongi*, ezen Bezperetako eginbideak ez gaitu hainbertzetaino hertsatzen : Nulla est obligatio urgens sub gravi, nec probabilius sub levi, per se et directè. In praxi autem sedulo urgendi sunt fideles, ut Officio vespertino, aliisque publicis divini cultus exercitiis studiosè interveniant. (GURY.)

Legearen hitzari eztemozula zure gogorako itzulirik, bihurtzarik; har ezazu bere jite zuzen eta lañoan; eta ordutik ikhusiren duzu *Igande-eguna ongi* saindustekotz, Jainkoari eman behar dela ez choilki goizean *oren erdi bat* edo *oren bat*, bainan arratsaldean ere Bezperak. Eta horrela, *eguna* emanen deraukozu Jainkoari, goizarekin bezala, arratsaldearekin ere (1.)

Bertzalde, zuk ala nik nola dakikegu lege batek zer hedadura duen, noraino dohan, non gelditu nahi den? Hori dakikegu gutaz aitzineko mende eta gizonen eginmoldetik. Baldin aitzineko mende eta gizonen lege bat hulako edo halako zedarrietan atchiki badute, dakikezu zedarrberetan atchiki behar duzula zuk ere.

Éta beraz, Igande-egunaren saindusteaz den bezenbatean, zer diote gure aitzinekoek? Nola jokhatu dire, zer egin dute?

Munduaren haste-hastetik Kreatzai-leak eguna bi zathitan ezarri zuen: *Fac-*

1. Memento ut *diem* sabbati sanctifices, id est, non partem, sed totum diem integrum debes divino cultui deputare, quod tamen intelligendum est de integritate non physicá, sed morali. (PATUZZI.)

tum est vesperè et mane dies unus, goize-
tik eta arratsaldetik egina izan zen eguna.
Hastapeneko egunaren zathitze horri
jarraikitzeagatik, Moisek bere legean bi
sakrifizio ezarri zituen, bat goizean, bert-
zea arratsaldean (1). Eta Dabid erregeak
goizean eskaintzen zeraukon Jainkoari
bere othoitz berezia, bainan arratsaldean
ere halaber eta khar berarekin (2).

Geroztik, Apostoluak eta Elisa, men-
dez-mende, ohidura berari jarraiki dire,
eta goizean bezala arratsaldean ere
Jainkoari eman derauzkote eskaintza edo
othoitz bereziak. Huna zer irakurtzen du-
gun Apostoluen demborako eginkundez
mintzo den liburu zahar batean : Goiz-
arrats elizara bil zaitezte eta egunean

1. *Unum agnum manè... alterum vero agnum offe-
res ad vesperam juxtà ritum matutinæ oblationis.* (Ex.
29, 39, 41.) — Dans l'ancien temple de Jérusalem, Dieu
avait établi pour chaque jour le sacrifice du matin et le
sacrifice du soir. La Sainte Église fait de même célé-
brer chaque matin dans nos temples le Saint Sacrifice
de la Messe, dont le sacrifice perpétuel de la loi moai-
que n'était qu'une figure. Elle a pareillement institué
une prière solennelle, l'office des Vêpres, qui correspond
à l'ancien sacrifice du soir. (Congrès cathol. de Saint-
Antoine, 30 janvier 1894.)

2. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.*
(Psal. 140.)

bietan Jainkoaren ospeak errepika (1).

Eliza sailduaren lehenbiziko mendeetan girichtinoak goizeko ala arratsaldeko ofizioari egun guzietz jarraikiak ziren. Bainan dembora hetan ere etzen eginbide edo obligazione egiazkorik ingandetako beizik. Hortakotz dio San Krisostomek : Grichtinoa, Jainkoak astearen sei egun zure eskuko uzten derauzkitzu, beretzat aldiz ez du bat beizik atchikitzen ; zuzen da beraz egun bakhar haren bi zathiak, goiza bezala arratsaldea ere, eman diozkotzun.

Huna zer dioen Teologo aiphatu batek : Non da nagusia, non da aitzindaria, bere sehia edo bere langilea onets lezakeenik erraiten balayo : Jauna, nere eguna bethe dut, ezen oren-erdi bat aritu naiz lanean, eta gainerako dembora guzian ez dut nihorentzat deus lanik egin !... (2.)

Berdin doha Igandiaz ; ez duzu zeren

1. Convenite in ecclesiam singulis diebus, mane et vespere, ad canendos psalmos et preces in templo Domini faciendas. (Const. Apost. 2, 59.)

2. Quis dominus servum, quis opifex mercenarium sibi per totum diem inservisse censeret, qui per solam dimidiam horam vel operi vel ministerio suo vacasset, licet per reliquum tempus nec aliis dominis servisset, nec pro alio vel pro se aliquid operis fecisset? (PARUZZI.)

atrebitu Jainkoari erraitera : Jauna, zure eguna bethe dut, santifikatu dut, ezen oren-erdi batez elizan egon naiz Mezaren entzuten. Uste duzu Jainkoak onets dezakeen horrelako lazakeria ? Ni haren Jujamenduaren beldur nindake, gure erran zaharraz orhoituz : *nolako isari, halako sari.*

Zortzi ehun eta hamahirurean, (813) Tourzeko kontzilioak erraiten zuen : Igande egunetan giristino guziek Jainkoaren goersten eta hari eskerrak bihurtzen iragan dezatela dembora guzia, Besperak erran arte (1).

Eta geroztik, hamabortz ehun eta laurretan hogoi eta hirurean, (1583) Remesgo kontzilioak manu berezi hau ekharri izan zuen : Igande eta phesta egunetan ; Jaun Erretorak bere jendea bil dezala, Mezarat eta Predikurat bezala, Bezperetat ere (2).

Mende hartan berean, (1596) hunazero zioen Akileako kontzilioak : Igande

1. Die dominica oportet omnes christianos in laude Dei et gratiarum actione usque ad vesperam perseverare. (Can. 49.)

2. Diebus dominicis et festivis Parochus populum conveniat, ut Missæ, Concioni et Vesperis intersit. (Concillium Remense, 1583.)

arratsaldetan bilkhura izar eta josteta gachto guzietarik urrundu behar da eta joan Bezperetara. Jaun Aphezpikuek artha berezi bat atchik dezatela herri guzietako jendeak eginbide hortan jarraikarazteko nor bere Erretoraren bidez (1).

Eta berriki oraino, Frantziako Aphezpiku handienetarik batek zioen : Besperak zer dire ? Igandetako zeremonia premiatsuenetarik bat. Eta noiz dire berezikienik kantatzen herri guziarentzat ? Igandetan. Eta beraz ageri den gauza hau da : Elizak nahi duela Igande arratsaldearen hobeki sainduesteko girichtinoak Bezperetara arthoski jarraik ditzeten (2).

Ez othe dut erranik aski ikhustekogure mende guzietako arbasoek zer hedadura ezagutu izan deraukoten Igandearen ongi santifikatzeko legeari. Kreatzaileak berak munduaren haste-hastetik, eta gero

1. ... In Ecclesiam ad horas vespertinas divertendum est, et nomen Domini concorditer devote laudandum. Quod curabunt episcopi, curatorum diligentia populis inculcare. (*Concilium Aquiliense*, 1596.)

2. En instituant l'office des Vêpres comme une partie intégrante de la liturgie dominicale, l'Eglise a suffisamment montré combien elle désire que tous ses enfants y assistent, pour sanctifier de leur mieux la seconde partie du Dimanche. (MGR FREPPEL, mand.)

Moisek, Dabidek, Apostoluek, kontzilioek, Teologoek, mendez-mende eta goraki errepikatu izan dute, Jaunaren eguna *ongi* santifikatzeoktz, behar dela goiza bezala arratsaldea ere Jainkoari kontsekratu. Eta nola hori? Elizak nahi duen bezala, *Bezperetara jarraikiz*.

Hortakotz aurthen berean, 1894, urtharilaren hogoi eta hamarrean, Katolikoen biltzarre handi batek chede berezi hau goraki hartu izan du : Bilkhura hartako gizon guziak Bezperetara jarraikiren direla bethi Igandearekin Mezara bezain ongi (1).

Mila zortzi ehun eta hiruretanhogoi eta hamekan, (1871) gure harmadetako Jeneral aiphatuenetarik bat, *de Sonis*, Pariseko eskola handi baten ikhustera joan zen Igandearekin (2). Kolejioan sartu deneko, izkilek Bezperetako deya joiten dute. Eta zer uste duzu Jeneralak egiten duela? Bere bisitaren ariaz gibelaraziko othe ditu Bezperak? Ez, urrun

1. Le désir de l'Église est que le Dimanche tous les fidèles se fassent un devoir de l'assistance aux Vêpres ; nous nous engageons à ne jamais manquer à ce devoir si sacré. (Congrès cathol. de Saint-Antoine, 1894.)

2. Ecole Supérieure de Sainte-Geneviève à Paris.

da! Berak entzun nahi ditu Eskola guziko hirur ehun muthil gezteekin. Bertze egiteko guziak bazterrerat utzirik, kaperara doha chuchen, eta han dago Bezperak burutik-buru akhabatu arte. Eta gehiago dena, kantu eder hek, aldareko aphaindura aberats hek, eta azkenik Sakramendu Sainduaren benedizioneko argi, othoitz eta bildutasum khartsu hek, hainbertzetaraino bihotz guzia hunkitzen eta hausten deraukote non nigarrak gaintitzen baitzerauzko (1). Eta guziak elizatik artheratu-eta ere, han gelditzen da oraino luzaz Jeneral *de Sonis*, are osokiago gozatu beharrez Bezpera hekietarik bildu duen probetchua eta atsegina. Gero, elizatik atheratu denean, eskola handi hartako muthil gazteak biltzen ditu eta guzieri Bezperetarako jarraikitasuna bizi guzikotz gomendatzen.

Egun hartan berean, Igandearekin eta Bezperetako demboran, huna zer gerthatu zen Pariseko kolejo edo eskola hortarik hurbil.

1. Ceux qui ont essayé d'analyser la beauté des prières de l'Eglise, ont reconnu que rien n'est comparable à la magnificence du langage qu'elle fait entendre en ses Vêpres. (H. BOLO, *Les Sublimités de la Prière*, p. 294.)

Parisen orotarik ikhusten da, on alatzar,

Beraz, eskola hortan Bezperak ari zirelarik, gizon arnotu bat ostatu eder baten aitzinean chutik zegoen. Zer ari zela usteduzu? Ostaturiko athearen neurtzen. Behin, bietan, hiruretan izariak har ; gero berriz ere atheari so, eta alde guzietarik ikher eta hunki ; azkenean bere mihi mothelarekin dio : « Bi metre gora, metre bat zabal, ez dezaket nik hori sinets !... »

Zer bada ez dezakezu sinets ? galdatzen derauko adizale batek.

« Ez dezaket sinets athe hau hoin ttipia dela, ezen banituen idiak, banituen arthaldeak, banituen landak eta phentzeak, eta guziak sekulakotz ostaturiko athe horri barna iragan dire ! Ez dezaket hori sinets... Eta arditik nihon ez dut... »

Gizon hori laboraria zen, hirirat Igandarekin ethorria, maiz gerthatzen den bezala Pariseko inguruetan. Ostatura jarraiki orde, Bezperetara jarraiki balitz, ez bide zen arditik gabe geldituko !...

Bai horrela da. Jainkoari khen, debruari eman, dio erran zaharrak. Elizatik kampo dabilana Igandetan, ostaturari jar-

raikitzen da; orduan zayo phitzen, suhartzen, osoki moldegaizten edaneko thirria, galkor bezain ahalkegarri dena, arima, gorphutza, ohorea, oro joiten eta galtzen dituen.

Igandeak urrundu behar ginituzke bekhatutik, eta aldiz ostatuak ez du are barnago beizik gizona pulumpatzen bekhatuzko leizetan.

Igandeak deslothu behar ginituzke asko pendura lurtiar hastiagarrietarik, halanola jan-edanetako eta lohikeriazko zoramendu batzuetarik, eta aldiz ostatuak gorphutza berotzen du, nahasten, deboilatzen, sordiesten.

Igandeak arimari indar berri bat eman leraukio ongiarentzat; eta nola aste guzian arima hori esku-lanetan oro griñaturik, ithorik eta ehortzirik bezala egon baita, ah! Igandeak behar luke chutiarazi, altchatu, bere Jainkoarekin bekhoz-bekho ezarri, zeruko alderat hegaldarazi; eta aldiz ostatuak zer egiten du egun hartan berean? arima gaicho hura goratu behar orde, ez du are ahalago beizik ukhurtzen eta lurtiartzen.

Jainkoak eman derauko gizonari arnoa

bainan izariz eta beharorduan edateko, bere neke-izerdieri hobeki ihardokitzeko, bere eritasun eta goibelduretan on egiteko, ahideri eta adiskideri zor zeraukoten bihotz edo arraitasunaren agertzeko. Eta zer gerthatzen da? Jainkoak egin emaitza hortaz beraz gizona baliatzen harren laidostatzeko eta Igande egunetik debruaren egun bat egiteko (1).

Horra igande edo besta arrats bat; hordikeriari eta asekeriari emana den gizona heldu da etcherat, Jainkoak daki nola eta Jainkoak daki noiz, Bezperetako dembora eta arratsalde guzia ostatuan iraganik. Emazte hiratu bat han dago, nigarrez urturik, bere lagunaren beha; eta jin zeraukonean, ai ezin jasan dezake

1. *La responsabilité des marchands de vins.* — Un individu, c'est en Amérique que la scène se passe, qui s'était abominablement grisé dans un bar, avait glissé en sortant et était allé tomber, en titubant, sur le bord d'un trottoir où il se fracassa la tête.

Sa veuve a intenté un procès en dommages-intérêts contre le débitant qu'elle rendait responsable de la mort de son mari et auquel elle réclame une forte indemnité.

Le tribunal américain lui a donné raison.

Une pareille jurisprudence appliquée en France serait plus efficace que tout l'arsenal actuel des lois et ordonnances répressives contre l'ivresse.

(Journal *La Croix*, 18 sept. 1894.)

haren moldegaizkeria. Bihotzak goiti egiten derauko eta hasten da zerbaiten erraiten. Bainan horra non atheratzen diren gizon hordiaren ahotik madarizione, juramentu, etchea errotik eraman dezazketen zer-nahi burho ikharagarri ; sukhalde harek, gambara harek, ifernu bat iduri dute.

Oi emazte dohakabea, atchik ezazu, zapha, bortcha zure bihotza eta bereziki zure mihia, bertzenaz eroriko dire zure gainera eta zure haurren gainera, solasik borthitzenak, egintzarik gogorrenak. Horiek dire bai zinak eta minak, eta bizkitartean hobe oraino, miletan hobe ichilik egoitea. Erran zaharra da :

Zeha ezak ona, hobeturen duk,
Zeha ezak gachtoa, tzarturen duk.

Jainkoari altcha zozu bihotza, othoitz egizu haren kurutze sainduaren oinetan, eta bertze ordu batez balia zaite zure lagunari erran behar direnen erraiteko.

Horrela ditu etcheakoak asaldatzen eta zorigaizten, Bezperetara jarraiki behar orde Igandea ostatuan iragaiten duen gizon zintzurkoyak. Eta bertze desmasiarik ere baderabila, bere ontasunak chahutzen ditu. Alde batetik ostatu hartan ez daz-

kote kitorik emaiten bere jan-edanak ; eta nork erran zer sosak ez dituen hor iresten urtheburu batetik bertzera ? Eta bertze aldetik zombat eta zombat jende atrebitu ez dire baliatzen edale horren trempu nahasiez, zer-nahi amarru eta maltzurkeria sakatzeko ?

Jende atrebitu horiek badukete gizon gaizo horrek ez bezalako sosik ; bainan ikhusten arnotua dela eta baliatu nahi, erran zaharraren araura jokutzen dire : *Ardia ahuntzari ileketa.*

Nihaurek ezagutu izan dut Etcheko-Jaun bat, familia handia eta ontasun ederrak zituena, bainan Igande gehienez, goizeko Meza entzun eta ostatuan sarturik, han bazkal eta han afal, deus Bezperarik gabe, jan-edanean ausarki zegoena.

Eta huna zer egin zeraukoten adiskide etsai batzuek.

Adiskide horiek ziren bi Etcheko-Jaun zorrez gaindituak eta ezin ihardokiz, bethi diru maileatzen ari zirenak. Emeki-emeki, ostatuan burua beroazi-eta, zortzi milaliera maileatu zazkoten ; bertzalde dotzenabat milalieraren bermegua sinarazi ; eta azkenean bi adiskide horiek Ameriketarat

joan ziren ihesi, hekien etcheak saldu zituzten, eta gure Etcheko-Jaun edaleak ez zuen arditik bildu bere hartzetarik, bainan bai bermegua zozo hek oro pagatu. Errana den bezala gerthatu zaukon : *Non fida, han gal.*

Hortik ageri da zer ostikua eman zeraukon bere etcheari. Bera hil da, arnoak gazterik itho du ; bainan haren ontasun ederra ere zorrek eraman dute, eta haren familia handia, norapait barheyaturik, ahal den bezala bizi da (1).

1. Nous trouvons dans une petite publication ouvrière le rapprochement très saisissant que voici :

Pour Kensington, faubourg de Londres, les dépenses en boissons enivrantes s'élèvent à 587,320 liv. sterl., soit 14,680,000 fr.

Au lieu de la gaspiller dans les cabarets, imaginons cette somme dépensée dans les magasins de Kensington. Elle permettrait d'acheter :

30,000 vêtements complets d'ouvriers à 50 fr.	1.500.000
60,000 chemises d'hommes, en coton, à 3 fr.	180.000
30,000 paires de bottes à 15 fr.	450.000
30.000 vêtements complets de femmes à 50 fr.	1.500.000
60,000 chemises de femmes, en coton, à 2 fr. 50.	150.000
100,000 vêtements complets d'enfants, à 20 fr.	2.000.000
A reporter.	5.780.000

Bethidanik ikhusia dena giristinorik hoberenak arthoski jarraikitzen direla Bezperetara. Neronek gizon gazte bat ezagutu izan dut ez baitzuen Bezperarik sekulan huts egiten, eta ordu beretik her-ritar guziek ikhusbidetzat baitzedukaten ; ororen lorea eta argia, egiazko saindua.

Haren besta eta atsegin guziak izatu ziren bethi elizan, etchean, Bezperetarik lekhora pilota-partida eder batzuetan.

Ilhabete guzietz eta artetako besta ge-

Report	5.780.000
100,000 paires de souliers d'enfants à 5 fr.	500.000
50.000 lits d'enfants à 20 fr.	1.000.000
30,000 lits complets à 40 fr.	1.200.000
30,000 ameublements de maisons d'ouvriers à 150 fr.	4.500.000
30,000 séries de linge de ménage à 35 fr.	1.050.000
Construction d'un vaste club ouvrier avec bibliothèques et salles de conférences.	400.000
Bains, gymnase et lavoir public.	250.000
	<hr/>
	Fr. 14.680.000

Voilà qui donnerait de l'ouvrage aux fileurs de lin, de laine et de coton, aux tisseurs, aux ébénistes, aux maçons, aux innombrables métiers qui en dépendent !

Hélas ! hélas ! ne pourrions-nous pas très justement faire pour la Belgique les mêmes réflexions douloureuses ?

Les mêmes réflexions ne sont-elles pas applicables à tous pays ?

(*Univers*, 1er Janvier 1892.)

hienez kofesatzera eta komuniatzera chuchen ethorriko zen.

Eta sekulan haren ahotik den gutieneko elhe arhin edo lizunik. Gogoan zarabiltzan bethi Jaundone Pauloren hitzak : «Jainkoaren nahia da izan zaitezten saindu, eta hortarakotz begira zaitezten lohikeria guzietarik, eta batbederak garbi atchik dezan bere gorphutza. »

Jitez hazkarra zen eta osasun onekoa, bainan bihotzmin bat handia garrayatzen zuen aspaldian berekin. Gazte-gazterik eta ezagutu gabe, galdu zuen bere Ama, eta hamabortz urthetara heltzearekin bere Aita maitea ere hiltzen ikhusi zuen. Ez ziren bi haurride beizik gelditu, hura hamabortz urthetan, eta bertze anaya bat hogoi eta bat urthetakoa. Anaya hori soldado joan behar izan zen ; eta Jainkoaren nahia ! eritu zen laster eta hil.

Horra beraz bakharrik lur huntan gure muthil gazte prestua. Oi zer nigarrak ! eta ere zerurat laster hegaldatzeko zer gutizia, zer lehia, zer ezin-egona !

Aita Ama maiteak, zertako mundutik
Zerurat joan zineten ni hemen utzirik ?

Ez dut mundu hunetan izan sosegurik,
 Ez baitut ezagutu amaren mintzorik.
 Anaya bat banuen haurra nintzalarik,

Soldado joan zen eta nik ez dut berririk;
 Aita Amekin dela ez dut ez dudarik,
 Eni begira daude hirurak zerutik.

Emeki-emeki bihotzmin horrek osasun
 guzia galarazi zeraukon. Bainan lotsatze-
 tik urrun, gorphutza eriago eta arima
 hazkarrago, irriz zagon heriotzeari. Bi
 ilhabetez egon zen ohean gelditurik.
 Egun guzietz ibiltzen zitzayon bere Kofe-
 sora, eta astean behin, larumbatean, Ama-
 Birjinaren egunarekin, ekhartzen zerau-
 koten komunionea, bere Jesus maitea.

Oh! muthil gazte hori dabilke beraz
 lañoki lurreko ilhumpe huntarik; Jain-
 koak bere besoetan harturen du; eta horra
 non haren bilha dathozin zerutik Aita,
 Ama, Anaya!...

Hemeretzigarren urthean hil izan zen.

Gora zare hegaldatu,
 Uso garbi aratza :
 Mundua duzu gaitzetsi,
 Ikustea berantetsi
 Aingeruen egoitza !

Botz ozoki ederra zuen muthil gazte

horrek, kantari gozoa eta trebea zen, Igandeko meza-nagusian eta bezperetan eliza guzia choraturik zedukan galeria gagnetik. Bainan mezan baino ere hobeki Bezperetan zuen kantatzen, eta huna zertako. Bere adineko gizon-gazte andana bat elizan ongi kantatzera moldatu zuen Jaun-Erretoraren laguntzarekin (1), eta nola Igande goizetan ezpaitzitezken guziak Meza ber batetararat ethor, eta aldiz bai errechki Bezperetara, orduan zuten hobekienik elkhar aditzen orok batean kantatzeko.

Ez dut nik sekulan halako Bezpera ederrik entzun, eta guziz *Magnifikatean*, gure muthil gazte prestu hunek bertze guzieri berak bakharrrik ihardesten zue-nean; ez dut uste deus choragarriorik baditekeen. Biba Eskualdunak!

Aspaldi bizi gare Kristoren legean,
Betitik sinhesirik Jainko bakharrean.
Igandetan lorian gure elizetan,
Guziak garelarik kantaz hari betan.

1. Aux yeux de la foi, c'est vraiment un noble et méritoire travail que de former les voix à chanter les louanges de Dieu. (Mgr CATTEAU, lettre sur le chant grégorien.) — *In ecclesiis Dei psalmodia cantanda precipitur, ut fidelium devotio excitetur, in hoc nocturnum divinumque officium, et missarum celebritates assidue clero ac populo sub maturo tenore distinctaque grada-*

Bai, Igande arratsaldetan eliza jendez bethea eta guziak elkharrekin deblauki eta bozkariotan kantuz ari, ah! zer dai-teke ederragorik?

Jaundone Paulok dio : Gaindi bedi Kristoren bozkarioa zuen bihotzetan, eta haren hitza zuen aho-mihitan maiz ibil bedi, elkhar berotzen duzuelarik psalmo, himmo eta kantika izpiritualez, Jainkoari eskerrekin bihotzetik kantatuz (1).

Eta lehenago Esther erreginak othoitz hau egin zeraukon Jainkoari : Oi Jauna, nere othoitz entzun ezazu, gure nigarrak bozkariotara alda zaitzu, ospa dezaguntzat zure izena; ez hets othoi! zu kantatzen zaituzten ahoak (2).

tionē cantantur, ut eadem distinctione collibeant et maturitate delectent. (Bul. Docta Sanctorum, Joan. XXII.) — Les curés auront soin que les Vêpres soient chantées dévotement, distinctement et sans précipitation; et, pour cet effet, Nous leur recommandons de s'appliquer à former au chant quelques-uns de leurs paroissiens qui aient de la voix et de la piété. (Statuts synodaux du diocèse de Bayonne.)

1. Pax Christi exultet in cordibus vestris, Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientiâ, docentes et commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. (Col. 3, 15, 16.)

2. Convertite luctum nostrum in gaudium ut viventes laudemus nomen tuum, Domine, et ne claudas ora te canentium. (*Esther*, 13, 17.)

Ez zioen ez ustegabeen izkribatzaile aipatu batek : Aingeruetarik heldu zerauku kantua, bere egiazko ithurburua zeruetan du (1).

Urrunago ere badoha bertze bat : Ez choilki aingeruetarik, bainan Jesu-Kristo beraren ezpainetarik atheratuak dire elizako gure kanta ederrak, *et hymno dicto exierunt in montem Oliveti* (2).

Jarraik beraz Bezperetara eta han bihotz guziz errepika psalmoak, himnoak, kantikak, *commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus* ; eta zerutik jautsi kantu Jainkozkoen bidez, gaiten zeruan berean aingeruekin khandatzerat hel (3).

1. Le chant nous vient des anges, la source des concerts est dans le Ciel.

(CHATEAUBRIAND, *Génie du Christianisme*.)

2. Le chant chrétien est né sur les lèvres mêmes de Jésus-Christ, qui sortit de la dernière Cène et marcha à sa Passion après avoir chanté l'hymne.

(HENRI BOLO, *Sublimités de la Prière*.)

3. La liturgie chante sur la terre les mystères du Ciel et nous prépare aux cantiques de l'éternité.

(DOM GUÉRANGER.)

V KAPITULUA.

Bezperen ondotik nola iragan dembora.

Bezperen ondotik gizon gazteak plazan hazkarki jo dezala pilotari. Zaharrek aldiz *musian* dukete libertimendurik hoberena. — Baina batzu ala bertzeak etcherat bil gozlik. — Neskatcha gaztea Bezperetarik dohala chuchen etcherat edo Seroretarat. — Aita-Amekin, familian, Zerbait itzuli egin daiteke.

BEZPEREN ondotik Igandearekin zer egin, nola bil arratsa? Ez da aski elizan othoitz eta kantu egitea, handik kampo ere behar da aphurbat deskantsatu. Neurthitzlariaren errana da :

Eskualduna, lurreko jendaya guziek
Bethitik alegera ezagutu ditek ;
Ez ahal duk gambiatzen engoitik hasiko,
Larrua aiseago bide dik galduko.

Bai Igandeko bezperetarik lekhora behar du jendeak deskantsatu, baina nun eta nola ?

Hasteko muthil gazteak plazara doha-

zila eta pilota-partida eder bat egin, lachoan, errebotean edo bederen plekan, eta omore onarekin ibil nahi bezenbat laster eta jauzi. Joko guzietan ez da deus hain ederrik nola Pilota. Ziberuak eta Garazik galtzen ari dute; hambat gachto hekientzat; bainan oraino Laphurdik pilotari ederrak baditu:

Pilotako jokora agertzen denean,
Galtzak eta athorra bakharrrik soinean,
Atzetik bildu jendek egiten aithorra
Gazte lerdena dela muthil Laphurtarra.

Agian bethi Laphurdiko gazteriak pilotaren trebetasuna atchikiren du. Bainan diot berriz ere Ziberuak eta Garazik joko eder hortan jarraiki behar luketela:

Ez dire Bachenabar
ez eta Chubero,
Eskualdun joko huntan
aspaldi hain bero.
Eskualdunak pilota
utz baleza, gero,
Kaskoindu dela fama
laster jarraik lero.

Horra beraz, — ez ofizioetako demboran ez, — bainan Bezperetarik lekhora,

horra muthil gazteentzat libertimendu guzietarik ederrena eta hoberena: Pilotan aritzea alegeraki eta hazkarki.

Libertimendu gachtoetarik aldiz, eta guziz dantzatik, Igandearekin are oso kiago urrunt ditezela gazteak, ezen ardurako egunetan ere gaizki denaz geroz dantza, zombatez ez da gaizkiago Jaunen egun sainduan?

Elizako Aiten arabera, deusere ez da hirriskutsuagorik dantza baino. Guziek, boz batez, arbuyatzen eta debekatzen dute libertimendu arimen galgarri hori.

San Ambrosio, Elizako dotor eta argi handiak dio, dantza eta lohikeria elgarrekin dabilzala. San Efremek aldiz dio, dantza jende gazteen garbitasunaren hobia dela, zeruaren dolua, ifernuaren bozkarioa, debruaren balentria.

San Ambrosiok dio oraino, ez dela dantzarat hurbiltzen jende ohorezkorik ez eta kontzientzia mimbera duenik.

Eta huna san Agustin handiaren hitzak: Hobe litake besta-igandetan lur iraultzen aritzea ezenez eta dantzan:

Gizon girichtino onek eta egungo eguneko dantza itsusien berri ongi dakitenek goraki diote, begi garbiz ezin ikhusiak

direla. Bertzalde, aski dugu Ebanjelio sainduaren zabaltzea, eta han ikhusiko dugu eta mende gusiek ikhusiko dute Jaundone Joani-Batistaren burua dantza baten eta dantzari lohi baten saria izan dela. Beraz, gazteak, urrun, urrun egon zaitezte libertimendu edo josteta galkhor hortarik bai-eta hori maite dutenearik.

Gizon adinekoek ez dute Pilotan aritzeko ahalik. Errainak gogortu, besoa phizutu, bichta laburtu, ai! pilotak hekientzat aspaldian egin du bere aldia. Gaurgoitik emekichago behar dire libertitu. Zer jokotan gehienik? Neurthitzlariak erraiten deraukote :-

Asko gizon herritan, Bezperen ondotik,
Hurbiltzen dire pausuz *museko* tokitik ;
Alegeratzen dire, oihuz *hordagoka*,
Mahain berean jarriz lau edo seirazka.

Bainan gero gaztek ala zaharrek zer egin behar dute ilhunduz geroztik ? Etcherat tenorez itzuli, ostatu galgarri hetan gelditu gabe. Ostatatuetan berant egoiteaz geroztik, hobe laiteke miletan Bezperetara sekulan ez ethortzea, pla-

zako alderat den gutienik ez hurbiltzea. Beraz, gizon maitea, ostatuetan berant egoiteko eritasunaz hartua bazare, bazkal-eta etchean geldi zaite, erran zure arrosarioa eta dembora pasa etchondoko eremuetan.

Neskatcha gaztez den bezembatean, Bezperetarik lekhora ez dute bertze biderik hartu behar baizik ere etcheratekoa, non ez diren Serorak hekien herrian. Serorak balinbadire, dohizala hekien gana et han beren lagunekin apurbat liberti. Bainan ahalaz goizik behar dire nor bere etchera bildu. Hekientzat bereziki eginak dire neurthitz hok :

Bego etcheko chokhoa oraino nor-berari !
Bego ait-amen etchola haur zuhur denari !
Etchea bethi etche da, zombat den itsusgarri ;
Kampo bethi kampo da, zombat den eder-
[garri.

Etchean pena guziak dirade kontsolatzen ;
Etchean zauri minenak noratbait-ere hertzen.
Irriak, solas gozoak, non dirade han baizen,
Gaualdera familia denean bateratzen ?

Asko jendeentzat, Bezperetarik lekhora itzuli bat bidearen gainean Aita-Amekin

edo haurridekin edo adiskide zombaitekin, egiazko deskantsua da. Itsas-hegian direnek itzuli hori maiz untzitcho batean itsasoari gora egiten dute, eta nik uste deskantsatze ederragorik ez daitekeen. Neronek huna zer ikhusi dutan berriki.

Jaun aphez bat eta untzi-kapitain ohi bat, Ziburuko hegitik itsasoari gora joan ziren Bezperak erran-eta. Mariñel zahar bat, *Ganich*, zuten untzitchoaren bidari. Urteko arorik ederrena zen, uztaila; itsasoak lo zagoela iduri zuen, ezti-eztia, den gutieneko goibeldurarik gabe; haize laño eta gozo batek ur-achala zimurdikatzen zuen, hala-nola belhar ondo gurdoa gure phentze gizenetan, eta untzitchoaren oihala hampaturik zedukan, behi esnedunaren errapeak iduri; eta iguzkia aphaltzen hasia zen, bainan oraino bere argi guziarekin, deus phindar borthitzik gabe, itsasoa amultsuki ferekatuz, Ama on batek bere haur maiteari egiten deraukon bezala.

Untzitchoa haizeak hegaldaka zeramalarik, gure hirur Jaunek bazuten elkharrekin zer erran. Aro eder horrek phizten zeraukoten bihotza eta zalhutzen mihia. Huna hekien solasetarik zerbait.

Kapitainak : — Jaun Apheza, zer diozu dembora huntaz? Othe daiteke gure begiek dakusaten ikhusgarri hau baino choragarriorik? Eta nola ez orhoit gure Jainkoaz horrelako gauza ederrak mires-tearekin? Goraki erran dezaket Mariñelak itsasoan Jainkoa kasik bekhoz-bekho ikhusten eta hunkitzen duela.

Jaun Apezak : — Bai hola da, alde guziz egia diozu, bainan Mariñelaz bezain ongi laborariaz ere eta gogo zuzeneko gizon guziez gauza bera erran dezakegu.

Ezen nor-nahik zerurat altcha dezazke begiak eta ikhus iguzkia, ilhargia, hambat mila izar, gaineko eremu eder eta zabalaren hedaduran hain arrimu choragarrian ezarriak. Beren itzuliak hain chuchen egiten dituzte; eguna eta gaua, uda eta negua bere demboretan, behinere huts egin gabe, ekhartzen derauzkigute!

Nork bada, Jainkoak baizen, ezarri ditu eta daduzka arrimu eder hortan? Nork darabiltza hain chuchen beren itzulietan? Ezen ikhusia da horrelako arrimu ederrak norbait nahi duela egilerik, aphaintzalerik, eta mendez mende iraunarazlerik. Eta berriz ere, nor daike hura, Jainkoa baizen?

Horren gatik zioen Dabidek : Zeruek derrate Jainkoaren ospea, eta oltzeak (1) diotza haren eskutikako lanak.

Hola behar ginduke bethi gauza egine-

1. Huna *Eskualdunak* zer dioen hitz horren gainean ; (N^o du 14 août 1891).

L'Eskuara possède une force de résistance vraiment remarquable. Voilà des siècles que cette langue lutte contre le pouvoir d'absorption et d'infiltration des deux idiomes voisins et immensément plus répandus, le français et l'espagnol, sans que rien puisse faire prévoir encore sa disparition. Les livres les plus anciens, écrits en *eskuarien*, comme par exemple le *Geroco gero*, d'Axular, sont aussi intelligibles aux lecteurs que s'ils venaient d'être édités d'hier. Nous avons soutenu ailleurs qu'à l'heure actuelle il s'opérait même un véritable travail de reconstitution du basque dans ce que le temps pouvait avoir détruit ou altéré. Le catéchisme et le paroissien ne sont plus les seuls livres eskuariens qui se trouvent entre les mains du peuple ; d'autres volumes, écrits dans une langue pure, sortent tous les ans des imprimeries de Bayonne et trouvent un rapide écoulement. D'un autre côté, la presse périodique pénètre tous les jours davantage jusque dans le plus humble village, habituant le public à user d'expressions déjà oubliées ou en train de l'être. Une véritable littérature nationale est en voie de formation, grâce aux efforts de nombreux écrivains et aussi, disons-le, à la générosité patriotique de M. d'Abbadie, membre de l'Institut. Cependant, il se trouve encore certains mots de notre vieille langue qui ne sont pas rentrés dans le dictionnaire usuel.

Il en est ainsi du mot *olsea*. Ce mot, aujourd'hui incompréhensible, signifie ciel. Il a été remplacé à l'avènement du christianisme, sans doute, par le mot dérivé du latin *celua, celia, cerua*, selon les dialectes.

tarik hekien egileraino igan. Gainerakoan, kamporat ilkhi gabe ere, Jainkoa geroni baithan kausituko dugu. Badugu ezen arima, badugu gorphutza ; nork uste duzu elkharri iratchiki dituela bi gauza horiek, — beren baithan arras desberdinak, — bain hertsiki non, gorphutza ongi denean arima boz, eta gorphutza gaizkitzen denean arima ere ethentzen bezala baita ? Berriz, gorphutzean baditugu begiak ikhusteko, beharriak aditzeko, mihia

Olsea était la résidence du dieu des Basques, *Jaun goicoa* ; *celua* est le paradis des chrétiens.

On retrouve cependant ce terme antique dans certains mots composés. Ainsi *olsadarra*, arc-en-ciel. Ce mot dérive de *olsa*, ciel, et *adarra*, corne, et signifie corne ou croissant du ciel.

Eclair se traduit en un de nos dialectes par *ozpina*, qui se décompose ainsi : *ols-pina*. Il en est de même de *orsanza*, tonnerre, qui vient de *olz-asanza*, bruit du ciel.

Les anciens se figuraient le firmament comme une voûte solide et ronde, et c'est pourquoi la désinence *olse* rentre dans certains mots désignant des objets affectant la forme sphérique. Nous citerons, dans cet ordre d'idées : *arolsea*, qui signifie œuf ; *olse-mendi*, montagne ronde, etc. Nous croyons que l'ancienne famille navarraise d'Olce porte sur son blason des étoiles sur champ d'azur, de véritables armes parlantes.

Ce mot antique de la langue des ancêtres mérite donc d'être recueilli précieusement. *Olsea* doit remplacer *celua*, c'est un droit absolu si l'on peut encore évoquer le droit d'aînesse en cette fin de siècle.

mintzateko, eskuak eta besoak lanean aritzeko, eta bertze hambat indar eta gai biziko beharrentzat.... Uste duzu gizonak eginak direla horiek? Ez, ez; Jainkoak bakharrrik egin ditu, eta hari bakharrrik zor deraukogu esker eta maitagune.

Hortik, Jaun kapitaina, zure erranari nere ihardestea: Bai, mariñelak bezain ongi laborariak ere eta nor-nahik, ala bere baithan ala inguruko gauzetan, Jainko handia ikhus eta hunki bezala dezake.

Mariñelak: — Nolaz daitezke bada Jainkorik ez dela aiphatzerat ere atrebitzen direnak?

Kapitainak: — Ai Ganich, nik bezala ikhusi bazinitu munduko bazter eta zokho beltzak, bazinakike bai zertako duten Jainkoa ukhatzen. Ukhatzaile horiek badakite gezurrez mintzo direla, eta ez dute nahi argitu, eta demborarekin are gehiago borthizten dire beren gezurretan. Gure arbasoen errana gerthatzen zaye:

Bere nahiz eri denari
Nork emanen dio osagarri?

Jainkoak begira behin jaidura tzarrerri esku hartzerat uztetik; ezen hetarik ilkhi lanho beltzak adimendua bera goibelduko

eta itsutuko du. Eta horra zer gerthatzen zayen Jainkorik ez dela erraiten duteneri. Egundainotik nabaritu izan da, Jainkorik ez delako ausartzia hortarat erori eta atrebitu direnak, bihotz galdu eta bethi kasik bekhatu ahalkagarrienerj saldu batzu izan direla. Alabainan badakusate, Jainkorik balinbada, hekien etsaya behar dela izan, bizi diren urratsetan bizi direno. Nahi lukete beraz ezbalitz Jainkorik; eta nahi horrek dakharzke Jainkorik ez dela erraterat.

Jaun Aphetak : — Bainan, Jaunak, zer zauzue gure solasez? ez othe gare deskantsatzera abiatuak itsasoari gora eta ez prediku entzutera? Meza-Bezperetan ginen hirurak, ez othe dugu Igande huentzat eginik aski? Hots beraz bertze solas arhinago zerbait !...

Jaun Kapitainak : — Ez dakit baduguntz Igandearentzat eginik aski, bainan gure Katechima zaharrak Meza-Bezperetarik bertze zerbait ere nahi zuen. Huna zer dioen hitzez-hitz :

« Igandetan bat bedera hari bedi zombait liburu debozioezkoren irakurtzen, edo katechimaren irakhasten bere haurrei

eta sehiei, edo bere anayei eta arrebei, edo aizpei (1). »

Eta beraz, Meza-Bezperak entzuna-gatik, gure solas Jainkozkoa luza dezagun eta garbi.

Hauche zait eder, ni bezalako kapitain zahar batek Jaun Aphez bati erraiten baiterauko jostetak utzirik solas Jainkozkoetan berma dadien ! Othoi barkhaturen derautazu. Nere haur-demboran gure Ama gaichoak ezginituen Igandearekin behinere afariterat utziko non ez ginuen lehenik anaya-arrebek elkharrekin Saindu baten bizia irakurtu.

Horrela zen lehenago Igande eguna atchikitzen. Ez choilki Meza eta Bezperak, bainan oraino arratsaldetan irakurtze onak, edo Sainduen bizian, edo katechiman, edo Testament zahar eta berrian.

Jaun Aphezak : — Zuk uste baino atsegin handiagoa egiten derautazu. Nere solas goraitiarrez zuek akhit beldurretan nindagon.

Zure hastapeneko elheari nago beraz, Jaun Kapitaina.

Ederki mintzatu zare. Apostolu han-

1. De Lavieuxville Bayonako Aphezpikuaren manuz imprimatua, 1732.

diak bezala egiten duzu, eta gorphuzeko begieri agertzen diren gauzetarik indar hartzen du zure bihotzak, orai ezin ikhusizko goratasunetarat atchatzeko (1).

Bainan bertze kreatura guziek baino ere gehiago, itsaso eder hunek gaitu Jainkoaren ganat altchatzen. Beha : — Itsasoa handia da, zabala, mugarik gabea; eta zombat nahi urrun Mariñelak bere begiak heda ditzan, bethi urak ditu ikhus-ten, bethi uhinak, bethi ezin asmatuzko eremu leihorgabe lotsagarriak (2). Horrelakoa da Jainkoa ere, handia eta osoki izarigabea. Bai eta itsa^sforik zabalenak gainditzen ditu, eta hedatzen da leihorraz haratago, eta zeruak ere ez dire herrauts pikor bat baizen haren aldean, eta mundu guzia bere eskuko erhietan darabila. Hor-
takotz zioen Moysek : Jakin zazue beraz eta gogoan har, Jainko bezala, Jauna aurkhitzen dela zeru-gainean eta lur-beherean (3). Eta Jobek : Zerua baino goragoa da, ifernua baino barnagoa da,

1. Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur ; sempiterna quoque ejus virtus et divinitas.

2. Cœli et terra clamant, Domine, ut amemus te.

3. Scito ergo et cogitato quod Dominus ipse sit Deus in cœlo sursum, et in terra deorsum.

haren hedudurak gainditzen ditu lurraren luzetasuna eta itsasoaren zabaltasuna (1). Berdin Dabid erregeak : Norat ihes egin dezaket zure begietarik ? zerura igaten banaiz, zu han zare ; ifernura jausten banaiz, orobat han zare ; eta goizetik nere hegialak hartzen baditut eta itsosoaz harat joaiten, oraino ere zure eskuak hatzematen nau (2).

Bai, bai, itsaso eder hunek gure gogoa Jainkoaren ganat altchatzen du. Izpiritu-Sainduaren beraren errana da : Jainkoa itsasoko uhinen gainean darabila : *et graditur Deus super fluctus maris* (3).

Bai eta itsasoko leizetan barna jautsia dago Jainko handi hori : *numquid ingressus est profunda maris ?* (4) Jainkoak ditu ibilkatzen eta moldatzen itsasoaren indarrak eta ezitzen haren uhin borthitzen oldarra : *tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas* (5).

1. Excelsior cœlo est, profundior inferno, longior terrâ mensura ejus, et latior mari.

2. Quo a facie tuâ fugiam ? Si ascendero in cœlum, tu illic es ; si descendero in infernum, ades ; si sumpsero pennas meas diluculo et habitavero in extremis maris, tenebit me dextera tua.

3. Job, 9, 8.

4. Ibid. 38, 16.

5. Psal. 88, 10.

Horrela, haizeri eta itsaso hasarretuari manatu zerayen Jesusek, eta jabaldura gozo bat egin zen: *Jesus imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna* (1). Eta Jesus amultsu hori bera, leihorreko bideetan bezala, itsasoaren bizkarrean ere urez-ur oinez zabilan: *Jesus venit ad eos, ambulans super mare* (2).

Hortik, berriz ere diot Jainkoa osoki ederresgarri dela itsasoaren hedadura, barnatasun, kalerna, gozo eta bertze goiti-behera guzietan: *mirabilis in altis Dominus* (3); eta bortchaz ere mariñel bat behar dela bethi Jainkotiar eta girichitino on.

Mariñelak: — Ai Jaunak, zuek errechki mintzo zarete. Aithortzen dut bai egiak direla zuen elhe guziak eta Mariñelarentzat ez daitekela itsasoan luzaz irauterik non ez duen bere bihotza Jainkoaren baithan bermatzen eta hazkartzen. Baina itsasoak, zuek uste baino bihotzmin gehiago emaiten derauku. Eta hemen mintzo naiz neronek jasan minez, mintzo

1. Math. 8, 26.

2. Ibid. 14, 25.

3. Psal. 92, 4.

naiz nere barne guzia bethi zaurthurik dadukaten zorigaitz ezin ahantziez. Itsasoa ederra dela!..... bai hala da; beha ordean, beha leize beltz horri; nik hor baditut bi seme, gazte-lorean irhetsiak, bethikotz galduak!...

Hitz horietan, Mariñel zaharraren begietarik bi nigar handi jautsi ziren.

Kapitainak: — Bai, hala da, nere adiskide on hunek itsasoa bi seme galdu izan ditu. Eta nolakoak! batek hogoi eta zortzi urthe, bertzeak hogoi eta laur, biak berriki ezkonduak eta haur gazte aingeru batzuez inguratuak, ai zer lastima eta zer bihotzmina! Untzirat igan eta ilhabetea gabe, Ternuako hegietan galduak zirela ethorri zen berria. Eta geroztik haur gai-cho hek, emazte alhargun hek, Aita-Ama zahar gaizok, oi zer nihar ibayak ez dituzte ichuri!

Nik ere orduan egin nuen nigar, eta huna non diren nere nigarrak neurthitzetan neronek ezarriak; bihotzaren erditik atherayak dire; zuek ere, Jaunak, bikotzez entzun zaitzue.

- « Mariñelen emazteak,
- » Hainitzak senhar gabeak :
- » Bainan gure nigarrari,
- » Bedi Jesus gozagarri ! »

- « Elkhardanik urrurduak
- » Berriz biltzen tu Zeruak :
- » Zembatez triste bizia,
- » Hambatez eder saria !... »

Eta horrela gure gazteria guzia herri-
tik norapait, urez-ur, itsasoa gaindi,
urruntzen zaiku. Eta nor dire etcherat
itzultzen direnak ? Ai ! ez hainitz. Ez duzu
hemen ikhusten gu bezalako zahar ezin-
du batzuetarik baizen ; gazteak, herriko
loreak eta bozkarioak, edo itsasoko bide
leizetsuetan dabilta, edo itsaso beltz
hunek oraikotz irhetsiak ditu.

Eta, borthitzago ere dena, zombat
aldiz ez ditut neronek ur-hegi huntan
ikhusi gure gazte maiteak, beren itzuli
handia itsasoan egin-eta, untziarekin
galtzen, hemen berean, gure begien ait-
zinean, kasik gure besoetan.

Donibane, Ziburu, Hendaya, Hondar-
rabia, Getharia, Bidarte, Miarritze, zom-
bat aldiz ez ditutzue zuen semeak harroka
gaitz haukietan beren untziarekin lehert-

zen ikhusi ? Ai etche guti duzue zuen eremuetan haur bat edo bertze hemen galdu ez duenik.

Itsosoan ikhus zazu
 Untzi diruz bethea ;
 Orai artean egin du
 Bai ausarki bidca ;
 Uhinak dire aphaltzen
 Haren ingurunetan,
 Haizeak ditu hampatzen
 Haren belak lorietan.

Hurbildua da porturat,
 Aberats eta eder ;
 Horra non dohan sartzerat
 Zalhurik eta laster.
 Beha ! biltzen ari ditu
 Hagetako oihalak :
 Hala choriak hesten tu
 Lokhartzean hegalak.

Bainan kolpez altchatzen da
 Furian zirimola,
 Untzia kostara doha
 Bazterka dabilala.
 Ai ! hara non den borthizki
 Uhinekin guduan,
 Galdu behar du tristeki
 Portuaren onduan !

Jaun-Aphezak : — Nere adiskidea,

ederki erran duzu zure neurthitzetan :

*Zombatez triste bisia,
Hambatez eder saria!*

Zuk bezala nik ere badakit itsasoak bere leizetarat daramatzala gure gazte maiteetarik asko ; eta eskualde hotan Aita eta ama frango nigarretan dagozi beren umeak horrela galdurik ; bainan girichitino onaren bihotzminari datcheko bethi Jainkoaren laguntza, eta darraizkigun gaitz guzieri Jesussek sendagailu bereziak emaiten derauzkote. Balethor ere minik borthitzena, etsimendua, Jesus ona lethorke Lazaro hilari heldu zitzayon bezala, eta erran liro etsitu dohakabeari : Hobi beltz hortarik elkhi zaite, eta zure nahigabeak diraueno daramagun elkharrekin, eta biek, zuk eta nik, Kurutze bera besarkaturik garraya dezagun.

Mariñelak : — Oi Jaun Apheza, zure elhe onek bihotz guzia ezitzen deraudatet ; ene arima zaurthuaren gana dathozi, uri gozoa lur agortuaren gainera jausten den bezala.

Bainan ez dautazu hitzik erran Ama-

Birjinaz. Hura da mariñelen Ama berezi-
berezia. Beha hanche-harat... ikhusten
duzu Urruñako mendian Kapera churi
hura?... Sokorriko Birjinaren kapera da:

Tempestaren erdian, itsaso gainean,
Chalupa bat saltoka dabil lanjerean,
Mariñelek ez dute segurki orduan
Othoitz alferrik egin Sokorri gogoan:
Ama Sokorrikoa, othoizten zaitugu,
Zure haurrak baikare, begira gaitzatu.

Solas horietan gure hirur Jaunak Zibu-
ruko portuan sarthu ziren eta nor bere
etchera gan.

VI KAPITULUA.

Igandear zer dioten bi liburu zaharrek. —————

JAINKOAREN hirur garren Manamenduaz (1).

G. Zein da Jainkoaren hirur-garren manamendua !

I. Igandear begira eta santifika detzagula.

G. Manamendu huntan zer manatzen zaiku ?

I. Manatzen zaiku Igandear sainduki iragan detzagula.

G. Zein zen lege zaharrear Jainkoaren errepausuko eguna Juduek santifikatzen zutena guk Igandear santifikatzen dugun bezala ?

I. Hura zen Larunbata, zeren egun hartan Jainkoa errepausatu baitzen mundua kreatu zuen ondoan.

G. Eliza Ama Sainduak zergatik santifikatzen du Igandear ?

I. Zeren hura baita eguna, zeinetan

1. Grand catéchisme publié en 1733 par Mgr de Lavienville, évêque de Bayonne.

Jesu-Kristo gure Jauna bere phizteaz edo resurrezzioneaz sarthu izan baita bere errepausu eternalean.

G. Zer egin behar da Igandea sailduki iragaiteko ?

I. Lehenbizikorik : Egun hura iragan edo emplegatu behar da Jainkoaren zerbitzuan. Bi-garrenekorik , egun hartan nekhazale lanik ezta egin behar.

G. Zer egin behar da egun hura Jainkoaren zerbitzuan emplegatzeko ?

I. Meza oso bat entzun behar da egun hartan, eta bere faltaz entzun gabe gelditzen denak bekhatu handi bat egiten du.

G. Aski da gorputzez Meza Sainduan aurhitzea ?

I. Ez, han egon behar da atenzione eta debozione handi batekin.

G. Igandearen santifikatzeko ez othe da aski Meza ichil bat entzutea ?

I. Ez, ahal bezanbatean kausitu behar gara bertze alde Elizako Ofizio Dibinoetan, eta herriko Elizan egiten diren pregarioetan edo instrukzionetai., eta egun hartan hari behar gara obra onen egiten.

G. Zer aditzen duzu egun hartan egin behar ez tiren nekhazale lanez ?

I. Aditzen tut bereziki nekhazalek bere

biziaren irabasteko egiten ditusten esku lanak

G. Zeri gehienik ihes egin behar zayo egun hartan ?

I. Bekhatuari, eta bekhatua egin ahal dezaketen gauza guziei.

G. Igandear berze alde ezta bertze egunik santifikatu behar dugunik ?

I. Bai, santifikatu behar tugu oraino Jesu-Kristo gure Jaunaren Bestak Birjina Sainduaren eta bertze sainduen Bestak Eliza Ama Sainduak manatzen dārozki-gunak.

G. Nola behar dire santifikatu Besta egun hek ?

I. Igandea santifikatzen den bezala.

G. Nor dire manamendu hunen kontra maizenik bekhatu egkiten dutenak ?

I. Lehenbizikorik : Hek dire Ofizio Dibinoetara eta Elizako instrukzionetara ibilzen eztirenak.

2. Haurrak eta sehiak harat igortzen ezdituztenak, edo hek hara goaitetik gibelatzen dituztenak.

3. Igandeak eta Bestak atsegin hartzen eta debochean daramatzitenak.

4. Premiarik gabe, edo premia dute-nean ere Elizako aitzindarien baimendu-

rik edo permisionerik gabe lanean haritzen direnak edo bertze norbait lanean hari arazten dutenak.

PRATIKAK.

1. Ahalik maizena Igandetan eta Bestetan ibil gaitezin gure herriko Meza Naufira pregarioletara, eta Bezperetara.

2. Bat bedera hari bedi zenbait liburu debozinezkoren irakurtzen, edo Katicimaren irakhasten bere haurrei eta sehiei, edo bere anayei eta arrebei edo aizpei.

3. Ez ibil ostatuetara Igandetan eta Bestetan.

ISTORIOAK.

Judu bat nola izatu zen harrikatua zeren Larunbat batez hari izan zen egur biltzen. *Num. c. 15. v. 32. et seq.* Judu batzuen Istorioa, zeinek utzi baitzituzten bere buruak hilzera Larunbata hautsi nahi gabez. *1. Machab. c. 2. v. 33. et seq.* Ikhus zazu zer den errana Eliza Ama Sainduaren lehenbiziko eta bi-garen manamenduen gainean.

HAMAR-GARREN LEKZIOEA.

Elizaren lehenbiziko Manamenduaz eta bi-garrenaz.

G. Zertara obligatzen gaitu Eliza Ama Sainduaren lehenbiziko manamenduak?

I. Obligatzen gaitu Meza Saindua ossoa eta debotki entzutera Igandetan eta Bestetan.

G. Eliza Ama Sainduak zergatik nahi du Meza entzun dezagun Igandetan eta Bestetan?

I. Zeren hura baita guiristinotasuneko akzionerik sailduena, eta Jainkoa gehienik ohoratzen duena.

G. Zein Meza behar da bereziki entzun.

I. Herriko Meza Nausia egin ahal bezanbatean.

G. Zein dire hartako exemplua emaitera gehienik obligatuak?

I. Familietako buruzagiak, kargudunak, eta berze presuna publikoak.

G. Zertara obligatzen gaitu Elizaren bi-garren manamenduak?

I. Obligatzen gaitu manamenduzko Besten sailduki iragaitera eta pasatzera.

G. Nola iragan behar dire Bestak sailduki?

I. Egun betan nekhazale lanik ezda egin behar, eta gun hek empletatu edo iragan behar dire Jaikoaren zerbituzan.

*Ikhus zazu hirur-garren Lezzionea Jainkoaren hirur-garren manamendua-
ren gainean.*

G. Kein dire Elizak begkiratzen dituen Bestarik phuruenak ?

*I. Jesu-Kristoren Misterioen ohorat-
zeko ordenatuak direnak ; hala dire Egu-
berri, Trufania, Bazko, Mendekotte, &*

*G. Zergatik Elizak Besta atchikitzen
ditu Jesu-Kristo gure Jaunaren miste-
rioen egunak ?*

*I. Hirur arrozoin principal gatik. 1. Gu
misterio hetaz orhoit araztea gatik.*

*2. Jaun hark gurezat egin dituen gauza
handiez guk hari eskerrak eman detzogun
gatik.*

*3. Misterio bakhotchak berekin dak-
harzken graziak guri bil aratea gatik.*

*G. Zein dire Eliza Ama Sainduak
ordenatu dituen bertze Bestak ?*

*I. Ama Birjina sainduarenak, eta bertze
sainduenak.*

*G. Elizak zergatik Besta hek ordenatu
ditu ?*

*I. Hirur arrozoin principal gatik. 1.
Saindu hekin memoria edo orthoitzapena
ohoratzea gatik.*

2. Hekin berthuteak imitatzeko gutizia guri emaita gatik.

3. Hekin arartekotasunera guri laster eragitea gatik.

PRATIKAK.

1. Artha handirekin eta ahalik maizena ibil gaitzin Herriko Meza Nausira, aste guziko gure obligazioneak han ikhasteko.

2. Ahalik deboziorne gehienarekin ohorra detzagun Jesu-Kristo gure Jaunaren Misterioak eta Birjina Sainduarenak, zeren hek baitire grazia handien ithurriak.

3. Ezta behar uste izan Sainduen Bestak direla atsegin hartzeko egun batzuek; bainan konsideratu behar da, Elizak ezdi-tuela Besta hek ordenatu gu hek bezala saindu izaitera lehiaraztea gatik baizen.

ISTORIOAK.

Nolako deboziornearekin eta relisio nearekin Juduek ohoratzen eta begdiratzen ituzten bere Bestak, hala nola Bazko. *Ezch. 45. v. 21. et seq.* Gristinoek ahal-katu behar lukete bere Besta egun sainduetan, consideraturik Juduek zein artha handiarekin begiratzen zuten larunbata, artha haren exemplu bat hagitz partiku-

larra ageri den bezala. 1. *Machab. c. 2. v. 33. et seq.* Herriko Elizan guziek balsan egiten duten otboitz publikoak zein indar handia duen *Matth. 18. v. 20.*

Gorphutz Sainduaz sakrifizio bezala,
Mezako Sakrifizioaz.

G. *Jesu-Christo gure Jauna ez othe da Gorphutz sainduaren Sakramenduan, gure arimen janhari izaiteko baizik?*

I. Bai, han da oraino bere Aita Jainkoari sakrifizioetan ofritua izaiteko bitima bezala Aphezen ministerioaz.

G. *Jesu-Khristo gure Jauna non ofritzen zayo horrela bere Aitari?*

I. Gure Elizetako aldaren gainean Meza saindua erraitean.

G. *Zer da Meza?*

I. Meza da Jesu-Christoren Gorphutzaren eta odolaren Sakrifizio odol ichuririk gabea, Aphezak Jainkoari ofritzen dioena ogiaren eta arnoaren idurien azpian.

G. *Jesu Christo gure Jaunak zergatik ordenatu du Sakrifizio hori?*

I. 1. Sakrifizio ageri den bat bere Eli-

zan ezarzea gatik munduaren akhabanzaraino.

2. Berak gurutzearen gainean ofritu duen sakrifizioa gure artean kontinatzea gatik.

3. Sakrifizio huntaz guri aplikatzea gatik gurutzeko sakrifizioaren berthutea eta merezimendua,

G. *Jesu-Khristo gure Jaunak gurutzearen gainean ofritu du Sakrifizio bat?*

I. Bai, gurutzearen gainean hilzean bere Aita Jainkoari ofritu zayo guretzat.

G. *Zer egiten du Meza sainduan?*

I. Han kontinuatzen du ofrenda hura bera eta sakrifizio hura bera.

G. *Beraz Mezako sakrifizioa gurutzeza sakrifizio bera da?*

I. Bai, bitima bera denaz geroz Jainkoari guretzat ofritzen zayoena hala gurutzearen gainean nola aldare gainean, eta ezdenaz geroz diferenziarik haren ofritzeko mancran baizik,

G. *Zer da diferenzia hura?*

I. Jesu-Khristo gurutzearen gainean bera ofritu zayo Jainkoari odol ichuriarekin, eta Mezan bera ofritzen zaio Jainkoari odol ichuririk gabe Aphezen ministerioaz.

GAUZA BERAREN SEGIDA.

Meza Sainduaren ungi entzuteko
maneraz.

G. Meza saindua nola entzun behar da?

I. Modestia eta debozione handirekin.

G. Zer huts hartan egiten da maizetik?

I. Lehena da Meza enzutean solasen egoitea, 2. Errespetu gutirekin han egoitea, 3. Atenzionerik gabe egoitea.

G. Zer egin behar da Mezako Sakrifizioa ofritzen denean.

I. Segitu behar dire Elizaren intenzionek, zeinak sakrifizio hura zofritzen baitu, eta zeinenzat Jesu-Khristo bera ofritzen baitzayo Trinitate sainduari.

G. Zein dire intenzione hek?

*I. Badire laur prinzipalak, 1. Da Jainkoari bihurzea eta errendatzea hari zor zayoan adorazione eta ohore guzien gainekoa, 2. Da haren koleraren phazegatzea, eta gure bekhatuen barkhamendua-
ren ardiestea,*

3. Da behar ditugun graziak Jainkoari galdegitea.

4. Da Jaun hark egin darozkigun grazia guzietz hari eskerrak emaita.

G. *Ze egin daiteke oraino Meza enzutean ?*

I. Orhoit gaitezke eta gogoan ungi erabil Jesu-Khristoren passioea eta heriotzea, Jaun hura konsideratuz Kalbarioaren gainean baliz bezala, eta bihotza samurtzen zaikularik Jaun hark gure amoreak gatik zer pairatu izan duen orrhoitzeaz.

G. *Nori ofritzen zayo Mezako Sakrifizioa ?*

I. Jainkoari berari choilki.

G. *Ez othe zayote ofritzen Birjina sainduari eta bertze sainduei ?*

I. Ez, baina han egiten da orhoitzapen bat sainduetz, Jainkoari eskerrak emaiteko hei egin diozkaten grazietz, eta hekin arartekotasuna gure othoitzei juntatzeko.

G. *Norentzat ofri daiteke Sakrifizio saindu hura ?*

I. Mundu huntan bizi diren giristinoen santifikazionearentzat, eta Purgatorioan direnen lagunzeko eta solegizeko.

PRATIKAK.

1. Meza enzutean egon gaitezin gurut-

zeco sakrifizioan bagine bezala, eta junta gakizkoten Birgina sainduak Kalbarioaren gainean zituen disposizioe sainduei.

2. Meza akhabatu den ondoan zenbait momentuz egon gaitezin belhaurinko, Jainkoari eskerrak emateko, eta gogo on bat har dezagun Jainkoa egun hartan ungi zerbitzatzeko.

3. Estatutan jar gaitezin han komuniatzen ezdugunean, gogoz bederen eta borondatez komuniatzeko.

4. Ezgaitezin arrankura Meza luze dela, era are gutiago ibil gaitezin Meza laburren bilha, oroitzen garelarik Jesu-Khristo gure Jaunak ezduela luzegi kausitu Gurutzearen gainean guretzat pairatzen egotu den denbora.

ISTORIOAK.

Mezako Sakrifizioaren figurak, Bazkoko bildotsa. *Exod. c. 12.* Melchisedech-en Sakrifizioa. *Gen. cap. 14. v. 18.* Isaak bere-Aitaz sakrifikatua, *cap. 22.* Sakrifizioa Malachias Profetak aitzinetik deklaratu. *Malach. c. 1 v. 11.* Jesu-Khristo hekin lekhuari jarzen da, Sakrifizio zaharren plazan, zeinak baitziren haren Sakrifizioaren figurak. *Hebr. c. 10.*

v. 1. et. *seq.* Jesu-Christok erreberritzen
du gurutzeko Sacrificioa. *Luc. 22, v. 19.*
Ep. I Cor. c. 11, v. 25 et seq.

VII KAPITULUA.

Nola behar diren iragan Igan-
dea eta besta egunak. —♦♦♦♦—

Egun ona deritzon liburu chahar bate-
tik hartua da kapitulu hau guzia. Liburu
hori frantses erdaratik eskuararat itzuli
zuen Haramburu aphezak, mila zortzi
ehun eta hogoi eta bederatzian (1829).
Hazparden misionest zelarik (1).

Jaunak ematen dauzkitzue astean sei
egun laneko; ez du beretzat erresalbatu
baizen zazpigarrena eta urthean zembait
besta egun. Hek manera berezi batean,
behar ditutzue baitezpada Jainkoaren
zerbitzuan iragan, Jaunaren egun heyen
santifikatzea datza, 1.º lanean batere
ez haritzean; 2.º erlisonezko obren egi-
tean. Egun hek izan behar dire bertzeak

1. L'original français est intitulé : « La bonne journée ou manière de sanctifier la journée, pour les gens de la campagne. » Il a été publié à Dijon, en 1822, avec une approbation (datée de mai 1822) de l'abbé L. Collin, vicaire-général capitulaire (le siège vacant), et forme un in-18 d'une centaine de pages. Il a été très souvent réimprimé depuis. — La traduction est de l'abbé Haramboure, plus tard vicaire-général du diocèse de Bayonne. (*Bibliographie de la langue basque*, par Julien VINSON.)

baino sainduago. Hartarakotz, hemen eman nahi dautzuet erregela berezi bat heyen santifikatzeko.

Beraz, 1.º ez diozozuela zuen burueri permeti ez lanik, ez libertezionerik, ez debochkeriarik, egun hek profana detzakunik.

2.º Zure ardurako lanek uzten dautzuten errepausuz balia zaitzete, zuen arimez ossoki artha izateko; deskantsa zaitzete Jaunaren baithan, segituz orai erratera nohazkitzuen erlisonezko eta karitatezko pratika sainduak.

Bezperatik, ezkilek abisatzen zaituztenean biharamuneko besta buruaz alegera zaitzete aitzinetik; errazue bozkario gozo batekin: « *Alegeratu naiz, erran izatu zaitanean: bihar goanen gare Jaunaren etcherat* (1). » Bihar igandea da... Besta buru handi bat da. Izanen dut Jainko maitearen aitzinean agertzeko zoriona, fidelen bilkhuyan. Zorionezko eguna! zilhegui izanen zait beraz nik nahi bezala eta ossoki ene kreatzailearen zerbitzuaz okupatzea. Lokhartuko zaitzete esperantza maitagarri hortan. Atzartzean, gogoeta bera ethorriko zaitzue izpiriturat:

1. Ps. 121, 1.

Jaikiko zarete alegrantziarekin, elizarat goateko: han Jainkoari offreituko diozkatzue hasten duzuen egun sainduaren lehenbiziko galdeak eta botuak.

Goizetik beraz, goanen zarete erregeen erregearen oinhetan ahuspez jartzerat, eta hark ematen dautzuen errepausuaren lehenbiziko mementak harekin iragaterat. Egitzue han zuen goizeko othoitzak; errazue Birjina sainduaren offizioa, edo bertze zembait othoitz, zuen debozioneer arabera. Egizue irakhurtze saindu bat, meditatuz, erreflekzioneerak eginez, eta irakhurtzen duzuenaren gainean deliberrazione onak hartuz. Hori izanen da meditazione bat guziz ona.

Irakhurtzen ez dakiten presunek berek, iragan detzakete mement baliosak sakramendu sainduaren aitzinean, eta mintza daitezke bere nausi onarekin: harentzat atsegin bat da heyen bere oinhetan ikhustea.

Holatan, arima Jainkotiarrak, errotzue zuen guziz maiteari bihotzerat eta ezpainetarat ethorriko zaizkitzuen guziak. Ez da behar ez jakitaterik ez izpiriturik Jainkoari mintzatzeko. Mintza zakizkote simpleki zueri tokatzen zaizkitzuen gauza

guziez, adichkderik hoberenari eta aitarik sumurrenari bezala: ezen bat eta bertzea da zuentzat. Mintza zakizkote zuen beharrez, fidantzia ezti batekin; ager diozkotzue zuen flakeziak, erromestassunak, zuen bekhatuak, zuen atsekabeak, zuen embrazuak, zuen chedeak, zuen egitekoak; mintza zakizkote zuen familiariaz, zuen haurrez, zuen esposez, zuen emazteaz, zuen etsayez, zuen pertsekutatzailliez, etc. Egiotzue zuen pleıntak, ichur ezazue zuen arima haren aitzinean ura bezala, deskarga zazue zuen bihotza adichkide maite horren galtzarrerat.

Ez bazinute deussik erranen ere, ager zaitezte haren aitzinean humiltassun handirekin, eta urren ezeztaturik: zaudezte haren oinhetan, eskearen galdez dagoken erromes mutu batzuek bezala. Ah! zer ez dio erranen haren bihotzari zuen ichilik egote horrek! Balioko du horrek othoitz eder batek bezembat: bai, hobekiago mintzatuko zakiskote ezen ez zuek jelosten ditutzuen gizon jakiktsun hek.

Entzun ezatzue zuen arimen espos samur horren erreputak; ezen bere aldian mintzatuko zaitzue. Zuek zarete ebanjelioan aipatuak diren haur chume hek;

harentzat atsegin bat, da zueri agertzea mundukohandieri eta zuhur urguillutsueri gordeak dauzkan gauzak. Mement dohatsu horietan Jainko on horrek ichuriko ditu zuen gainerat bere benedizioneak, eta jasta araziko daukitzue bere presentzian contsolamendurik gozoenak: hauk errefusatzen ditu plazerez plazer dabiltzaneri, zeren hauk bere atseginak bilhatzen baitituzte munduko besta profano eta krimineletan.

Huna bizkitartean dey batzuek Jesussi egin diotzatzuekenak, bara zaitezte bakotchean, goardia gehiagorekin egitea gatik: pausa ezatzue zuen begiak zuen guziz maiteak bere egoitza egiten duen tabernaklearen gainean.

Huna non naizen, zure aitzinean, ene Jauna: ez dakit zuri zer erran, ene Jainkoa; bainan irakhats diezadazu othoitz egiten eta zuri mintzatzen... Ah! *Jauna, zein gozo den hemen egotea (1)!* Zer zorion, eta zer sosegu zure etchean!... «*Ala dohatsuak baitire egoitza choragarri huntan daudezenak (2)!*... *Hemen iragaten den egun bakhar bat baliosago da, mun-*

1. Matth. 17, 4.

2. Ps. 83, 5.

duko plazer kriminelan egoitzan, eta bekhatorosen kompainian iragaten diren milla egun baino (1)... Barkha dietzadazu, ene Jainkoa, lekhu zeruen pareko hautan izan ditudan desgustuak, eta hain bertze errespetu eskas, zeinetaz, ene arima errendatu baitut hainitzetan faltadun... Hemen da zeruaren iduria eta hango athea... Jerusalem zerukoa, noiz eginen dut ene egoitza zure galtzar sakratuan! Hemen naiz ene Jainkoarekin, parabisuan izanen naizen bezala... Harat goateko nahia aitzinetik sentitzen dut... Ene Jainkoa, zure ganat nazazu, eta egidazu grazia egun batez zeruan sartzeko, eta han zure presentziaz gozatzeko eliza huntan gozaten naizen bezala.

Lehenbiziko bisita horren ondoan, bihur zaitezte zuen etchetarat, Jainkoaz betherik, zuen etheko lanez artha izaterat, zeinak baitire egun guzietakoak eta baitezpadakoak.

Mezako ezkillak jotzen duenean, zohazte berriz berehala elizarat, meza sainduaren entzuterat, sakrifizio sainduak galdetzen duen debozione eta erlisonezko sentimendu guziekin. Meza huts egitea,

1. Ps. 83, 5.

entzuten ahal delarik, edo haren gaizki entzutea, manatua den egunetan, hori da bekhatu mortal bat, zeren hori baita manamendu handi baten haustea. Mezaren ungi entzutekotzat, segi ezatzue astelegunetako eman daukitzuegun pratikak; heyeri junta diozozue khar eta atentione handiagoko bat, bestaren handitasuna eta egunaren obligazionea dela kausa.

Ahal bezembatean, zuen herriko meza entzun behar duzue. Hori da elizaren chedea; hura da egiazki zuen meza; zuentzat erraten da: bereziki herriko jendeentzat egiten dire han othoitzak eta instrukzioneak. Baldin zuen artzainari obeditzen badiozue, zuentzat destinatua den templuan aurkhituz, orduan familia maite batetako haurrak zarete: zuen guzien aitarentzat plazer bat da zuen gainerat benedizioneen ichurtzea. Ez beraz utz zuen herriak, harat hunat alferretan ibiltzea gatik; gaizki beiratuak dire, besta igandetan bethi herriz kampoan dabiltzanak (1).

Baldin ez badezakezueke nihola ere meza entzun, eri zaretelakotz, edo haur-

1. *Obligationi assistendi Missæ parochiali certo derogatum est per generalem contrariam consuetudinem.*

(MATHARAN.)

ren edo arthaldearen goardatzen egon behar zaretelakotz, zuen chedeaz bat egin zaitezte, elizan bildua den populu fidela-ekin ; itzul ezatzue zuen begiak eta zuen gogoak lekhu sainduko alderat : egitzue mezako othoitzak, elizan bazinete bezala ; desira ezazue meza sainduaren entzuten hari direnen zoriona, eta izan bedi zuentzat pena handi bat abantail hartaz gabe-
tuak izatea.

Aditzen duzuenean mezaren hastean jotzen den ezkillak, errazue errege profes-tarekin : « *Ala ene bihotzak maite baititu zure tabernakleak, ó berthuteen Jainkoa ! Ene arima hasgorapenez dago egoítza maite horietarat, eta flakatzerat doha bere nahia komplitu beharrez...* (1) » Ala dolu baitut ezin aurkhitzeaz egun fidelen bilkuyan... Bainañ han naiz chedez eta desira : juntatzen ditut ene othoitzak han aurkhizeko zoriona dutenekin. O ene Jainkoa, phartalier egin nazazu ene anaya zure etchean bilduak direnen gainerat ichurtzerat zohazen benedizionetan.

Izpirituz eta gogoz segi ezatzue meza-ko phontu diferentak, eta bereziki ezkil-lak adiarazten dituenean orduko memen-

1. Ps. 83, 1.

nearekin. Kantazatzue elizarekin haren offizioetan diren psalmoak eta hymnoak, edo bertzenaz, erratzue aphalki othoitz berak, edo bertze zembait gisa bereko.

Baldin ematen bada sakramendu sainduaren benediziona, errebizazue, emaitza handi horrek merezi duen ezagutzarekin; adora eta lauda zazue gure artean egon nahi izan den Verbo eternala; errekeri ezazue ichur detzan bere graziak zuen eta zuen famillien gainerat, diozularik: Ene Jainkoa, benedika zazu ene gorphutza, ene arima, ene haurrak, ene famillia guzia, ene ontassunak, ene lana eta niri tokatzen zaizkidan guziak. Egidazu grazia ezarria izateko zure eskuinean jujamenduko egun handian, adi zaitzadan niri ematen benediziona kontsolagarri hau: « *Zatozte ene aitaren benedikatuak gozatzerat munduaren hastapenetik aldaratua izan zaitzuen erressumaz* (1). »

Igandearen ungi santifikatzeko egin behar gauza bat, da aurkitzea instruktio-netan eta bereziki katichiman, Asko presunentzat eginbide hori hain hertsia da, nola mezaren entzutea. Baldin ez badakizue zuen erlisona, baldin ahantzi

1. Matth. 25, 34.

nearekin. Kantazatzue elizarekin haren offizioetan diren psalmoak eta hymnoak, edo bertzenaz, erratzue aphalki othoitz berak, edo bertze zembeit gisa bereko.

Baldin ematen bada sakramendu sainduaren benedizioea, errebizibizazue, emaitza handi horrek merezi duen ezagutzarekin ; adora eta lauda zazue gure artean egon nahi izan den Verbo eternala ; errekeri ezazue ichur detzan bere graziak zuen eta zuen famillien gainerat, diozue-larik : Ene Jainkoa, benedika zazu ene gorphutza, ene arima, ene haurrak, ene famillia guzia, ene ontassunak, ene lana eta niri tokatzen zaizkidan guziak. Egidazu grazia ezarria izateko zure eskuinean jujamenduko egun handian, adi zaitzadan niri ematen benedizioe kontsolagarri hau : « *Zatozte ene aitaren benedikatuak gozatzerat munduaren hastapenetik aldaratua izan zaitzuen erressumaz* (1). »

Igandearen ungi santifikatzeko egin behar gauza bat, da aurkitzea instruktio-netan eta bereziki katichiman, Asko presunentzat eginbide hori hain hertsia da, nola mezaren entzutea. Baldin ez badakizue zuen erlisonea, baldin ahantzi

1. Matth. 25, 34.

baduzue zuen katichima, ez zarete ahalke izan behar fedearen umiekin nahasteaz zuen buruak, heiekin instruituak izateko ; hortarat obligatuak zarete, bekhatuaren penaren azpian, zeren guziek behar baitutuzte jakin erlisoneko misterio printzipalak. Zatozte beraz katichimarat, eta entzun ezazue atenzionekin zer erraten den, eta ikhas ezazue ez dakizuena.

Arrosarioa, zeina erraten baita asko elizetan, othoitz bat da guziz errespeta-garria, elizaz autorisatua eta gomendatua, Birjina sainduaren ohoratzeko. O zuek, Jainkoaren ama sainduaren alderat debot zaretenak, zatozte harentzat duzuen amodiaren eta errespetuaren agerian ezartzerat hura salutatzu aingeruarekin eta elizarekin.

Arrosarioa erraten duzuenean, zuen fedearen aithorra, Jaunaren othoitzza, aingeruaren agurra, guziz Jainkozko othoitz batzuek erraten ditutzue hanitz aldiz, hobekiago zuen sentimenduen seinalatzea gatik. Errazue beraz arrosarioa goardia emanaz eta debotki : egitzue erreflekzio-neak hamarreko bakhotchuan irakhurtzen zaizkitzuen misterioen gainean : ez dezazuela egin othoitz hori nola nahi, kostu-

maz, gordiarik gabe, erdilo, askori gerthatzen zayoten bezala.

Bihur zaitezte oraino arrats aphalean, Sakramendu Sainduari bisita baten egi-terat, eta huna exerzizio bat, orduan pratikatzea konseillatzen dautzuedana.

Examina zazue Jainkoaren aitzinean nola iragan duzuen azken astea; kontu errenda diozozue zuen burueri orduan egin dituzuen hutsez, eta hetaz humilki Jainkoari barkhamendu eska diozozue. Har ezazue borondate fermu bat heyeri ihes egiteko ondoko astean. Ikhus ezazue zeindiren zuentzat, iragan egunetan, kaltekor izan diren paradak edo okasioneak; hetarik urruntzeko chede zina har ezazue, bai eta ere bizitzearen gambiatzeko; eta grazia hori Jainkoari galde diozozue othoitz khartsu batez. Hortarakotz, balia zaiteste goizeko eta arratseko etsaminaz. Egizue aste guziez egun bakhotchuan egiten duzuen; hori izanen da moian bat guziz ona ungian irauteko, edo hartarat bihurtzeko.

Egiazko erlisionea, dio Jondoni Jakube apostoluak; erlisione garbia, saindua, eta tatcha gabea, da pobreen, alargunen eta

churtchen bisitatzea (1). » Zuentzat erli-
sonezko akta eder bat eta besta igan-
deen ungi santifikatzea izanen da beraz,
baldin karitatezko obretan iragaten badi-
tutzue Jainkoaren ohoreari konsekratuak
diren egun hek ; ezen Jainkoa alargunen
laguntzaillea eta ume churtchen aita da.

Zoazte beraz pobreen, afflijituen erien
bisitazerat ; lagun ezatzue erromesak,
zuen ahalen arabera. Baldin ez bazarete
eztatutan heieri amoinaren egiteko, lagun
ezatzue zuen eskuez, egitzue heien lanak.
Egizue eri horren ohea ; emotzue behar
dituen laguntzak, janhariak, erremedioak :
kotsola zazue halako presuna afflijitu
hura, bakhezko eta eztitasunezko hitzak
erranez. Ez duzue behinere hain bertze
gozo izanen munduko atseginetan, nola
karitate giristinozkoaren obra charmagar-
rietan.

Azkenean, arratsean, famillia guzia
bildu ondoan, bereziki su basterrean ira-
gaten ditutzuen neguko arrats luze hetan,
orhoit zaitzte zer errana izan zaitzuen
instruzionetan, eta hartaz izan beitez zuen
solhasak. Aita, amak, erran araz diozo-
zute zuen haurreri eta sehieri aditu

1. Jacob 1, 27.

dutena ; egizue baltsan zembeit lektura on, eta hain egun eder hori akbaba ezazue, elkharrekin eginez erratseko othoitza ; ez da behinere egin gabe utzi behar familia on guzietan.

Ala gozoa izanen baita zuen loa, obra onez gisa hortan bethea izan den egun baten ondoan ! orduan, batere kontzientziako zimikhorik, batere, igande debochkerian eta atsegin krimineletan iragan den baten ondoriak diren erregreta hiragarri hetarik. Ala zuen kontzientziaren etsamina errecha eta laburra izanen baita ! zer bake ! zer kontsolamendu ! oi egunaren ederra ! bai, hori da « *Jaunaren eguna, Jaunak egin duen eguna* (1). »

Bizkitartean, iduritzen zait aditzen zaituztedala plenitzen eta niri galdetzen : zer ! ez dugu bada behinere izanen phausurik, ez dostetarik..... Bazterrelchar nekhazale maiteak, urrun da nahi baitzatuztegu gabetu dozteta suerte guziez, badakigu hatsa hartu behar duzuela, aste guzian lanaren azpian lehertuak izan zareten ondoan. Gure erlisione saindua ezta da urrikalmendutsua da : ez dauzkigu debekatzen debochkeriak, desordenak,

1. Ps. 117, 24.

plazer lanjerosak eta hobendunak baizen.

Har ezatzue beraz zilhegi eta honestak diren atseginak. Bozkaria zaitezte Jaunaren baithan, apostoluak dioen bezala, benedika ezazue Jainkoa zuen famillietan, patriarkek bezala. Olfizioetarik lekhora, abusa zaitezte kompainia giristino eta hautatu batekin; hori ez zaitzue debekatua. Bainan ihes egin behar diozue joko itsussi, joko arrabots handitako, joko disputaz eta mokokaz betherikako guziori : ihes egiozue ostatueri zeinak baitire zuen arimen, gorphutzen, ontasunen eta bakhearen etsaik handienak ; zaudezte urrun bi sentsutako presunen dantza eta bilkuya bihotz phozoatzaille hetarik : horiek dire horiek erlisioneak, erregeek, arrazoinak eta modestiak debeketzen daukitzuen atsegin kaltekorrak.

Populu nekhazalea, inozentzian iragaten ditutzu laneko egunak ; zer nahas-menduen ariaz Jaunaren eguna izanen da bada zuretzat debruaren eguna, krimaren eguna, egun galdua, egun profanatu, menturaz ; zure errefrogamenduaren eguna, izan behar bidean zuretzat merezimenduzko eta santifizioezko egun bat.

MEZA

Sainduko othoitzak.

VIII.

Meza Sainduko othoitzak.

*Meza behar bezala entzuteko
Preparazionea.*

ZURE aldare sainduaren oinetan ahuspez emanik, adoratzen zaitut, Jainko bothere guziak ditutzuna, fermuki sinhesten dut entzuterat nohan Meza dela Jesu-Kristo zure Seme-Jainkoaren Gorphutz eta Odolaren sakrifizioa; Kalbarioko mendian gizon guzientzat eskeindu zuen sakrifizio hura bera. Eskeintzen derautzut, bat egiten naizelarik Jesu-Kristoren eta haren Elizaren chedeekin. 1° Zure Mayestate dibinoari zor zayo en ohore soberenoa emateko; 2° Egin derauzkigutzun ongi guziez eskerrak bihurtzeko; 3° Munduko bekhatu guzientzat eta bereziki nereentzat zuri satisfakzione egiteko; finean arimako salbamenduarentzat eta gorphutzeko biziarentzat behar ditudan laguntzak zure ganik ardiesteko. Zure ganik grazia hauk guziak igurikitzen ditut, Jesu-Kristo zure Semearen merezimenduen bidez, nahi baitu berak izan Sakrifizio adoragarri hunen Apheza eta biktima.

Mezaren hastean, eta Confiteor errailean.

Nere bekhatuen jakiteko eta ezagutze-ko, ô nere Jainkoa ! hehar ez duzun arren nere aithorrik eta kofesiorik, eta nere gaichtakeria guziak nere bihotzean irakurtzen dituzun arren, kofesatzen derauzkitzut halere zeruaren eta lurraren aitzi-nean : aithortzen dut ofentsatu zaitudala gogoz, hitzez eta obraz. Nere bekhatuak handiak dire, bainan zure misericordiek neurririk ez dute. Urrikal nakizu, ô nere Jainkoa ! Orhoit zaitte zure haurra, zure eskuko obra, zure odolaren prezioa naizela.

Birjina saindua, Zeruko Aingeruak Parabizuko Saindu eta Saindak, guretzat othoitz egizue, eta nigarrezko eta miseriazko haran huntan dolhamenetan gaudezin orduetan, grazia eskazazue guretzat, eta ardietsiezaguzue bakhatuen barkhamendua.

Introïtean.

Jauna ! zuk Patriarkeri eta Profeteri eman zinerauen, zure Seme bakhotcha lurrerat jausten ikhusteko, hain gutizia khartsua ; indazu heyen khar saindutik pharte hat ; eta egizu, bizitze hilkor hunen

goitibeheitien erdian, nere baitan senti dezadan zurekin bat izaiteko lehia saindua.

Kyrie eleisonetan.

Dolhamen eta hatsbeherapenekin, ô nere Jainkoa, errekeritzen zaitut, egidazu miserikordia. Memento guziez, bizi naitzeno, erran baniezazu *Jauna! nauzun urrikari*; ez lizateke oraino aski nere bekhatuen nombrearentzat eta handitasunaentzat.

Gloria in excelsisetan.

Gloria in excelsis Deo : et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Laudamus te ; benedicimus te ; adoramus te ; gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam ; Domine Deus, rex cœlestis, Deus, Pater omnipotens ; Domine Fili unigenite Jesu Christe ; Domine Deus, Agnus Dei, Filius patris, qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram ; qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis ; quoniam tu solus Sanctus, tu Solus Dominus, tu solus Altissimus, Jesu-Christe, cum Sancto Spiritu, in gloria Dei Patris. Amen :

Oremusetan edo Orazioneetan.

Agrada bekizkitzu, Jauna, guretzat egiten zaizkitzun othoitzak ; igutzu, Eliza zure esposak, Aphezaren ahoz, gure fagoretan galdegiten derauzkitzun graziak eta berthuteak. Ez dugu merezi (hala da) entzunak izaitea ; bainan kontsidera ezazu grazia hoik eskatzen derauzkitzugula, Jesu-Kristo, zure Semearen bibeaz, zurekin bizi baita, erreginatzen baitu mendeen mende guzietan. Halabiz.

Epistolan.

Epistola huni begiratzen deraukot ô nere Jainkoa ! zure nahien erakhasteko egortzen derautazun guthun bati bezala. Othoi, indazu manatzen derautazunaren komplizeko indarra. Zuk zuhaurek, Jauna, profcteri eta apostolueri erakatsi derauztetzu ezkiribuz utzi derauzkiguten egiak : heyen argietarik pharte indazu, eta pitz ezazu nere bihotzean, hek erretzen zituen su sakratu hura, maita zaitzadan eta zerbitza, heyek bezala, nere bizi guzian.

Ebanjelioan chutiturik.

Chutitzen naiz, ô Legegile soberanoa,

zuri erakusteko Ebanjelio sainduan diren egia handiak, nere odolaz zigilatzerat ekharria naizela. Egia hoik nere bihotzean zuhaurek, othoi, Jauna, barneraino landa itzatzu. Horiek bitzate molda nere gogoe-tak, nere hitzak eta nere obrak. Ez dut gehiago atchiki nahi zure legeaz bertze-rik ; mintza zaitezi Jauna ; huna non adit-zen zaitudan, sehi baten jauspen osoare-kin. Indazu zure erranen bethetzeko hambat indar nola baitut fermutasun heyen sinhesteko.

Credoan.

Credo in Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum-Christum, Filium Dei unigenitum : Et ex Patre natum ante omnia secula ; Deum de Deo, lumen lumine, Deum verum de Deo vero : genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cœlis ; et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine ; ET HOMO FACTUS EST : crucifixus etiã pro nobis sub Pontio

Pilato, passus et sepultus est : Et resurrexit tertiâ die secundum scripturas : Et ascendit in cœlum ; sedet ad dexteram Patris : Et iterum venturus est cum gloria judicare vivos et mortuos ; cujus regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum, et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur : qui locutus est per Prophetas. Et unam, Sanctam, Catholicam et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi seculi. Amen.

Ofertorioan.

Kreatura hilkor, eta bekhatuz kargatubat baizen ez naizen arren ; eskeintzen derauzkitzut Aphezaren eskuz, ô egiazko Jainko bizi eta eternala, ogi eta arno hori, izan behar baitute gambiatuak zure Seme Jesu-Kristoren Gorphutzerat eta Odolerat. Onets ezazu, Jauna, ezin erranezko Sakrifizio hau, amulsuki eta gozoki. Ofrenda saindu horrekin juntatzen dut, nere gorphutzaz, arimaz, ontasunez,

biziaz eta ditudan guziez egiten derautzudan sakrifizioa. Egizu nitaz, ô nere Jainkoa ! kreatura berribat ; ogi hori eta arno hori zure bothereaz gambiatzerat zohazin bezala.

Aphezak bere erhiak garbitzean.

Garbi nazazu, Jauna, sakrifikatua izaterat doatzun Bildotsaren odolean ; notha guzietarik chahutua, eta zure graziaren espos-arropaz beztitua, zure ganat esku churi eta bekhatugabeak altchaditzadan ; esparantzarekin egun batez errezebitua izaiteko, zure hautatueri Zeruan pharatu derauezun aphairu sakratuan.

Ichildurik Aphezak erraiten dituen Othoitzetan.

Agrada bekizu, ô nere Jainkoa, zure izen sainduaren ohoretan eta loriarentzat, gure probetchutan, eta zure Eliza sainduarenetan, eskeintzan zaitzun Sakrifizioa : haren chede beretan sarthurik, huna non galdatzen derauzkitzudan, Elisak orai, aphezaren bidez, eskatzen derauzkitzun grazia guziak. Eman dietzagutzu Jesu-Kristo gure Jaunaren bidez eta izenetan.

Prefazioan.

Ordu da, ô nere arima, igan gaitezin behere huntako gauza guziez gorago. Altcha itzatzu, Jauna, altacha itzazu gure bihotzak zure ganat : zor zaizkitzun go-resteak eta eskerrak zuri emaiteko juntatzen ditugu gure boz flakoak, Izpiritu dohatsuen alegrantziako sentimenduekin ; eta desterruko lekhu huntan erraiten derautzugu, hek loriaren egoitzan kantatzen derautzutena : *Saindua, Saindua, Saindua, da armadetako Jainko Jauna, izan bedi lorifikatua zeruetako go-renean.*

PREFAZIO KOMMUNA.

Per omnia sæcula sæculorum. R̄. Amen.

Dominus vobiscum, R̄. Et cum spiritu tuo.

Sursûm corda. R̄. Habemus ad Dominum.

Gratias agamus Domino Deo nostro. R̄. Dignum et justum est.

Vere dignum et justum est, æquum et salutare, nos tibi semper et ubique gratias agere, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Christum Do-

minum nostrum ; per quem majestatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates : cœli cœlorumque virtutes, ac beata Seraphim sociâ exultatione concelebrant. Cum quibus et nostras voces, ut admitti jubeas deprecamur, supplici confessione dicentes :

Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt cœli et terra gloriâ tuâ, Hosanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in excelsis.

Sanctus erran-ondoan.

Aita bethierekoa, arzainetako arzain soberanoa! zure Eliza zain eta ebilka ezazu, finka ezazu eta heda lurraren bazter guzietarat. Izpiritu bat eta bihotz bat eman ietzetzu Christau guzieri. Benedika itzatzu gure Aita saindua, gure aphezpi-kua, gure aitzindariak, gure erretora, eta zure Elizaren sinhestean bizi diren guziak.

Lehenbiziko Mementoan.

Jauna, orai zure erresuman zarena, orhoit zaitezi nitaz zure miserikordian, eta sakrifizio saindu hunen merezimenduz

indatzu eskas ditudan berthute guziak. Eta batak bertzearentzat othoitz egitea manatu deraukuzunaz geroz; Jauna, othoi adi itzatzu eta entzun, humilki eta konfidentziarekin egiten deraukitzudan othoitzak nere ahaideentzat, adiskideentzat, arimako eta gorphutzeko ongiegileentzat. Nere bihotz guziaz halaber gomendatzen deraukitzut nere etsayak eta gaizki zombait egin ahal derautaten guziak; ahantz bekizkitzu heyen bekhatuak eta nereak, nere bihotzetik khen itzatzu khiratstasun eta gaitzirizko guziak. Mundu guziak senti beza sakrifizio hunen ona. O nere Jainkoa, iguzu guziera bake egiazko bat, elkharrekin batasunean atchekiren gaituena, bethikotz bakean izaiteko Birjina-Amarekin, zure apostoluekin, martyrekin, Saindu eta Sainda guziekin, eta finean eternitate guzian zurekin.

Ostia saindua altchatzean.

O Jesus, nere Salbatzailea, egiazko Jainkoa eta egiazko gizona, sinhesten dut zinez eta fermuki Ostia Sainduan errealki zarela, adoratzen zaitut hor, nere Jauna eta nere Jainkoa zarena. Iguzu, niri eta hemen garen guziera, Misterio adoragarri

huntan zor derautzugun deboziona, amodioa eta ezagutza.

Khalitza altchatzean.

Adoratzen dut khalitz hortan, o nere Jesus dibinoa, nere erospenarem prezioa, eta gizon guziena. Odol adoragarri hortarik chorta bat jausterat utzazu nere ari-maren gainerat, izan dadintzat garbitua bekhatu guzietarik, eta sustatua zure amodioaren khar sakratuaz.

Jainkoa altchatu ondoan.

Ez derautzugu gehiago ogia eta arnoa eskeintzen, bainan bai Jesu-Kristo zure semearen gorphutz adoragarria, ô nere Jainkoa, haren pasionearen, pitztearen, zerurat igaitearen orhoitzapenetan : gure eskutik, Jauna, har ezazu, eta bethe gaitzatu zure graziez.

Bigarren Mementoan.

Orhoit zaitezi halaber, Jauna, Purgatorioan diren arima gaichoiez, zureak dire, bai eta zure esposak. Bereziki gomendatzen derauzkitzut nere ahaideenak, adiskideenak, arimako eta gorphutzeko ongi

egileenak, eta gure othoitzen behar gehiena dutenak.

Nobis quoque peccatoribus *erraitean*.

Guzia bekhatorea naizelarik, ausartatzen naiz galdazerat grazia bera neretzat, erran nahi da, ô nere Salbatzailea! zure lorian pharte utipi bat. Mila bekhatuz hango zuzena galdu dudala ikhusten dut eta aithortzen zure aitzinean, ô nere Jainkoa! Nere merezietueri begiratzen bade-rauezu ez duket esparantzarik izaiteko erresuma hartan. Apostoluek, martyrek, eta Birgina sainduak ezin ardietsi dute, sofrituz eta berthute guziei baizen jarraikiz. Nola beraz ausarta-ere othe naiteke, Jauna, esparantza izaiterat? Zure odolak egiten du nere fidantzia guzia. Barkha lietzat zu nere hutsak penitentzia egiazko batez zerurat helnadin.

Pater erraitean.

Kreatura ez deus eta dohakabe bat baizen ez naizen arren; halere, Jainko handia! ausartatzen naiz zu nere aita deitzerat, zeren hola nahi duzun; egidazu grazia, ô nere Jainkoa, bethi zure egiazko haur egoiteko. Gure Aita, Zeruetan zarena,

erabil bedi sainduki zure Izena ; ethor bedi zure erresuma ; egin bedi zure borondatea, Zeruan bezala lurrean ere ; iguzu egun gure eguneko ogia ; barkha ietzagutzu gure zorrak, guk gure-ganat zordun direneri barkhatzen derauztegun bezala ; eta ez gaitzatzula utz tentamentutan erortzerat , bainan begira gaitzatzu gaitzetik. Halabiz.

Agnus Dei erraitean.

Jainkoaren bildotsa, munduko bekhatuez kargatu nahi ukhan duzuna, garbi zaitzu ene bekhatu guziak zure odolean hain khario erosi duzun bakhe hura ukhan dezadan zurekin, nere lagunarekin eta nere buruarekin.

Domine, non sum dignus erraitean.

A Jauna ! egia da ez dudala merezi zure errezebitzea ene bekhatuen gatik : guziez urriki dut zeren damustatu baitzaituzte, eta zure ganik urrundu binaute. Zure hitz bakhar batek senda dezake ene arima : ez nezazula abandona, o ene Jainkoa !

*Aphezaren kommunionean, nork berak
communiatzen ez duenean errealki.*

O nere Jesus maitagarria! egun zure haragi sailduaz hazia izaiteko zoriona ezbadut : onets ezazu, errezebi zaitzadan bederen izpirituz eta bihotzez, eta zurekin bat egin nadin fedeaz, esparantzaz eta karitateaz. Sinhesten dut zure baitan; zure baitan dut nere esparantza; eta maite zaitut ene bihotz guziaz.

Ala dohatsu bainintzateke, ene Salbatzaile maitea, zure ganat hurbiltzeko, zure mahain sailduan jartzeko, zure gorphutz sakratua jateko, eta zure odola edateko heinean banintz. Ah! zer indar, zer gozo eta grazia ez diozute hazten ditutzuneri!

Nor berak communiatzen duenean, harren orde egin behar dire kommuniatzeko Aktak.

Ostia pichkak aphezak biltzean.

Jauna, ja erran dut : ez dut merezi zure mahainean zure haurren herrunkan jartzea; bainan onets iezadazu bil detzadan bederen erortzen diren papurrak, Kana-nearrak galdetzen zuen bezala. Egizu ezdezadan zure emaitzetarik deus ere gal.

Azkeneko orazioneetan.

Nahi duzu, Jauna, arterik utzi gabe, gure othoitzak erantzun dietzatzugun : zeren dugun bethi zure grazien beharra : ichur ezazu gure gainerat eta iguzu othoitzaren izpiritua, zeina baita humiltasuneko, konfidentziazko eta amudiozko izpiritu bat : hortaz errekeritzen zaitugu zure Jesu-Kristo Semeaz, zurekin erreginatzen baitu lorian.

Benedikzionaeren aitzinean.

Trinitate guziz saildu eta adoragarria, Aita Semea eta Izpiritu Saildua, Jainko, choil eta bakharbat zarena ; zutaz sakrifizio hau hasi dugu, zutaz finitzen dugu, eta ez gaitzatzula egor zure benedikziona gabe.

Azkeneko Ebanjelioa errailean.

Berbo eternala, gauza guzien egilea, demborak bethe zirenean gure gatik gizon eginik, sakrifizio miragarri hau establitu duzuna ; eskerrak humilki darozkitzugu zeren egin deraukuzun grazia, meza saildu hunen entzuteko. Barkha iezadatzu,

ô ene Jainkoa, ene izpirituko barraymen-
dua eta ene bihotzeko hotztasuna ; zu
eta zure amodioa baizen ez nuclarik gogo-
an behar. Ahantz bekizkitzu, Jauna, ene
bekhatuak, heyentzat Jesu-Kristo zure
Semea, aldare hunen gainean immolatu
baita eta ez dezazula permeti aski ondis-
kkoa izan nadin, zu hemendik harat ofen-
satzeko. Halabiz.

DEUS, in adjutorium meum intende. R. Domine, ad adjuvandum me festina.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, sicut erat in principio, et nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Ant. Dixit Dominus.

Psalmoa 109.

Dixit Dominus Domino meo : * Sede à dextris meis.

Donec ponam inimicos tuos, * scabellum pedum tuorum.

Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion : * dominare in medio inimicorum tuorum.

Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, * ex utero ante Luciferum genui te.

Juravit Dominus, et non pœnitebit eum. * Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Dominus à dextris tuis, * confregit in die iræ suæ reges.

Judicabit in nationibus, implebit ruinas; * conquassabit capita in terra multorum.

De torrente in via bibet; * propterea exaltabit caput.

Ant. Dixit Dominus Domino meo: *
Sede à dextris meis.

Ant. Fidelia.

Psalmoa 110.

Confitebor tibi, Domine, in tote corde meo, * in consilio justorum et congregatione.

Magna opera Domini; * exquisita in omnes voluntates ejus.

Confessio et magnificentia opus ejus; * et justitia ejus manet in seculum seculi.

Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors et miserator Dominus: * escam dedit timentibus se.

Memor erit in seculum testamenti sui; * virtutem operum suorum annuntiabit populo suo.

Ut det illis hæreditatem gentium: * opera manuum ejus, veritas et judicium.

Fidelia omnia mandata ejus, confirmata

in seculum seculi, * facta in veritate et æquitate.

Redemptionem misit populo suo : * mandavit in æternum testamentum suum.

Sanctum et terribile nomen ejus : * initium sapientiæ timor Domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum ; * laudatio ejus manet in seculum seculi.

Ant. Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in seculum seculi.

Ant. Qui timet Dominum.

Psalmoa 111.

Beatus vir qui timet Dominum : * in mandatis ejus volet nimis.

Potens in terra erit semen ejus : * generatio rectorum benedicetur.

Gloria et divitiæ in domo ejus ; et justitia ejus manet in seculum seculi.

Exortum est in tenebris lumen rectis ; * misericors, et miserator, et justus.

Jucundus homo qui miseretur et commodat, disponet sermones suos in judicio, * quia in æternum non commovebitur.

In memoria æterna erit justus ; * ab auditione mala non timebit.

Paratum cor ejus sperare in Domino, confirmatum est cor ejus, * non commovebitur donec despiciat inimicos suos.

Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus manet in seculum seculi: * cornu ejus exaltabitur in gloria.

Peccator videbit et irascetur, dentibus suis fremet et tabescet: * desiderium peccatorum peribit.

Ant. Qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis.

Ant. Sit nomen.

Psalmoa 112.

Laudate, pueri, Dominum, * laudate nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum, * ex hoc nunc, et usque in seculum.

A solis ortu usque ad occasum, * laudabile nomen Domini.

Excelsus super omnes gentes Dominus, * et super cœlos gloria ejus.

Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, * et humilia respicit in cœlo et in terra?

Suscitans à terra inopem, et de stercore erigens pauperem.

Ut collocet eum cum principibus, *
cum principibus populi sui.

Qui habitare facit sterilem in domo, *
matrem filiorum lætantem,

Ant. Sit nomen Domini benedictum in
sæcula.

Ant. Nos qui vivimus.

Psalmoa 113.

In exitu Israël de Ægypto, * domûs
Jacob de populo barbaro,

Facta est Juda sanctificatio ejus, *
Israël potestas ejus.

Mare vidit et fugit; * Jordanis con-
versus est retrorsùm.

Montes exultaverunt ut arietes, * et
colles sicut agni ovium.

Quid est tibi, mare, quod fugisti: * et
tu, Jordanis, quia conversus es retrorsùm?

Montes, exultastis sicut arietes, * et
colles, sicut agni ovium?

A facie Domini mota est terra, * à
facie Dei Jacob.

Qui convertit petram in stagna aqua-
rum, * et rupem in fontes aquarum.

Non nobis, Domine, non nobis; * sed
nomini tuo da gloriam.

Super misericordia tua veritate tua :
* nequando dicant gentes : Ubi est Deus
eorum ?

Deus autem noster in cælo ; * omnia
quæcumque voluit, fecit.

Simulacra gentium argentum et aurum,
* opera manuum hominum.

Os habent, et non loquentur ; * oculos
habent, et non videbunt.

Aures habent, et non audient ; * nares
habent, et non odorabunt.

Manus habent, et non palpabunt ; pedes
habent, et non ambulabunt : * non cla-
mabunt in gutture suo.

Similes illis fiant qui faciunt ea, * et
omnes qui confidunt in eis.

Domus Israël speravit in Domino ; *
adjutor eorum et protector eorum est.

Domus Aaron speravit in Domino ; *
adjutor eorum et protector eorum est.

Qui timent Dominum, speraverunt in
Domino ; * adjutor eorum et protector
eorum est.

Dominus memor fuit nostri, * et bene-
dixit nobis.

Benedixit domui Israël ; * benedixit
domui Aaron.

Benedixit omnibus qui timent Dominum, * pusillis cum majoribus.

Adjiciat Dominus super vos, * super vos et super filios vestros.

Benedicti vos à Domino, * qui fecit cœlum et terram.

Cœlum cœli Domino ; * terram autem dedit filiis hominum.

Non mortui laudabunt te, Domine, * neques omnes qui descendunt in infernum.

Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino, * ex hoc nunc et usque in seculum.

Ant. Nos qui vivimus, benedicimus Domino.

BEZPERATECO 5ⁿ PSALMUA.

In exituren orde erraiten da ardura.

Laudate Dominum, omnes gentes ; * laudate eum, omnes populi ;

Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, * et veritas Domini manet in æternum.

Martyrentzat..

Credidi, propter quod locutus sum ; * ego autem humiliatus sum nimis.

Ego dixi in excessu meo : * Omnis homo mendax.

Quid retribuam Domino * pro omnibus quæ retribuit mihi ?

Calicem salutaris accipiam, * et nomen Domini invocabo.

Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus : * pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.

O Domine, quia ego servus tuus : * ego servus tuus et filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea : * tibi sacrificabo hostiam laudis, et nomen Domini invocabo.

Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus : * in atriis domus Domini in medio Jerusalem.

Cofesor Aphezpikuentzat.

Memento, Domine, David, * et omnis mansuetudinis ejus :

Sicut juravit Domino, * votum vovit Deo Jacob :

Si introiero in tabernaculum domus meæ : * si ascendero in lectum strati mei :

Si dederò somnum oculis meis, * et palpebris meis dormitationem ;

Et requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, * tabernaculum Deo Jacob.

Ecce audivimus eam in Ephrata : * invenimus eam in campis silvæ.

Introibimus in tabernaculum ejus : * adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.

Surge, Domine, in requiem tuam, * tu et arca sanctificationis tuæ.

Sacerdotes tui induantur justitiam, * et sancti tui exultent.

Propter David, servum tuum, * non avertas faciem Christi tui.

Juravit Dominus David veritatem, et non frustabitur eam : * de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Si custodierint filii tui testamentum meum, * et testimonia mea hæc quæ docebo eos.

Et filii eorum usque in sæculum, * sedebunt super sedem tuam.

Quoniam elegit Dominus Sion, * elegit eam in habitationem sibi.

Hæc requies mea in sæculum sæculi : * hic habitabo, quoniam elegi eam.

Viduam ejus benedicens benedicam : * pauperes ejus saturabo panibus.

Sacerdotes ejus induam salutari, * et
sancti ejus exultatione exultabunt.

Illuc producam cornu David : * paravi
lucernam Christo meo.

Inimicos ejus induam confusione : *
super ipsum autem effloreat sanctificatio
mea.

*Himnoa Demboraren edo bestaren
araura.*

Magnificat * anima mea Dominum ;

Et exultavit spiritus meus * in Deo
salutari meo :

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ :
* ecce enim ex hoc beatam me dicent
omnes generationes.

Quia fecit mihi magna qui potens est,
* et sanctum nomen ejus.

Et misericordia ejus à progenie in pro-
genies * timentibus eum.

Fecit potentiam in brachio suo : *
dispersit superbos mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede, * et exal-
tavit humiles.

Esurientes implevit bonis, * et divites
dimisit inanes.

Suscepit Israël puerum suum, * recor-
datus misericordiæ suæ.

Sicut locutus est ad patres nostros, *
Abraham, et semini ejus in sæcula.

MARTYR BATEN BESTAN HYMNOA.

Deus, tuorum militum
Sors, et corona, præmium,
Laudes canentes Martyris,
Absolve nexu criminis.

Hic nempe mundi gaudia
Et blanda fraudum pabula
Imbuta felle deputans,
Pervenit ad cœlestia.

Pœnas cucurrit fortiter,
Et sustulit viriliter,
Fundesque pro te sanguinem,
Æterna dona possidet.

Ob hoc precatu supplici
Te poscimus, piissime,
In hoc triumpho Martyris
Dimitte noxam servulis.

Laus et perennis gloria
Patri sit, atque Filio,
Sancto simul Paraclito,
In sempiterna secula.
Amen.

ÿ. Gloria et honore coronasti eum,
Domine.

17. Et constituisti eum super opera manuum tuarum.

CONFESOREN BESTAN HYMNOA.

Iste confessor Domini colentes
Quem pie laudant populi per orbem,
Hac die lætus meruit beatas
Scandere sedes.

*Besta ez denean egiten sainduaren hil
egunean erraiten da :*

Hac die lætus meruit supremos
Laudis honores.

Qui pius, prudens, humilis, pudicus,
Sobriam duxit sine labe vitam,
Donec humanos animavit auræ
Spiritus artus.

Cujus ob præstans meritum frequenter
Ægra, quæ passim jacuere membra,
Viribus morbi domitis, saluti
Restituuntur.

Noster hinc illi chorus obsequentem
Concinit laudem, celebresque palmas ;
Ut piis ejus precibus juvemur
Omne per ævum.

Sit salus illi, decus, atque virtus,
Qui super cœli solio coruscans,
Totius mundi seriem gubernat
Trinus et unus. Amen.

ŷ. Amavit eum Dominus, et ornavit eum.

℞. Stulam gloriæ induit eum.

AMA BIRGINAREN ANTIFONAK.

Abendoko demboran.

Alma Redemptoris Mater, quæ pervia cœli
Porta manes et stella maris, succurre cadenti,
Surgere qui curat, populo ; tu quæ genuisti,
Natura mirante, tuum sanctum Genitorem :
Virgo prius ac posterius, Gabrielis ab ore
Sumens illud Ave, peccatorum miserere.

Eguberrivaino.

ŷ. Angelus Domini nuntiavit Mariæ.

℞. Et concepit de Spiritu Sancto.

Oremus.

Gratiam tuam, quæsumus, Domine,
mentibus nostris infunde, ut qui, Angelo
nuntiante, Christi Filii tui Incarnationem
cognovimus, per Passionem ejus et Cru-
cem ad Resurrectionis gloriam perduca-
mur. Per eundem Christum Dominum
nostrum.

Eguberri ondoan.

•ŷ. Post partum, Virgo, inviolata permansisti.

ŕ. Dei Genitrix, intercede pro nobis.

Oremus.

Deus, qui salutis æternæ, beatæ Mariæ virginitate fecunda, humano generi præmia præstitisti : tribue, quæsumus, ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus, per quam meruimus auctorem vitæ suscipere, Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.

Canderailutik Bazkoraino.

Ave, Regina cœlorum,
Ave, Domina Angelorum ;
Salve, radix, salve, porta,
Ex qua mundo lux est orta !

Gaude, Virgo gloriosa,
Super omnes speciosa ;
Vale, o valde decora,
Et pro nobis Christum exora.

ŷ. Dignare me laudare te, Virgo sacrata

ŕ. Da mihi virtutem contra hostes tuos.

Oremus.

Concede, misericors Deus, fragilitati

nostræ præsidium ; ut qui sanctæ Dei Genitricis memoriam agimus, intercessionis ejus auxilio à nostris iniquitatibus resurgamus. Per eundem Christum Dominum nostrum.

Basko demboran :

Regina cœli, lætare, alleluia,
Quia quem meruisti portare, alleluia,
Resurrexit sicut dixit, alleluia.
Ora pro nobis Deum, alleluia.

ŷ. Gaude et lætare, Virgo Maria, alleluia.

ŝ. Quia surrexit Dominus vere, alleluia.

Oremus.

Deus, qui per Resurrectionem Filii tui Domini nostri Jesu Christi mundum lætificare dignatus es : præsta, quæsumus, ut per ejus Genitricem Virginem Mariam, perpetuæ capiamus gaudia vitæ. Per eundem Christum Dominum nostrum.

Trinitateko Igandetik Abendoraino.

Salve Regina, mater misericordiæ ; vita, dulcedo et spes nostra, salve. Ad te clamamus, exules filii Hevæ ; ad te sus-

piramus, gementes et flentes in hac lacrymarum valle. Eia ergo, advocata, nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et Jesum, benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende, ô clemens, ô pia, ô dulcis Virgo Maria.

ŷ. Ora pro nobis, sancta Dei Genitrix.

℞. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriosæ Virginis Mariæ corpus et animam, ut dignum Filii tui habitaculum effici mereretur, Spiritu Sancto cooperante, præparasti : da, ut cujus commemoratione lætamur, ejus pia intercessione ab instantibus malis et à morte perpetua liberemur. Per eundem Christum Dominum nostrum.

AURKHIBIDEA.

Aitzin Solasak.

Jainkoak begira gure Eskuararen galtzetik. — Eskuara, mitzaya paregabea. — Eskuara egiazko sinestearen zaintzale. — Gure *frantchimenten* erdara, nahasia bezain bitchi. — Eskuara bastarta. — Hortaz zer dioen Neurthitzlariak. — Eskualdu-nak herri ik ibesi, gaskoinak laster gure nagusi. — Ochala, gure herrian eta lur-lanean baginaude! — Geroaz ez othe da lotsatzeko? — Mintzayarekin atchik othoi gure ohikuntza zahar eta onak! — Atchik guziz Igande eguna 7

I. — KAPITULUA. — Igandea, Jainkoaren eguna 53

Bi Echeko-Jaun aita Misionestez mintzo. — Igande egunarem saindu-estea, gauzek berek eta gure izaite-ak manatzen. — Haste-hasteik Jainkoak berak hautatu eta sainduetsi du asteko zaspigarren eguna. — Moisen legea. — Jesu-Kristoren eta Elizaren legea. — Igandea gizona-rentzat ere egina.

II. — KAPITULUA. — Lanik ez egin. 69

Jainkoak Moisi erran hitzak. — Igandeko lana Jainkoak borthizki

gazitgutzen du lege zaharrean. Elizak bezala Gobernamentuek ere debekatzen dute Igandeko lana. — Guregorphutzeko eta arimako jiteak eta beharorduek ez dute nahi lanik Igandearekin, ez eta aberekin. Jainkoak nola laguntzen dituen Igandearen begiraileak, eta aldiz gaitzitzem hausleak.

III. — KAPITULUA. — Meza entzun . . . 89

Zertako behar dugu Meza Igandeguziez entzun? — 1º Jainkoari emaitzeko zor deraukogun ospe guzia. — 2º Guretzat ere osoki probetchos delakotz. — 3º Kalbarioko sakrifizioaren orhoitzapenetan. — 4º Gure bihotzminen eztitzeko. — 5º Igandetan bederen komuniatzeko errechtsuna guziek izan dezaguntzat. — 6º Gure etchetako grina eta hesturak errechkiago jasaiteagatik.

IV. — KAPITULUA. — Bezperetara jarraik 121

Zer den Igandearen *ongi* saildu-estea. — Gure aitzineko giristino onetarik jakin dezakegu hori. — Zer erran eta zer egin duten Elizako gure arbasoek. — Kontzilioek zer dioten. — Aphezpiku handi baten hitza. — *De Somis* Jenerala Bezperetan. — Giristino boherenak, Bezperetara jarraikiak. — Bezperetako othoitz eta khantuak, zoin ederrak.

- V. — KAPITULUA. — Bezperen ondolik
nola iragan dembora 141
Bezperen ondolik gizon gazteak
plazan harkarki jo dezala pilotari.
Zaharrek aldiz *musian* dukete liber-
timendurik hoberena. Baina batzu
ala bertzeak etcherat bil goizik. —
Neskatcha gaztea Bezperetarik do-
hala chuchen etcherat edo Seroretar-
rat. — Aita-Amekin, familian, Zer-
bait itzuli egin daiteke.
- VI. — KAPITULUA. — Igandean zer
dioten bi liburu zaharrek . . . 161
- VII. — KAPITULUA. — Nola beha
diren iragan Igandea eta besta
egunak 174
- VIII. — KAPITULUA. — Mezako othoit-
zak 191
- IX. — KAPITULUA. — Igandeko Bez-
perak 207

Huts-eginen zuzenbidea.

Aurkha	Lerroa	Makurra	Zuzena
7	9	otho	othoi
31	13	idekiduararik	idekidurarik
32	22	bagirauk	begirauk
43	27	etchetik	etchetik
61	1	uere	nerre
61	6	densik	deusik
71	9	dat	bat
73	9	idar	indar
73	9	abenrek	aberek
78	17	chehetasun	chehetasun
93	25	hainitsek	hainitzek
113	17	barka	bazka
117	9	derauztotzula	derauzkotzula
118	10	deskantzatzen	deskanisatzen
145	11	dohizala	dohazila
153	14	itsarorik	itsasorik

